STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 02808

SHRIFTEN

Hersh David Nomberg

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation

AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ה. ד. נאָמבּערג.

שׁריפטען.

פינפטער באַנד

ראַיאַ־מאַנאַ. — אַ פּלוצלינגע עלטער. — רכילות. — די גאָלדענע פאַנטאַזיע. — כּל נדרי און אַ וואַריעטע. — פערשוואַכטע הײליגקײטען. — שײקער און שלימזל. — דער שטורעם.

פערלאַג „ביכער־פאַר־אַלע", וואַרשע, דלוגאַ 11.

וואַרשע, — תר"ע.

דרוק, „האור", דלוגאַ 11.

СОЧИНЕНІЯ
Г. Д. Наумберга.

Томъ Пятый.

Изданіе „Бихеръ-Фаръ-Алэ", Варшава, Долгая 11.

Тип. Х. Кельтера, въ Варшавѣ Новолипе № 11.

רַאיאַ-מַאנָא.

I.

דאָס לאַנד פֿון די פֿינף טײַכען, וואו די זון ברענט אַזוי הײַס איבער די קעפּ און די לאָטוס־בלום בליהט, איז געבענשט געווען מיט נביאים, וואָס זענען געשאָנקען געוואָרען דעם פֿאָלק, איהם צו בעלערנען און צו זײַן זײַנע העלפֿערס און פֿיהרערס אויף די דאָרניגע וועגען פֿון לעבען און דורך די פֿינסטערע טויערען פֿון טויט. מיט צוטרויען האָבען די הערצער פֿון פֿאָלק אַנטקעגען געשלאָגען צו די רעד פֿון די נביאים; זײערע נעמען זענען בעריהמט געווען אין לאַנד, און איין ברכה איז געווען פֿאַר יעדער מאַמען: „גאָט זאָל געבען אַ נביא פֿון דײַנע געדערים".

ווײַל דאָס פֿאָלק פֿון דעם לאַנד, און גאָר בעזונדער יעדער שטאַם, וואָס האָט געוואוינט בײַ די ברעגען פֿון הײליגען גאַנגוס, האָט אין געטומעל פֿון לעבען נישט פֿערגעסען זײַן אַלטען יחוס, וואָס איז איבערגעגעבען געוואָרען פֿון טאַטעס צו קינדער, אַ דור צו אַ דור. די אַלטע מסורה האָט דערצעהלט פֿון אַן'אײדעלער, דערהאַבענער ראַסע, וואָס שטאַמט אָב פֿון די געטער אַלײן און איז אַראָבגעשיקט געוואָרען אויף דער טרויעריגער ערד אָבצוקומען פֿאַר איהרע זינד. דעריבער האָט אַ טאָן פֿון טרויער שטענדיג געקלונגען אין זײער נשמה, און זײער האַרץ איז געווען אָפֿען און וואַלענדיג פֿאַר גײַסט און זאַכען פֿון גײַסט. די אַרבײַט האָבען זײ נישט ליעב געהאַט, און זײער לעבען האָט נישט געקענט אויספֿולען דאָס, וואָס אַ מענש טהוט אום צו דערהאַלטען זײַן לעבען; זײ האָבען

ליעב געהאַט דאָס לעדיג=געהן, דאָס גאָר=נישט=טהון, דאָס טראַכטען און חלום׳ען, דאָס לאַנגע ליגען אויפ׳ן גראָז, פערבענקט איינצוקוקען זיך אין דער טיעפעניש פון הימעל און אין דעם אָבגרונד פון דער אייגענער נשמה. מען האָט נאָך דעמאָלט נישט געוואוסט פון אָפיום, וואָס בערוישט און וועבט פערכשופטע גלוסטיגע פאַנטאַזיעס, דעריבער האָבען מענשען זיך געווענדעט צו׳ם לעבעדיגען וואָרט, וואָס אין מויל פון די נביאים, וואָס האָט זיי געוועקט און דערהויבען.

צווייערליי נביאים זענען געוועןְ: נביאים פון טרויער און נביאים פון געלעכטער, און ביידע האָבען איין לעהרע געלערענט.

אַ בראַנד=פייער איז די וועלט, יעדער פערלאַנג פון אייער הארץ איז אַזוי ווי שטרוי אויפ׳ן פייער, און יעדעס בעגעהרען — אַ נייער פלאַם וואָס פערצעהרט. ווייל אַ פערלאַנג געבעהרט אַ פערלאַנג, און בעגעהרען — בעגעהרען, און דער בראַנד איז גרויס און אָהן אַ סוף. צו וואָס מאַטערט זיך דער מענש צו דערפילען זיין הארץ, און דאָס הארץ ווערט קיינמאָל נישט פול, און דער גייסט ווערט קיינמאָל נישט זאַט. אַ קליינער פונק אין אייער הארצען איז דער ווילען צו׳ם לעבען, און איהר האָט איהם אויפגעבלאָזען, און איצט זעהט! ער האָט זיך צופלאַקערט, און איהר שטעהט אין מיטען די פלאַמען, און נישט קיין וואַסער האָט איהר געברענגט צו לעשען, נאָר האָלץ און שטרוי האָט איהר צוגעלעגט.

אַזוי האָבען די נביאים געלערענט, און דאָס פאָלק האָט געהאָרכט און גענומען זיך די רעד צו׳ם הארץ.

האָט אַ נביא פון טרויער גערעדט, איז זיין קול געווען ווייך און ציטעריג און האָט זיך געגאָסען מיט פיעל בארמהערציגקייט, און אַזוי ווי די טענער פון אַ האַרפע, וואָס שווימען דורך דער פינסטערער נאַכט פון ערגיץ וויט=וויט, אַזוי האָבען זיך דעם נביא׳ס ווערטער אַריינגעזאַפט אין די הערצער און האָבען געגלעט און געהיילט. מענשען האָבען געהערט, און זייער הארץ האָט זיך

בעדענקט אויף זייער גורל, אויף זייער מאטערניש, וואס הערט קיינמאל נישט אויף. און ווען דער נביא פון געלעכטער האט גע־רעדט, איז זיין קול געווען קלאר, ריין און דורכזיכטיג, אזוי ריין ווי דאס קול פון א זילבערנעם גלאק, נישט געשטראפט, נאר אויסגעלאכט האט ער די זינדיגע נארישקייט פון דער וועלט; פארענ־ווייז, פארענ־ווייז האט ער צונומען די נעטץ, וואס די פאנ־טאזיע האט אויסגעוועבט ארום דעם מענשליכען גייסט, כדי איהם צו פערפלאנטערן און צו פאנגען מיט פערשידענארטיגקייט, מיט מיה און זארג. און מענשען האבען געהארכט, און די ווערטער האבען זיי דערקוויקט און דערפרישט.

יעדער נביא איז באלד פון דער מאמעס בויך בעשטימט גע־ווארען פאר זיין הייליג שליחות. די גוטע בשורה איז אנגעזאגט געווארען דער מוטער, ווי נאר זי האט אנגעהויבען צו טראגען, און אז דאס קינד איז ארויס פון דער מוטער'ס שוים, האט עס זיך באלד געשטעלט אויף די פיס, געמאכט זיבען טריט פאראויס און האט זיך אויסגעדרעהט און געמאכט נאך דריי טריט און זיך גע־בוקט פאר אלע פערזאמעלטע. און מען האט געזעהן: האט זיך א קנייטש בעוויזען אויף זיין שטערן, איז עס געווען א סימן, אז ער וועט אויסוואקסען א נביא פון טרויער; האט זיך אבער א שמייכעל בעוויזען אויף זיינע ליפען, האט מען געוואוסט, אז א נביא פון געלעכטער איז ער.

אויפ'ן בערג פון הייליגען גאנגוס איז אין יענע צייטען גע־שטאנען אנ'אלטע געביידע: די טעמפלען פון גאט פון טרויער און פון געלעכטער. אין דעם טרויער־טעמפעל איז מען אריינגעגאנגען דורך דער יבשה. ווער עס האט געהייליגט זיין נשמה און זיין גוף לויט'ן געזעץ, האבען איהם די פריסטער אריינגעפיהרט אינוועניג אריין, האבען אראבגענומען דעם שלייער פון דער הייליגער גע־שטאלט, און דער מענש האט געזעהן א טרויעריג פנים, אויגען פול צער, און א שטערן, וואס א שווערער וואלקען פון געלייטערטער

מיה־זעליגקייט איז געלעגען אויף איהם. אָבער צו׳ם גאָט פֿון געלעכטער איז מען צוגעקומען דורכ׳ן וואַסער. צו׳ם ערשטען האָט זיך דער מענש געמוזט לאָזען אַליין אויף אַ לאָדקע דורך די כוואַליעס, וואָס האָבען האַסטיג געשלאָגען אויף יענעם אָרט. ער האָט געמוזט אַרויסווייזען אַ פֿעראַכטונג צו׳ם טויט, און אַז ער איז בְּשָׁלוֹם דורכגעקומען דעם וועג, האָט ער זוכה געווען צו זעהן די הייליגע געשטאַלט פֿון גאָט פֿון געלעכטער, מיט זיינע טיעפֿע גוטע אויגען, מיט די צווייא קנייטשען ביי ביידע זייטען פֿון מויל, און מיט די פֿיעל קנייטשען פֿון שטערן, וואָס האָבען דערצעהלט פֿון טרויער, וואָס איז שוין אַריבער, פֿון לעבען און מיה־זעליגקייט, וואָס איז איבערוואונדען געוואָרען, פֿון בערג, וואָס זענען אויסגעגלייכט געוואָרען, און פֿון אָבגרונדען, וואָס זענען אויסגעפֿילט געוואָרען מיט דעם אַש פֿון אַ האַרץ, וואָס פֿערצעהרט זיך אַליין.

אַ נָבִיא פֿון טרויער, אַז ער איז אויפֿגעוואַקסען, האָט איהם זיין וועג געפֿיהרט צו זיין גאָט; און אַ נָבִיא פֿון געלעכטער האָט געמוזט בייקומען דעם שווערען נִסָיון, ביז ער איז געהייליגט געוואָרען צו זיין פֿאַר דעם גאָט פֿון געלעכטער.

נאָר וועה איז צו דעם נביא פֿון געלעכטער, וואָס האָט איינמאָל אין לעבען געזעהן דעם גאָט פֿון טרויער, און וועה איז צו דעם נביא פֿון טרויער, וואָס דאָס פָּנִים פֿון דעם פֿרעמדען גאָט איז פֿאַר איהם ענטפּלעקט געוואָרען. גרויס איז געווען זיין זינד אַנטקעגען זיין גייסט, און די זינד האָט קיינמאָל ניט געקענט אָבגעוואַשען ווערען. פֿערוואָגעלט איז ער געווען אויף דער ערד, און פֿערשטויסען און פֿערשאָלטען אויף אַלע וועלטען.

אַלע האָבען דאָס געוואוסט.

II.

און אַז די מוטער פון ראַיאַ=מאַנאָ, אַ פרומע פרוי און רייך מיט מַעֲלוֹת, איז מיט איהם טראָגעדיג געוואָרען, איז צו איהר געקומען אַ געטליכער מאַן איהר אָנצוזאָגען די בְּשׂוֹרָה, אַז אַ נָבִיא איז אין איהר בויך.

און דער געטליכער מאַן האָט געזאָגט: אַ קליין וואָלקענדיל זעה איך אויפגעהן אויף דיין קלאָרען הימעל, און אַ שוואַרצען פלעק זעה איך אויף דיין גליק רוהען, די פרומע פרוי און רייכע מיט מַעֲלוֹת, נאָר קיין בעשייד ווייס איך נישט.

און זי האָט געבוירען אַ זוהן, און דאָס קינד האָט געשפּאַנט זיבען טריט פאָראויס און דריי צוריק און האָט זיך געבוקט, און אַ קנייטש האָט זיך געוויזען אויף זיין שטערן. האָבען אַלע געוואוסט, אַז אַ נביא פון טרויער איז געבוירען געוואָרען.

נאָר אַלע האָבען זיך געוואונדערט. אויף די ליפען פון קינד האָט זיך אין דער זעלבער צייט בעוויזען אַ קליינער=קליינער שמייכעל, קוים צו דערקענען.

אַז דאָס קינד איז אָנטוויינט געוואָרען, האָט איהם די מוטער געבראַכט צו'ם גאָט פון טרויער, מַקְרִיב געווען קָרְבָּנוֹת לויט'ן געזעץ, און דאָס יונגעל ראַיאַ=מאַנאָ איז אויפגעצויגען געוואָרען דורך די נְבִיאִים און פּריסטער צו זיין אַ נביא פון טרויער.

מיט דער צייט אָבער האָט מען דערקענט אין דעם קינד ווילדע סִימָנִים, עס האָט געטראָפען, אַז ער האָט געקניהט פאַר דער הייליגער געשטאַלט פון זיין גאָט, און זיינע אויגען זענען אָפען געווען איינצוזאַפען אין זיך דעם טרויער, וואָס האָט זיך צוגאָסען פון דעם גאָט'ס אויגען, און אַ הייליגקייט האָט גערוהט אויף דעם קינד'ס פנים, נאָר פלוצלונג האָבען זיינע ליפען אַ ציטער געגעבען, און עפּיס אַזוי ווי אַ דינער שמייכעל איז אויף זיי דורכגעלאָפען.

דאָס האָט נאָך קיינמאָל נישט געטראָפֿען, און אין די הייליגע ביכער איז וועגען דעם נישט פֿאַרהאַן געשריבען.

האָט מען געשיקט רופֿען זיין מוטער און מען האָט זי געפֿרעגט:

— דו פֿרומע פֿרוי און רייכע מיט מעלות, די מאַמע פֿון נביא! זאָג! צי ביסט דו נישט געווען אין טעמפּעל פֿון גאָט פֿון געלעכטער, וואָס פֿון דער זייט טייך? וויל מיר וויסען נישט, וואָס מיט דיין זוהן איז, צי וועט ער אַ גרויס גליק אָדער אַ גרויס אומגליק ברענגען די קינדער פֿון דער ערד.

און זי האָט דערויף געענטפֿערט: ניין. אין טעמפּעל פֿון גאָט בין איך נישט געווען, נאָר אַ געטליכער מאַן האָט מיר געבראַכט די בשורה, אַז איך וועל געבוירען אַ נביא, און ער האָט געזאָגט: „איך זעה אַ שוואַרצען פֿלעק רוהען אויף דיין גליק".

די פּריסטער האָבען אויסגעהערט, האָבען געשאָקעלט מיט די קעפּ און האָבען מיט גרויס זאָרג געקוקט אויף דעם אויפֿוואַקסענדיגען נביא.

זיי האָבען איהם נישט געלאָזט אַרויסגעהן אין דרויסען, און אָנגעזאָגט האָבען זיי יערען וואָס ס'רעדט מיט דעם קינד, נישט צו דערמאָהנען דעם נאָמען פֿון גאָט פֿון געלעכטער פֿאַר איהם, און ער זאָל נישט וויסען פֿון דער געטליכער געשטאַלט, וואָס שטעהט מיט'ן פּנים געווענדעט צו די רוישענדיגע כוואַליעס.

אַזוי איז דאָס קינד אויפֿגעצויגען געוואָרען, אָבגעזונדערט און בעהאַלטען פֿון דער וועלט, אַליין מיט די הייליגע ביכער און ער האָט דערצויגען זיין האַרץ מיט דעם ווייטהאָג פֿון אַלע וועלטען, מיט דעם גרויסען טרויער, וואָס איז אין אַלעם לעבעדיגען און אין אַלעם טויטען, און זיין קול איז געוואָרען פֿון טאָג צו טאָג מעהר געלויטערט, און האָט ציטעריג זיך געגאָסען, אַזוי ווי די טענער פֿון אַ האַרפֿע, וואָס שווימען דורך אַ פֿינסטערער נאַכט פֿון ערגיץ ווייט־ווייט.

נאָר קיין רוה האָט ער נישט געפונען, דער יונגער נביא. און עס האָט געטראָפען, אַז ער פערטיעפט זיך אין געדאַנקען, און איהם בעוועלטיגט דער גרויסער טרויער פון דער וועלט, און זיין נְשָׁמָה צוגיעסט זיך אין ווייכע ווייסע טענער, און די שְׁכִינָה פון טרויער הויבט אָן צו רוהען אויף איהם און שיינט אַראָב פון זיין געלייטערט פנים, נאָר פּלוצלינג ציטערט עפּיס אַ ווילד־פרעמדע שטרונע אין זיין האַרץ, איהם דוכט זיך, אַז ער האָט ערגיץ געזעהן לאַכענדיגע אויגען, אַ שפּאָטיש געזיכט, און עפּיס אַ פרעמדע אונבעקאַנטע וועלט. וואו האָט ער געזעהן די אויגען? ווען האָט ער געלעבט אין יענער וועלט? און וואָס בעטייט דאָס אַהנען פון זיין האַרץ? און פון וואַנען קומט ער? און וואָס טהוט ער דאָ, און וואָס זוכט ער?

אַ קורצע ווייל האָט ער אַזוי געטראַכט, נאָר די רוהיגקייט פון זיין האַרץ איז פון איהם אַבגעטהון געוואָרען אויף גאַנצע טעג און וואָכען.

און טהיילמאָל האָט אַ פּלוצלינגע גרויסע שרעק איבערנעריסען זיין שלאָף ביינאַכט; זיין האַרץ האָט האַסטיג געקלאַפּט. דעם גאָט פון געלעכטער האָט ער געזעהן אין חָלום, און ער האָט זיך געשראָקען פאַר דעם פָּנִים, און זיין האַרץ האָט דאָך געצויגען צו איהם, און די נשמה זיינע האָט געבענקט נאָך איהם.

און אַמאָל ביינאַכט, אַז ער האָט זיך אויפגעכאַפּט אַזוי אין זיין גרויסער שרעק, האָט ער אויפגעוועקט דעם עלטסטען פון די פּריסטער און האָט פאַר איהם געעפענט זיין האַרץ:

— פערטיעפט אין געדאַנקען פון גרויסען טרויער בין איך איינגעשלאָפען — האָט ער דערצעהלט — נאָר אין חלום דאָט זיך צו מיר בעוויזען אַ גריין־גראָהער מאַן, אַזוי רוהיג איז ער געוועזען, שפּעטיש, און געלעכטער פול... און ער האָט אויף מיר געקוקט מיט זיינע אויגען...

— וואָס פאַר אַ אויגען זענען דאָס געוועזען? — האָט דער אַלטער בעדיענער פון גאָט געפרעגט.

— גוטע, טיפע און פול פריעדען און פול רוהיגקייט... און אַ שפּאַט, אַזאַ גרויסער שפּאַט איז געלעגען אין זיי... און אויף די ליפּען אַ געלעכטער... אַזאַ געלעכטער, וואָס נעהמט דורך אַ מענ־שען... איך שרעק מיך, הייליגער מאַן! אַ בייזער גייסט פּלאָגט מיך, העלף מיר, געטליכער מאַן.

איז דער אַלטער אויפגעשטאַנען פון זיין געלעגער אין מיטען דער נאַכט, האָט צוגעפיהרט דאָס יונגעל צו׳ם פייער, וואָס ער האָט אָנגעצונדען, און האָט לאַנג בעטראַכט זיין פּנים, ביז ער האָט דערזעהן צוויי קליינע, דינע געלעכטער־קנייטשען פון ביידע זייטען פון זיין מויל.

„שרעקליך!‟ האָט ער געטראַכט ביי זיך אין האַרץ, נאָר דעם יונגעל האָט ער גאָר נישט געזאָגט; נישט ער האָט איהם געטרייסט און נישט ער האָט געפּרובט צו שטילען זיין אַנגסט.

III.

איינמאָל איז ראַיאַ־מאַנאַ געווען אַליין ביי׳טאָג צווישען די לעדיגע דיקע פיער ווענד פון טעמפּעל און האָט צוגעניינגט זיין אויער צו הערען ווי די כוואַליעס רוישען אין דרויסען. געדאַכט האָט זיך, אַז אין דרויסען געשיעהט עפּיס אַ ווילדע זאַך; לאַרקעס קומען און געהן־אָב; איהם האָט זיך געדוכט צו הערען אַזוי ווי אַ רודערען פון פיעל שיפלעך, און טריט פון מענשען, וואָס שפּרינ־גען אַרויס פון וואַסער אויף אַ האַרטער מאַרמאָרנער מויער. דער אַלטער לעהרער זיינער איז דעם טאָג געווען בעטריבט, און מיט אַ שטאַרקער זאָרג האָט ער געקוקט אויף דעם יונגעל.

„היינט וועט עפּעס געשעהן‟, האָט ער געטראַכט, נאָר דעם אַלטען האָט ער גאָר נישט געזאָגט און גאָר נישט געפרעגט. פון יענער נאַכט אָן זענען זייערע הערצער פערפרעמדעט געוואָרען

איינס צו'ם צווייטען. דער יונגער נביא האָט מעהר נישט אויסגערעדט, וואָס ביי איהם אויף דער נשמה, פאַר דעם אַלטען, און איך דער אַלטער האָט מעהר נישט געשמועסט אַזוי פערטרויט ווי פריהער מיט איהם; נישט ער האָט איהם געקושט ווי אמאָל, נישט ער האָט געגלעט זיינע לאָקען מיט זיין ציטעריגער אַלטער האַנד, און היינט זענען זיי זיך געשטאַנען נאָך מעהר פרעמד, נאָך מעהר וויים איינער פון אַנדערען.

און ביינאַכט איז ראַיא-מאַנאָ'ס שלאָף פערוואָגעלט געוואָרען, האָט ער אָנגעשטרענגט זיין געהער אויפצוהאָרכען יעדען קלאַנג, יעדען מינדסטען ריהר פון דרויסען. דורך דער לאַנגער צייט, וואָס ער איז דאָ אויפגעצויגען געוואָרען און איז געוועזען אַליין מיט די פיער ווענד, מיט זיין אייגענעם גייסט און מיט די הייליגע ביכער — זענען זיינע אויערען פערפיינערט געוואָרען אויפצוכאַפּען דאָס לייכטסטע ווידער-קול פון דער ווייטען, האָטש דיק און פעסט זענען געווען די ווענד. און געאַהנט האָט ער, אַז דאָס פאָלק אין דרויסען ריכט אָב איצט אַ גרויסע דיענסט צו אַ גאָט, וואָס ער ווייס נישט און קען נישט. און קעגען האַלבע נאַכט איז שטיל געוואָרען דאָס געררודער אין דרויסען, און ראַיא-מאַנאָ'ן האָט זיך געדוכט צו זעהן, ווי אַ גרויסע מענגע זינקט אַנידער אויף די קניהען און בעט אַ שטיל געבעט. און נאָך דער שטילקייט האָבען טענער פון הייליגע געזאַנגען גענומען ציטערען אין דער לופט. איינמאָל אין יאָהר פלעגט אַזאַ דיענסט אָבגעריכט ווערען אויך דאָ, צו'ם גאָט פון טרויער, און אויך דעמאָלט האָט מען געקניהט ביז האַלבער נאַכט, און דערנאָך האָבען געזאַנגען אונטערגעבראָכען די שטילקייט. נאָר גאָר אַנדערש זענען געווען די געזאַנגען וואָס ער האָט איצט געהאָרכט פון יענע, וואָס זענען דאָ געזונגען געוואָרען. פון אַנדערע קוואַלען האָבען זיי געשטאַמט און צו אַנדערע ים'ען האָבען זיי געפלאָסען. נישט יענע געזאַנגען זענען דאָס געוועזען מיט די אויסגעצויגענע טענער, די גלייכע און שטייפע וואָס זענען ווי פערגליווערט געוואָרען

אין זייערע גרענעצען. איצט האָבען זיי געשטיפט, געלאָפען און געיאָגט איינער דעם אנדערען און האָבען זיך פערוויקעלט און אויפגעוויקעלט אין טאַנץ פון אַ צוהוליעט געמיט, און אַ שטערן צו אַ שטערן האָט געוואונקען, און די זון צו דער לְבָנָה האָט געלאַכט אין די נייע מעלאָדיעס.

און דער יונגער נביא האָט צוגעפּרעסט זיין אויער צו דער וואַנד, און זיין גייסט האָט דורשטיג געטרונקען די נייע געזאַנגען. עפּיס אַ מין שִׂכרוּת האָט געשטעקט אין זיי, וואָס האָט בערוישט און האָט פעריאָגט דעם גרויסען טרויער, און האָט זיך איינגעזאַפּט אין גייסט, אין יעדע איינציגע צעלע פון דער נשמה און האָט זי צולעגט און פערדאָרבען. נאָר זיס איז געווען דער גיפט! אַנ'אָבקלאַנג פון נייע וועלטען האָט ער געבראַכט מיט זיך, און אַ טרייסט און אַ גוטען צוזאָג פאַר דער צושטערונג, וואָס ער צושטערט. אַזוי איז ראַיאַ=מאַנאַ געשטאַנען אַ גאַנצע נאַכט און געהאָרכט אָהן אויפהער.

און קעגען פריה=מאָרגען, ווי נאָר דער הימעל איז בלאַס געוואָרען אויף מִזְרח=זייט, האָבען די געזאַנגען אויפגעהערט, און אַ שווערע שטילקייט האָט זיך געלעגט אויף אַלץ אַרום. דעמאָלט איז אַ גרויסע שרעק בעפאַלען דאָס קינד, אַליין איז ער געבליבען מיט זיין פערוויסטער צושטערטער נְשָׁמָה, ער האָט אויסגעבראָכען אין אַ גרויס געוויין און די שענע לאָקען פון זיין קאָפּ האָט ער געריסען מיט זיינע הענד פון גרויס וועהטאָג.

— וואָס איז דיר? — האָט דער אַלטער געפרעגט דערשראָקען.

— איך האָב געהערט, איך האָב אויפגעהאָרכט — האָט ער געשטאַמעלט — אַ גאַנצע נאַכט. אַ יום=טוב איז געווען אין דרויסען, אַ יום=טוב פון אַ גאָט, וואָס איך ווייס איהם נישט... מיין האַרץ איז פערוויסט. מיין נשמה — צושטערט, זאָג אַלטער, זאָג מיר וואָס בעטייט דאָס, וואָס האָב איך געהערט, ווייל מיין אַנגסט איז גרויס, און איך וועל שטאַרבען פון איהר

— וואָס האָסטו דען געהערט? — האָט דער אַלטער איבער־געפרעגט.

— געזאַנגען האָב איך געהערט, הײליגע ליעדער צו אַ פרעמ־דען גאָט...

— וואָס פאַר אַ געזאַנגען?

— זײ האָבען געלאַכט, געשפּעט, האָבען געשטיפּט און זיך פערוויקעלט אין אַ ווילדען טאַנץ, און טיעף אין דער נשמה האָבען זײ אײַנגעדרונגען זי צו צושטערען און זי אויף דאָס־נײַ צו בויען, און איך האָב געהאָרכט, אַ גאַנצע נאַכט אויפגעהאָרכט, און זײער כּשוף האָט מיך געפאַנגען. און מיר האָט זיך געדוכט, אַז גאַנצע מחנות פון ווײַסע טויבען און גאַנצע מחנות פון שוואַרצע קראָהען פליהען, דרעהען זיך איבער מײַן קאָפּ אַ גאַנצע נאַכט, ביז פריה־מאָרגען... איצט בין איך געבליבען עלענד, פערוויסט, אַלײן, פערלאָז מיך נישט, פאָטער מײַנער!

דער אַלטער אָבער האָט גאָר נישט געענטפערט, ער האָט איהם נישט געטרײסט און האָט נישט גערעדט צו זײַן האַרץ צו לינדערען זײַן אַנגסט, נאָר ער האָט געשוויגען און געשאָקעלט מיט דעם גראָהען קאָפּ.

און ראיא־מאַגאַ איז געפאַלען צו זײַנע פיס, געקושט די שטויב פאַר דעם אָרטען און געוויינט און געבעטען:

— פערלאָז מיך נישט, אַלטער. זעה: מײַן יונג האַרץ קאָן נישט איבערטראָגען די גרויסע לאַסט פון בענקשאַפט. זעה: מײַן אַנגסט פערצעהרט מיך פון טאָג צו טאָג, און דו האָסט דײַן טרײַסט פון מיר דערווײַטערט, און וואַלען שוין האָבען דײַנע טרוקענע ליפּען מיך נישט געקושט, און דײַנע דאַרע פינגער האָבען שוין לאַנג נישט געגלעט די האָהר פון מײַן קאָפּ, און גרויס איז מײַן וועה־טאָג, און איך האָב קײַן אויסגאַנג נישט. און דאָרטען, דרויסען, איז אַן־אַנדערע וועלט, אַנדערע געזאַנגען. פאַר וואָס פערבאָרגסט דו פון מיר די נײַע וועלט? וואָס פאַר אַ סוד בעהאַלסטו, אַלטער,

אין דײַן הארץ פון מיר? העלף מיר, הײליגער פאָטער; העלף! אָג!

דער אַלטער האָט איהם שטיל אויסגעהערט, האָט פערלעגט זײַנע הענד אויף דער ברוסט און האָט געענטפערט:

— איך קאָן דיר גאָר נישט זאָגען, מײַן קינד. אַ גרויס געפאַהר שוועבט איבער דײַן יונגען קאָפּ, און איך קאָן נישט העלפען.

IV.

און עס איז אָנגעקומען די צײַט, ווען ראַיִז־מאַנאַ האָט פּעהר נישט געקענט בעוועלטיגען זײַן פערבענקט הארץ. בײַנאַכט האָט ער שטיל פערלאָזט די פּיער ווענד און האָט זיך אַרויסגע־גנב׳עט אין דרויסען, בעהאַלטענדיג זיך אַזוי ווי אַ גנב אָדער אַ פערברעכער. מיט דער פולער ברוסט האָט ער אײַנגעאָטהעמט די פרישע לופט, און זײַנע אויגען האָט ער דערהויבען צו דער טיעפער בלאָהקײַט פון הימעל, צו די שאַרען פון גרויסע און קלײנע שטע־רען און צו די פערנעפּעלטע פלעקען פון דעם מילך־פאַס אין הי־מעל, און ער האָט זײַ געזעהן, נאָר זײַן גײַסט האָט זײַ נישט אויפ־גענומען, און ער האָט זײַ נישט אײַנגעוועבט אין דעם געוועב פון זײַן נשמה. פרעמד, אָבגעזונדערט און נישט־געבונדען איז איהם אַלץ אויף דער וועלט געוואָרען, זינט דער וואורם פון צווײפעל האָט גענאָגט זײַן הארץ. אַ גאַנצע נאַכט איז ער געגאַנגען אַרויף און אַראָב מיט דעם ברעג פון הײליגען טײַך גאַנגעס, און יענע פרעמדע געזאַנגען האָבען געקלונגען אין זײַן נשמה. און בײַ דער ערשטען שײַן פון פריה־מאָרגען האָט ער דערזעהן דעם טעמפעל, וואָס זײַן טויער איז אָפען צו׳ם וואַסער צו, און ער האָט פער־שטאַנען, אַז דאָ איז די וואוינונג פון דעם פרעמדען גאָט.

און אַ נאַכט דערנאָך האָט ער זיך שוין געלאָזט מיט אַ שיפעל אויף די רוישענדע כוואַליעס און איז בשלום צוגעקומען צו׳ם טויער. מיט אַ ציטעריגער האַנד האָט ער אַראָבגענומען דעם שלייער פון דער הייליגער געשטאַלט, און פאַר זיינע אויגען האָט זיך ענטפּלעקט דער גאָט פון געלעכטער, וואָס איז געשטאַנען רוהיג און האָט אָנגעקוקט דאָס קינד מיט זיינע לאַכענדיגע אויגען. אַ גרויסע ענטציקונג איז בעפאַלען דעם יונגען נביא, און ער איז געפאַלען אויף די קניהען און אַרומגענומען מיט זיינע הענד די פיס פון דעם הייליגען גאָט. אָט דאָס האָט ער דאָך אַזוי לאַנג געזוכט, די געשטאַלט האָט זיך דאָך צו איהם בעוויזען אין חלום! און אַזוי ווי אַ מענש, וואָס מען האָט אַראָבגעריסען אַ היטעל פון זיינע אויגען צו זעהן די ליכטיגע וועלט, אַזוי איז ראַיאַ=מאַנאַ׳ן איצט אויפגעגאַנגען אַ נייע ליכטיגקייט און אַ נייע וועלט. אין דעם הייליגען פנים, אין די קנייטשען פון זיין שטערן איז שוין פערזאַמעלט געווען דער גאַנצער וועהטאָג פון דער וועלט, דער גרויסער טרויער איז געווען אין זיי, נאָר זיי זענען פערוואַנדעלט געוואָרען אין געלעכטער. דער שמערץ פון דער וועלט האָט אַרויסגעלאַכט פון די אויגען, און דער גרויסער וועהטאָג און דער גרויסער טרויער, די גאַנצע וועלט מיט איהר נעטץ פון פערשידענאַרטיגקייט זענען פערוואַנדעלט געוואָרען אויף געלעכטער. אַזוי איז ראַיאַ=מאַנאַ געשטאַנען אַ גאַנצע נאַכט און האָט דורשטיג געטרונקען דאָס געלעכטער, וואָס האָט געפלאָסען פון די געטליכע אויגען און האָט פערוואַנדעלט זיין האַרץ.

און יעדע נאַכט פלעגט ער קומען צו דיענען אַליין זיין נייעם גאָט, צו טרינקען פון זיין טיעפען קוואַל, און זיין גייסט איז נישט זאַט געוואָרען טרינקענדיג.

איין נאַכט אָבער איז געשעהן אַ ווילדע זאַך:

ראַיאַ=מאַנאַ האָט געקניהט פאַר זיין גאָט מיט לויב און געזאַנג, און ער האָט זיך מיט זיין גוף און זיין נשמה בעהעפט צו

איהם און צוגעצויגען געוואָרען צו איהם, אַזוי ווי אייזען וואָס ציהט זיך צו'ם מאַגנעט, און ער האָט געקושט דאָס הייליגע בילד און אַרומגעוויקעלט זיינע הענד אַרום איהם, און דאָ האָבען זיינע הענד דערשפּירט, אַז אויך פון דער צווייטער זייט איז דאָס בילד דאָס זעלבע. פּאַמעליך איז ער אַרומגעגאַנגען און געבליבען שטעהן פון דער צווייטער זייט און האָט דערזעהן — די בעקאַנטע געשטאַלט פון גאָט פון טרויער. שרעקליך איז דאָס געווען צו זעהן: איין קערפּער איז דאָס געווען מיט צוויי פּנימער, און די צוויי פּנימער זענען געווען גלייך: איין אויסזעהן, איין געשטאַלט, נאָר וואָס דאָ האָט דאָס געשטאַלט געלאַכט, און דאָרט — געטרויערט.

און ראַיאַ־מאַנאַ האָט געזעהן, וואָס קיין שום נביא און קיין שום הייליגער פאַר איהם האָט נישט געזעהן: ער האָט געזעהן דעם טאָפּעלטען גייסט, די געטאָפּעלטע פאָרם: דאָס לאַכען און דאָס טרויערען, וואָס פליסען פון קוואַל פון איין־איינציגען גאָט.

פון דעמאָלט אָן אָבער איז ראַיאַ־מאַנאַ געוואָרען פערוואָגעלט אויף דער וועלט, און זיין גייסט האָט נישט געוואוסט מעהר פון רוה.

אַ נביא איז ער געווען און פאַר אַ נביא איז ער געהייליגט געוואָרען פון זיין מוטערס בויך, נאָר דאָס פאָלק האָט איהם נישט געקענט, האָט איהם קיין כבוד נישט אָבגעגעבען און האָט נישט געשעפּט פון זיין גייסט.

עס האָט געטראָפען, אַז ראַיאַ־מאַנאַ פּרעדיגט פאַר'ן פאָלק, זיין פּנים לאַכט, און זיין געשיקטע צונג מאַכט צו שפּאָט און צו געלעכטער די גאַנצע זאָרג און די גאַנצע מיה־זעליגקייט פון מענשען און געטער פון אַלע צייטען, זיין קול קלינגט אַזוי ווי דער קלאַנג פון אַ זילבערן גלעקל, און דער וועהטאָג לאַכט, און דער שמערץ לאַכט. נאָר אין מיטען דערהערט זיך אַנ'אָבקלאַנג פון גרויסען טרויער, און זיין נשמה צוגיעסט זיך פלוצלינג אין ווייכע פערבענקטע ווערטער... הערט דאָס פאָלק און ווייס נישט, וואָס דאָס זאָל בעדייטען.

אָדער ער שטראָפֿט און וועקט די הערצער און קלאָגט זיך אויף דעם מאַטערניש פֿון דעם מענש און פֿון אַלעם לעבעדיגען, און אַזוי ווי די טענער פֿון אַ האַרפֿע, וואָס שווימען דורך דער נאַכט פֿון ערגעץ ווײַט־ווײַט, אַזוי ציטערט זײַן קול, און דער גרויסער טרויער צוגיסט זיך פֿון זײַן גײַסט, און פּלוצלונג פֿערוואַנדעלט זיך זײַן גײַסט. ענדערט זיך דער אויסדרוק פֿון זײַן פּנים, און אַ געוויש פֿון געלעכטער פֿערדעקט דעם טרויער... הערט דאָס פֿאָלק און ווערט בייז, וואָס די שענע מעלאָדיע איז איבערגעריסען געוואָרען, אויף דעם נביא, וואָס קען נאָר שפּאַלטען די גײַסטער.

— דאָס איז קיין נביא נישט, נאָר אַ משוגענער — האָט דאָס פֿאָלק געזאָגט.

און אַז ער האָט אויפֿגעהויבען זײַן קול צו רעדען, האָבען די קינדער פֿון איהם געשפּעט און בעוואָרפֿען איהם מיט שמוץ.

איז ער אַנטלאָפֿען דער נביא פֿון ישוב און מיט די אַסקעטען אין דער מדבר האָט ער געוואוינט און ער האָט, ווי זיי, געפּײַניגט און געלײַטערט זײַן גוף, און גאַנצע טעג פֿלעגט ער קוקען אָהן אויפֿהער אויף דער ברענענדיגער זון, כּדי די אויגען זאָלען איהם שמערצען אום ער זאָל זיך געוואוינען איבערטראָגען אַלע פּײַן שטום און געדולדיג, אַזוי ווי די אַסקעטען לערנען, נאָר אַ היליגער איז ער נישט געוואָרען. אין מיטען פֿון זײַן אַסקעטערײַ איז איהם בעפֿאַלען דער גײַסט פֿון געלעכטער, און קוקענדיג אַ דער זון, האָבען זײַנע פֿערוועהטאָגטע אויגען געלאַכט פֿון שמערץ, פֿון דער וועלט, פֿון אַסקעטערײַ.

און צו די נביאים פֿון געלעכטער איז ער געגאַנגען און עס האָט איהם נישט געהאָלפֿען. ווײַל אין מיטען לאַכען איז איהם בעפֿאַלען דער גײַסט פֿון טרויער, און זײַן קול האָט אָנגעהויבען ציטערען און בענקען.

אַזוי האָט ראַיאַ־מאַנאַ אָבגעלעבט זײַנע יאָהרען, מיט קיינעם נישט בעהאַפֿטען, אָהן פֿרײַנד און געליבטע, עלענד און פֿער־

לאזט, געיאגט און געלעסטערט פון די יונגען פון דער גאס.

ער האט געזעהן די טאפעלטע געשטאלט, און איז זיין גאנץ לעבען אבגעקומען פאר זיין זינד.

און אז ער איז געשטארבען, האט מען איהם נישט בעקלאגט און מען האט איהם נישט בעגראבען צווישען די נביאים, און מען האט נישט דערמאהנט זיין נאמען צו׳ם גוטען. נאר איין קלוגער מאן האט דעמאלט געלעבט אין לאנד, וואס האט בערייזט פיעל לענדער און האט געזעהן פיעל פעלקער און געזאמעלט אומעטום חיסענשאפט; ער האט געזאגט:

— גיט אב כבוד דעם נאמען פון ראיא-מאנא, ער האט געטראגען דעם גרעסטען וועהטאג פון גייסט.

אַפְּלוּצְלִינֶגֶע עֶלְטֶער.

דער לעצטער ווינטער האָט אָנגעוואָרפען אויף די טאָשלינער איינוואָהנער אַ גרויסע מָרָה־שְׁחוֹרָה. אַלע וועגען ארום דעם קליינעם שטעדטעל, זענען געוועזען פערוואָרפען מיט שניי, און די בַּעֲלֵי־עֲגָלוֹת פלעגען אָפט אַראָב פון וועג און בלאָנזשען. אויף די דערפער, האָט מען דערצעהלט, פאַלען בּיינאַכט אָן הונגעריגע וועלף און צערייסען, וועמען זיי טרעפען. עפעס אין אַ וואַלד האָבען גַּזְלָנִים דערהַרְג'עט דעם שרייבער מיט דער גאַנצער פאַמיליע. פויערען האָבען זיך געפוילט צו קומען אין שטאָדט אַריין, די געשעפטען זענען געשטאַנען, עס איז געוועזען טויט און טרויעריג.

שווערער פאַר אַלעמען האָט דער ווינטער געטראָפען שְׁמוּאֵל קאָצקער. צו הונגער און קעלט איז ער אֲפִילוּ געוועזען געוואוינט. אין זיינע גאַנצע 70 יאָהר האָבען זיך געפונען נאָר וועניג טעג, ווען ער האָט נישט געזאָלט ברויכען אַ גילדען־צוויי מעהר נויטיג. געוועזען איז ער אַ שַׁדְּכָן, נאָר קיין שִׁדּוּך, אַזוי רעדט מען אין „שטיבעל‟, האָט ער נאָך צייט ער לעבט נישט אויסגעפיהרט; פאַר דאָס האָט ער ביי יעדען שִׁדּוּך געכאַפּט עפּעס, ווען אַ שִׁדּוּך האָט שוין געהאַלטען ביי'ם אויסגעפיהרט ווערען, ווען אין שטיבעל האָט מען שוין פון איהם גערעדט אָפען, איז שְׁמוּאֵל דעמאָלט צוגעגאַנגען צו איינעם פון די מְחוּתָּנִים, האָט איהם אָוועקגעפיהרט אין אַ זייט און האָט איהם איינגערוימט אַ סוֹד אין אויער – דעם זעלבען שִׁדּוּך, וואָס האָט

שוין געהאלטען אויסגעפיהרט צו ווערען. דער מחותן, אויב ער איז גאר נישט געווען קיין גרויסער נאר, האט פערשטאנען, אז מען ברויך צו שווייגען און האט געשוויגען. דערנאך האט מען געוואוסט, ברויך מען שמואל קאצקער צו געבען א רובעל־צוויי און ער ברויך צו שרייען, צו זידלען, צו שעלטען, אז מען רייסט איהם אוים. און צו זיין שרייען, זידלען און שעלטען זענען אלע שוין געווען צוגעוואוינט. דער גבאי פון שטיבעל ביי וועלכען שמואל האט גענומען „כוללות”, איז שוין אזוי געוואוינט געווען צו הערען זיך שעלטען פון שמואל'ן, אז עס האט אויף איהם שוין גאר קיין איינדרוק נישט געמאכט: ער פלעגט שטעהן און רעדען מיט'ן ווייב וועגען מסחר און שמואל פלעגט דערביי שעלטען, ווארפען זיך, קלאפען אין טיש אריין און מאכען געוואלטען, אז ער איז א איד א חסיד, א קאצקער חסיד, אז דרך־ארץ זאל מען האבען פאר איהם, און — גארנישט; ער האט צו'ם סוף צוגענומען די 2 גילדען און איז ארויסגעגאנגען. דאך ער אליין, שמואל קאצקער, איז מיט דעם שעלטען נישט געוואוינט געווען. יעדעס מאל האט ער זיך געפיהלט בעלעדיגט גאר אויפס'ניי, איז געווארען אויפגערעגט און האט געזידעלט און קולות געמאכט מיט'ן גאנצען הארץ... און אזוי, אדער כמעט אזוי, שטענדיג אויפגערעגט, שטענדיג מלחמה האלטענדיג מיט אלע און נעגען אלע, האט ער דערלעבט ביז 70 יאהר, נישט וויסענדיג, אז ער ווערט אלט, אז ער לעבט בכלל... אינגאנצען האט דאס אויסגעזעהען עפעס ווי א פארברייטען זיך, עפעס אנ'איבערקומעניש, אום אנהויבען צו לעבען, — ביז צו'ם לעצטען ווינטער, ווען ער איז געווארען שוואכער און קעלטער. דערצו איז מען פלוצלונג געוואהר געווארען, אז ער איז אלט 70 יאהר.

דאס איז געווען בשעת דער זוהן זיינער איז געשטאנען צו'ם פריזיז, און אין פריסוסטוויע האט מען אויסגערופען

בְּפֵרוּש: „שמואל יאַנקיעליעוויטש סיעמדיעסאַט ליעט״. די גאַנצע שטאָדט איז געוואָהר געוואָרען דעם סוֹד, וואָס שְׁמוּאֵל האָט בעהאַלטען פֿון זיך אַליין. און די איבעררַאשונג פֿון דעם נייעס איז געווען אַזוי גרויס, אַז מען האָט אומעטום גערעדט און געשמועסט נאָר דערפֿון. קיינעם האָט נישט געקאָנט איינפֿאַלען, אַז דאָס גיכע פֿלינקע יידעל מיט דעם קליינעם בערדעל, וואָס מען קאָן דערויף נישט זאָגען צי ס׳איז גרוי צי ברודיג גאָר אָהן שום קאָליער, אַז אָט דער שְׁמוּאֵל וואָס איילט זיך שטענדיג און לויפֿט שטענדיג און קריעגט זיך און הערט קיין מינוט נישט אויף צו רודערן — איז שוין אַ בֶּן־שִׁבְעִים, אַ ייד אַ זָקֵן, פֿאַר וועלכען מען וואָלט איינענטליך געברויכט צו האָבען דֶּרֶךְ־אֶרֶץ.

— אַזוי, שְׁמוּאֵל? דו ביזט שוין, קיין עַיִן־הָרָע, אַ ייד אַ זָקֵן? אוי־וואַ! — האָט מען איהם בעגעגענט אין שטיבעל.

— אַ מַעֲשֶׂה! אָבער אַ מַעֲשֶׂה! — האָט מען זיך גע׳חִדוּשט פֿון אַנ׳אַנדערער זייט, — מען ברויך זיך גאָר אויפֿצושטעלען פֿאַר דיר!

און וואו ער איז געגאַנגען, האָט מען איהם אַלץ בעגעגענט מיט אַזעלכע פֿראַגען שמואל האָט געפּרובט צו שמייכלען, געענטפֿערט נישט צו דער זאַך און האָט גערעכענט, אַז באַלד וועט מען דערין פֿערגעסען, און אַלץ וועט זיין ווי פֿריהער. ער האָט אָבער אַ טָעוּת געהאַט.

אַז מען האָט איהם געזעהן לויפֿען איבער דער גאַס, האָט מען זיך גע׳חִדוּשט און אונטערגעברומט „קיין עַיִן־הָרָע, אַ ייד אַ זָקֵן״; אַז ער האָט געשריגען און געזידעלט אַלע, האָט מען איהם דערמאָנט זיינע 70 יאָהר, און אַז מען האָט בעמערקט, אַז ער וויל דערפֿון נישט רעדען, האָט מען זיך געוויצעלט אויף זיין חֶשְׁבּוֹן:

— וואָס איז די חֶרְפָּה? — האָט אַמאָל אין שטיבעל איך

אָנגערופען מיט אַ שמייכעל אײנער אַ קעסט־יונגערמאַן, אַ גרויסער שטיפער — וואָס איז די עולה, מיינסטו, שמואל? נאָר דאָס בערדעל דיינס איז עפּעס נישט גרוי, אָט דאָס איז אַ קשיא!

און ער האָט אָנגענומען שמואל'ן פאַר'ן בערדעל אויפ'ן חסידישען שטײנער.

אַנ'אַנדערס מאָל און ביי אַנדערע געלעגענהייטען וואָלט שמואל'ן נישט איינגעפאַלען זיך צו פיהלען בעלעדיגט: יעצט אָבער האָט דאָס איהם געבראַכט שרעקליך אין כּעס אַריין, און ער האָט געשריגען:

— שייגעץ! פּושע־ישׂראל! אַ ייד אַ למדן, אַנ'אַלטען חסיד! וואָס מיינסט דו דאָס דיר? מיך — פאַר'ן באָרד? פּעטש וועסט דו קריגען! אַרויס פון שטיבעל, אַרויס, שייגעץ!

און די מעשׂה וואָלט זיך אַוודאי געענדיגט מיט פּעטש, ווען מען זאָל שמואל'ן נישט אָבהאַלטען מיט כּח. — עס איז געבליבען, אַז דער יונגערמאַן זאָל שטעלען פאַר אַ קנס בראַנפען, און בײ'ם לחיים טרינקען האָט מען שמואל'ן געוואונשט אַ גוטע עלטער.

אָט אַזוי האָט שמואל דעם ווינטער פּלוצלונג דעם קוראַזש פערלוירען און האָט זיך קיין אָרט נישט געקאָנט געפינען. אַלעס איז געוואָרען עפּעס אַנדערש; מען האָט מיט איהם גערעדט אויף אַנ'אַנדער אופן, ער האָט אַנדערש געענטפערט; יונגע־לייט האָבען איהם אָנגעהויבען צו איהרצען; דער גבאי פון כּוללות האָט שוין נישט געשוויגען, ווען שמואל האָט געזידעלט און געשריגען; אדרבה, ער האָט איהם געפּרובט איינצונעהמען מיט ווייכע רייד:

— וואָס קאָן מען טהון, ר' שמואל? ס'איז דאָך נישט דאָ פון וואַנען? אַ ייד ווי איהר, פערשטעהט דאָך אַליין.

די רייד האָבען אָבער צו שמואל'ן גאָרנישט געפּאַסט, ער איז נישט געוואוינט געווען צו ענטפערן אויף זיי, און ער האָט

בְּשום אופן נישט געקאָנט אַריינגעהן אין די ראָלע פון אַ ייד אַ זקן, און האָט זיך געפיהלט ערגער און טרויריגער פון טאָג צו טאָג. די פיס זיינע האָבען איהם אַלץ נאָך געטראָגען געשווינד, ער האָט געוואָלט איילען, לויפען און שרייען, ווי געוועהנליך, אינמיטען אָבער האָט איהם איבערגעשלאָגען דער געדאַנק, אַז ער איז אַ ייד אַ בֶּן־שִׁבְעִים, און ער האָט דעם מוטה פערלוירען. די פיס און די הענד זענען אויף דעם געדאַנק ווי מיער און פויל געוואָרען, דאָס קול נידריגער, און ער האָט שווער אָבגעזיפצט.

ווען און וואו האָט ער דאָס אָבגעלעבט 70 יאָהר? — האָט איהם נישט אויפגעהערט צו נאָגען אַ געדאַנק אין קאָפּ. — האַ, לאָמיך זיך נאָר דערמאָנען.

נאָר דערמאָנען זיך האָט שמואל נישט געהאַט וואָס, חוץ נויט, קעלט, געשרייען פון קליינע קינדער, צרות פון די דער־וואַקסענע, קְלָלות פון זיינע צוויי ווייבער, וואָס זענען שוין ביידע געשטאָרבען, שטענדיגע געשרייען און לויפען און איילען צו זוכען אַ גילדען, און אפילו אויף עולם הַבָּא, דעם אֱמֶת זאָגענדיג, ווייניג געזאָרגט.

אין די לאַנגע ווינטער־נעכט האָט ער געפּרובט צו עפענען אַ גְמָרָא, און איז געוואָהר געוואָרען אַ שרעקליכען סוד: ער האָט פערגעסען אָדער גאָר קיינמאָל נישט געקענט לערנען.

און דער ווינטער איז געלעגען אויפ'ן שטעדטעל ווי אַ שווערע מַשָּׂא. קיינער האָט זיך מיט שמואל'ן נישט אינטע־רעסירט, קיינער האָט נישט בעמערקט, אַז זיין פָּנִים ווערט פון טאָג צו טאָג געלער, און דער גוף — געבויגענער. ער האָט שוין אָנגעהויבען צו בעטען אַ צעהנער אויף אַ וועטשערע שטיל, געלאַסען, און שטיל געלאַסען האָט מען איהם אַ סך מאָל אָב־געזאָגט. ער האָט זיך נאָך געפּרובט צו בייזערן אויפ'ן אַלטען

שטײנער, נאָר די װערטער האָבען זיך נישט געקלעבט, און מען האָט אויף איהם מאָדנע געקוקט. פיעל נעכט איז ער אַהײם געקומען הונגעריג, אין שטוב איז געװעזען קאַלט מוראָ׳דיג, און די שװערד פון מַלְאָךְ־הַמָּוֶת האָט געפאָכעט אין דער לופט.

און אײן פריהמאָרגען איז שְׁמוּאֵל גֶעְלָם געװאָרען פון שטאָדט. געגאַנגען אויף דער עלטער אָברינטען גָלות.

רְכִילוּת.

ביי בערנשטיינ'ען אין עס־צימער זענען געזעסען געסט: עטליכע פרויען, עלטערע און יינגערע, איין פריילין פון א יאהר 15—16, צוויי מאנסלייט, אויסער דעם בעל־הבית, הער בערנשטיין. די פרויען האבען גערעדט רכילות, די מאנסלייט האבען געשפיעלט אין קארטען. ביידע קאמפאניעס האבען זיך שלעכט געוויילט. די פרויען צו'ם רכילות האט געשטערט דאס פריילין, א ברונעטקע מיט ברענענדיגע אויגען, מיט א ווייך געזיכט און מיט גיכע, ראשע בעוועגונגען. איבער איהר דאס האבען די פרויען געטוט רעדען שפיל, מיט אנצוגעהערענישען, און טיילמאל אין גאנצען איבער־היפערן, די סאמע אינטערעסאנטסטע, פיקאנטסטע ערטער. די מאנס־לייט ווידער, וואס זענען אפשר געווען בעלנים אויף א רעכטע „אקע" אין פינף הענד, האבען זיך מיט דעם „קלאבעריאש" גע־לאנגווייליגט. אם ענגרע האבען זיך אלע בליקען געווענדט צו גראסמאנ'ען, א מענש פון א יאהר דרייסיג, מיט א שווארץ ציגעג־בערדעל און שעלמישע, שטעכיגע אויגען, — איינער פון די דריי, וואס האבען געשפיעלט „קלאבעריאש". ער איז נישט געווען רייך, נאר איהם האט מען זעהר גערן געזעהען אין די רייכע הייזער פון דעם קרייז. ער איז געווען בעריהמט פאר א קלוגען, געבילדעטען מענש, א גוטער אנעקדאטען־ערצעהלער און א שטארקער בקי אין אלערליי ליטערארישע און קינסטלערישע סקאנדאלען.

— פאן גראסמאן וועט עפעס דערצעהלען — האט זיך די ווירטהין פון הויז, פרוי בערנשטיין, צו איהם געווענדט אויף פויליש.

דעם זעלבען פאָרשלאַג האָט דער ווירט, הער בערנשטיין איבערגע'חזר'ט אויף רוסיש; דער דריטער פון די מאַנסלייט, אַ ייד אַ פראָצענטניק, אַ גרויסער מאַכער ביי פּריצים און גענעראַלען און אַ גביר דערצו, — האָט די פראַגע געזאָגט אויף פראָסט מאַמע־לשון אַזוי.

— דרעהט אָן די קאַטערינקע, גראָססמאַן, אַרויס מיט די כּלים! אַ סוף אַנ'עק!

גראָססמאַן האָט זיך געוועהנליך נישט געלאָזט לאַנג בעטען, דאָס יעצטיגע מאָל אָבער האָט ער געשוויגען. ער האָט אויסגעדרעהט זיין קאָפּ מיט די געקרייזעלטע האָר צו דער זייט צו, וואו דאָס פריילין איז געשטאַנען, אָנגעלעהנט זיין געמבע אויף דער האַנד און אויסגעגלאָצט זיינע קאַלטע, חיטרע אויגען אויף דעם פריילין אַזוי לאַנג, ביז דאָס אָרימע בעשעפעניש האָט געבעך דער־פיהלט, אַז דאָס פּנים פלאַמט איהר ווי אַ פייער, און האָט שיער נישט אויסגעבראָכען אין אַ געוויין פאַר גרויס אַנגסט. אַלע האָבען פערשטאַנען די דאָזיגע שטומע סצענע און האָבען געשמייכעלט. גראָססמאַן האָט געוואָלט דערצעהלען עפּעס פיקאַנטעס און האָט שטום געוואונקען דעם פריילין, זי זאָל אַרויסגעהן. דאָס פריילין אָבער האָט גאָר נישט פערשטאַנען וואָס ער מיינט. פון דעם אָנגעשטרענגטען בליק אויף איהר האָט זיך איהר אַוש אָנגע־הויבען צו מישען אין קאָפּ, די געדאַנקען האָבען זיך אָנגעהויבען צו דרעהען און קאָזשעליקעס צו מאַכען, ווי משוגענע טייוולאָנים. פאַר די אויגען האָט איהר געשווינדעלט, און דער קאָרסעט האָט זי געדריקט, אַז דער אָטהעם האָט פערהאַפּט. אַם ענדע האָט אויף איהר מיטלייד בעקומען דער מעפיסטאָפעל פון דער געזעלשאַפט, גראָססמאַן אַליין, און האָט זיך צו איהר אָנגע־רופען:

— פריילין רוזשאַ וועט אַזוי גוט זיין אַריינגעהן אין זאַל, אַ ביסעל שפּיעלען אויף דעם פאָרטעפּיאַן.

דאָס פרײלין האָט שטילערהייד געפאָלגט און איז אַרײן אין זאַל, בעגלייט פון אַ שטיל געלעכטער. וואָס זי האָט דאָרט געטהון, צי זי האָט אויפגעלאָזט דעם קאָרסעט, אָדער זיך צו ווײנט — דאָס האָבען אונזערע געסט נישט געוואוסט. געשפּיעלט אויף דעם פּאָרטעפּיאַן האָט זי געוויס נישט; יעדען פאַלס, האָט קיין אײנציגער טאָן נישט דערגרייכט ביז צו דער עס־שטוב. און דאָך האָבען אַלע געסט, און צווישען זיי אויך די מוהמע פון דעם פרײלין, פרוי קנעפּפענמאַכער, זיך גאָר נישט געקימערט וועגען דער סצענע, וואָס האָט זיי אויסגעזעהען גאַנץ נאַטירליך און זעהר פּאַסענד פאַר אַזאַ וויצלינג ווי גראָסמאַן.

— איך וועל אייך דערצעהלען — האָט ער אָנגעהויבען — וועגען אַלגעמיינע בעקאַנטע. אייגענטליך, האָבען זיי דאָ היינט געזאָלט זיין, נאָר אַזוי ווי זיי זענען נישט געקומען, קאָן מען זיך ערלויבען אַ ביסל רְכִלוּת צו רעדען וועגען זיי. נישט וואָהר?

אַלע האָבען באַלד געטראָפען וועגען וועמען ער רעדט: פערשטעהט זיך, וועגען די פייערמאַן'ס. די פייערמאַן'ס זענען געוועזען די רייכסטע פאַמיליע פון דעם קרייז. ער האָט געהאַט אַ פאַבריק, אַן'אייגענעם הויז, און האָט גע'שֵׁם'ט פאַר אַ קלוגען, געריבענעם יונג, וואָס האָט זיך שטענדיג גע'מִשְׁפָּט אין די סודעם און שטענדיג געוואונען און אויסגעפיהרט דאָס זייניגע. זי ווידער האָט געפיהרט אַן'אינטעליגענטישען שטאַט, האָט זיך שטענדיג געהאַלטען אין לערנען עטליכע שפּראַכען; ביי איהר אין הויז זענען געוועזען באָנעס, לעהרער'ס און לעהרערינס, אַליין האָט זי געפיהרט בעקאַנטשאַפטען מיט פיעל פּערזאָנען פון דעם ליטעראַריש־קינסטלערישען מאַרק אין פערשידענע קאָנדיטאָרייען. איהם האָט מען מְקַנא געוועזען; זי, דער מאַדאַם בערטהאַ פייערמאַן, האָט מען פיינד געהאַט פאַר איהר שטאָלץ. אַלע זענען דעריבער זעהר צופרידען געוועזען מיט דעם אָנהייב.

— קאַטאַי! — האָט דער פּראַצענטניק געזאָגט. גראָסמאַן האָט ווייטער דערצעהלט:

— צווישען זיי, פערשטעהסט איהר מיך, איז געוואָרען אַ שלעכט לעבען — דער ערצעהלער האָט אָנגעהויבען רעדען יידיש — עס האָט שוין ניט געהאַלטען ביי אַ גט. ווי איהר זעהט מיך אַ לעבעדיגער — ביי אַ גט. איהר וואונדערט אייך? עס איז ווירקליך אַ ביסל אַ וואונדער. זיי וואוינען שוין 15 יאָהר צוזאַמען, בערטהאַ האָט שוין געהאַט אפשר אַ טוץ געליעבטע, איך אַליין קאָן אָנציִיהלען אויף די פינגער 5. איהר מיינט, אַז פייערמאַן האָט דערפון ניט געוואוסט? דער ממזר-קאָפּ, זעהסטו, וועט פון עפּעס ניט וויסען! ער האָט זיך געטראַכט: „טהו דו דיר וואָס דו ווילסט, און איך וועל מיר טהון וואָס איך וויל; פאָהר דו דיר אונטער דער שטאָדט מיט דיינע שנעקעס און שטער מיך אויך ניט". ער לאָזט זיך אויך ניט בלאָזען אין דער קאַשע אריין. און זיי האָבען זיך געלעבט, אויף מיין עהרליך וואָרט, גוט געלעבט. מען זאָגט גאָר, אַז זיי האָבען זיך אַמאָל צופעליג געטראָפען עפּעס אויף אַנ'אָרט, זי איז געזעסען אין איין קאַבינעט מיט אַ „שנעק" (אַזוי רופט זיי פייערמאַן), און ער איז געזעסען מיט עפּעס אַ שלאַק אין צווייטען קאַבינעט, און זיי האָבען זיך געטראָפען אין קאָרידאָר — און גאָר ניט. אָבגעווישט זיך דאָס מויל און געפיהרט אַ גוט לעבען. און פּלוצלונג: נאַ דיר אַ שלעכט לעבען און סצענעס און שיער ניט אַ גט! געוויס אַ ביסל אַ וואונדער. פערשטעהט איהר מיך אָבער, מען מוז קענען פייערמאַנ'ען. אַזוי איז ער אַ רוהיגער, געלאַסענער; צו בערטהאַ'ן — ווי אַ פּוטער ווייך, קושט זי אין שטערן, נאָר מען זאָל איהם דערקוטשען האָט ער ניט ליעב. אויב איהר שטעלט אייך איהם אין וועג, דעמאָלט איז ער אויף אַלעם גרייט, אויף אַלעם. אַ סקאַנדאַל — אַ סקאַנדאַל, אַ גט — אַ גט — און בערטהאַ האָט איהם אין דער לעצטער צייט אָנגעהויבען צו דערקוטשען.

די געזעלשאַפט האָט זיך צוגעהערט מיט אָנגעשטרענגטער אויפמערקזאַמקייט. גראָסמאַן איז אויסגעוואַקסען אין זייער פאַנטאַזיע צו דער הויך פון אַ נָבִֿא, וואָס זיינע ווערטער טרעפען שטענדיג אין די לעבענדיגסטע סטרונעס פון דער נְשָמָה, וואָס רעדט שטענדיג דאָס סאַמע אינטערעסאַנטסטע, וויכטיגסטע. די פרויען האָבען זיך מורא געהאַט צו ריהרען פון אָרט, זיי זאָלען איהם נישט שטערען. די צוויי מאַנסלייט האָבען אויסגעגלאָצט די אויגען און געהאָרכט מיט אַנ'ערנסטקייט, ווי עס וואָלט זיך געהאַנדעלט אין אַ פערדיענסט פון עטליכע טויזענד קערבליך.

— אין די לעצטע צייט, פערשטעהט איהר מיך — האָט ער ווייטער דערצעהלט — איז בערטהאַ'ן נישט געגאַנגען. שעמענסקי האָט זי אַוועקגעוואָרפען. טרעפט — פאַר וואָס? זי האָט איהם אַלץ געפיינינט, ער זאָל זיך לאָזען וואַקסען וואָנסעס, און ער האָט בְּדוקא געוואָלט ווערען אַנ'אַקטער. און דאָ זענען געקומען די אונרוהען, דער קריעגס־צושטאַנד. זי איז שוין, ווייסט איהר דאָך, געווען אין אויסלאַנד און צוריקגעקומען. און — גראָסמאַן האָט געענדערט דעם טאָן — בערטהאַ איז שוין נישט דאָס, וואָס פאַר עטליכע יאָהר...

— זי פודערט זיך דאָך! — האָט איינע פון די פרויען כִּמְעַט אויסגעשריען, נישט קאָנענדיג מעהר געוועלטיגען איבער זיך.

— איך בעט נישט איבערצוהאַקען — האָט גראָסמאַן געזאָגט רוהיג, פיהלענדיג זיין צויבער־קראַפט אויף דער געזעלשאַפט — זי פודערט זיך שוין צוויי יאָהר. איך געדענק דאָס גענוי. דאָס האָט איהר פערשאַפט פיעל קרענקונג. אויף מיין עהרליך וואָרט: ווען זי רעדט וועגען „די טיעפע טראַגעדיען פון איהר זעעלע", ווייס איך, אַז די טראַגעדיעס זענען נישט מעהר און נישט ווענינער, ווי דאָס קרענקונג, אַז זי ברויך זיך צו פודערען. איך האָב עס געזאָגט שעמענסקי'ן"...

אַ שטיל ציטעריג געלעכטער האָט דעם ערצעהלער אָב־

געשטעלט אויף עטליכע סעקונדען. ער האט ווייטער דערצעהלט:

בערטהא האט זיך געפיהלט זעהר שלעכט. געזעסען איז דער היים און געגעסען זיך דאס הארץ. דאס מוז שוין נישט זיין קיין גרויס פערגעניגען, אז א פרוי האט גאר נישט וואס צו טהון, און זיצט א גאנצען טאג אין דער היים און טראכט אליין נאך אנאנדער נאר וועגען דעם, אז זי איז אלט געווארען און מוז זיך פוּדערן. פאר איין זאך אכט איך זעהר מיין געשלעכט, דאס מענליכע: דערפאר וואס מיר, מיינסלייט, שרעקען זיך נישט אזוי פאר אלט-ווערען, ווי די פרויען; פאר דאס האבען זיי, די פרויען, וועניגער מורא פאר'ן טויט, ווי מיר, און שטארבען פיעל רוהיגער און אנשטענדיגער ווי מאנסלייט...

— נו, קאטאי, ווייטער! — האט דער פראצענטניק צוגעזאגט — וואס טויגען דארט די פילאזאפיעס? איך דיעלו!

גראסמאן האט זיך, קענטיג, געפיהלט א ביסל באליידיגט, ער האט געמאכט א זויערע מינע און האט שוין געוואלט גיכער אנ'ענדע מאכען.

— פערשטעהט איהר מיך, בערטהא האט אנגעהויבען צו דערקוטשען דעם מאן מיט פראגען, וואו ער געהט און וואו ער איז געוועזען און וואס ער האט געטהון. און ער — האט איהר אנ'עצה געגעבען, זי זאל זיך אבגעבען מיט די קינדער... זי האט איהם געענטפערט, אז ער האט א קאמערצישען, גראבען גייסט און פערשטעהט נישט איהרע שטימונגען, און עס איז געווארען אוים שלום-בית... עס איז דערגאנגען אזוי ווייט, אז ער האט זי אויסגעזידעלט אין די אויגען פון מענשען אזוי גראב — נו עס איז א חרפה צו דערצעהלען...

גראסמאנ'ען האט מען אנגעהויבען צו בעטען פון אלע זייטען, ער זאל ווייטער דערצעהלען, די פרויען האבען אנגעשטעלט אויבע אלפענע מינעס און האבען געבעטען מיט אזא וויילער,

צאַרטער שטימע, ווי זיי וואָלטען אַלע פערליעבט געווען אין גראָסמאַנ׳ען. ביי די יונגערע איז עס אויסגעקומען נאָך צו דערלייַדען, ביי די עלטערע אָבער האָט דאָס געמאַכט אַנ׳אַבשויליכען איינדרוק.

– דערצעהלט, נו, דערצעהלט... דערצעהלט שוין... זאָל דער פאַן זיין גינסטיג, (אויף פויליש) טהוט אַ טובה, זייט אַזוי ליעבליך (אויף רוסיש)... האָט מען איהם געבעטען פון אַלע זייטען.

דער ווירט פון דער קוואַטיר, הער בערענשטיין האָט זיך אָנגערופען פּראָסט, רוסיש רעדענדיג:

– איהר מוזט דערצעהלען, וואָס איז דאָס אַזעלכעס? איהר לאָזט אונז אין דער מיטען?

– נו, איך וועל דערצעהלען – האָט זיך גראָסמאַן געלאָזט איבערבעטען.

עס איז געזעסען אַ קאָמפּאַניע און געשפּיעלט אין קאָרטען ביי פייערמאַנ׳ען אין שטוב, און בערטהא האָט געוואָרפען אויגען אויף פעלדמאַנ׳ען. איהר קענט איהם נישט. ער וואוינט אין איין הויף מיט די פייערמאַנ׳ס. אַ גאַנצער סאָציאַליסט, אויף מיין עהרליך וואָרט אַ סאָציאַליסט. איהר זאָלט איהם הערען רעדען! בערטהאַ, מוזט איהר ווידער וויסען, האָט די לעצטע צייט שטאַרק ליעב בעקומען דעם סאָציאַליזם. פון קונסט רעדט זי מעהר קיין וואָרט נישט, זייט שעמענסקי האָט זי אַוועקגעוואָרפען. וואָס מיר קונסט, ווער מיר קונסט, אַז דער עיקר איז דער קלאַסען-קאַמפף א. ז. וו.... און אַ נאַכט איז דעמאָלט געווען אַ שרעקליכע, די „סאַמאָ-אָבאָראָנאַ" איז געשטאַנען אין טויער. אַלע האָבען געוואַכט און זיך צוזאַמענגעקליבען גרופּענווייז אין די הייזער. ביי די פייערמאַנ׳ס איז געווען דער מיטעלפּונקט, דאָרט איז פערהאַן אַ טעלעפאָן... מען האָט זיך צוגעהאָרכט צו יעדען גערויש אויף דער גאַס. טראַך-טראַך... – פון דערווייטען שיסט מען... בערטהאַ דרעהט זיך אהין און אהער, קאַן זיך

קיין ארט נישט געפינען און מוטשעט דעם מאן, ער זאל אויפ־הערען צו שפילען. ער, ווייסט איהר דאך, ענטפערט וויין:

— דו ביסט מיעד, בערטהא. געה שלאפען... און האט איהר אפילו א קוש געגעבען אין שטערן.

„האט בערטהא געקאנט גערן שלאפען? אז א גאנצען טאג געהט זי אום פאר לעדיג־געהן, און דא זיצט אסאציאליסט, און דערצו א שעגער יונג, א ברונעט, מיט שווארצע ברענענדיגע אויגען — איהר זאלט איהם זעהן! און אין דרויסען איז א שרעקליכע נאכט, א שטימונג... מיט איין ווארט: בערטהא האט געהאסט די קארטען און צעריסען און נאך אנגעפאלען אויפ'ן מאן מיט זיד־לעריייען, אז ער איז א בורזשוא, ערלויבט זיך צו שפילען אין קארטען, ווען אויף די גאסען „קאכט די מלחמה". — א גאנצען דיאלאג האט זי איהם פארגעלעזען. נו, נו, איז געווען א סקאנ־דאל, א סקאנדאל! פייערמאן איז געווארען רויט ווי א פייער, ער האט זיך אויפגעשטעלט פון ארט און האט איהר פארגעלעזען א צעטעל עברות פון די גאנצע 15 יאהר:

— איך ווייס, וואס דיר פעהלט — האט ער געשריען, א געליעב־טער פעהלט דיר! שעמענסקי האט דיך אוועקגעווארפען, קיי־נער וויל אויף דיר נישט קוקען, גידערטרעכטיגע דו! מא זיץ דיר רוהיג, בייס דיר די פינגער, אויב דו ווילסט, קריך אויף די ווענד..."

„איז געווען א סצענע!

א מערבה, פערשטעהט איהר מיך, וואס פעלדמאן האט זיך אריינגעמישט, ווען נישט, וואלט דאס זיכער געקומען צו א גט. איך זאג אייך זיכער, מיין עהרען־ווארט גיעב איך אייך..."

די געזעלשאפט איז געווען אויסער זיך פאר ענטציקונג. און גראסמאן האט שוין גענומען דערצעהלען עפעס זעהר פיקאנטעס און ציניש׳ס וועגען דער ליעבע צווישען מאדאם פייערמאן און פעלדמאן, די ליעבע, וואס האט בערוהיגט

איהם און זי און האט צוריקגעבראכט שלום צווישען דעם צוקריגענעם פאר־פאלק, נאר אנ'אונגעריכטער צופאל האט געשטערט:

עס האט געקלונגען אין פאר־הויז, און אין א קורצער ווײלע ארום זענען ארײנגעקומען אין שטוב — די פײערמאן'ס, ער א הויך־געוואקסענער, געזונדטער מאן פון א יאהר 40, מיט קלײנע, חיטרע אויגען, שווערע געזונדטע טריט און א פנים, וואס האט זיך געדאכט צו זאגען: „איך קאן אלע אויסנארען, און מיך — קײנער נישט" זי — א שאטינקע פון א יאהר 35, מיט שען־געשניצטע ברעהמען און מיט צײכען פון אמאליגער שענהײט; דאס פנים האט אויסגעדריקט פוילקײט, גיערינקײט. געפודערט איז זי דאס מאל געוועזען שוואך, קוים צו דערקענען, און א מאטע, אבגעוועלקטע בלײכקײט האט טאקי געשפיעלט אויף איהרע באקען. אין איהרע אויגען האט געבלישטשעט א בעז פײערעל, און איהר גאנץ בענעהמען האט זיך געדאכט צוזאגען, פערקעהרט ווי איהר מאנ'ס: „מיך האט מען שטענדיג אויסגענארט און מיך וועט מען ווײטער אויסנארען און איך וועל מיך לאזען אויסנארען, ווײל די זינד איז זיס..."

בײ זײער ארײנקומען האט זיך די גאנצע געזעלשאפט געפונען צוזודערט. טײל האבען זיך אויפגעשטעלט פון די ערטער, טײל זענען בלײך, אנדערע — רויט געווארען. נאר נאכדעם, ווי בערטהא האט זיך מיט אלע געקושט, און איהר מאן האט זיך מיט אלע בעגריסט — האבען זיך אלע באלד געפיהלט גוט און מען האט אנגעהויבען צו פלוידערען און רכילות צו רעדען אויף וואס די וועלט שטעהט.

דעם אבענד איז אבער נישט בעשערט געוועזען אבצוגעהן גלאטיג, און א קלײנעם סקאנדאל האט אנגעמאכט דאס פרײלין רוזשא, וואס איז פעריאגט געווארען אין זאל ארײן, ווענען וועלכער די געזעלשאפט האט ווי פערגעסען.

דאס בעלערינטע פרײלין איז די גאנצע צײט געזעסען אין

דער צווייטער שטוב. אין אנהויב, איננאנצען צומישט און נישט־וויסענדיג, וואס דא איז פארגעקומען, האט זי אנגעצונדען א ליכט פאר דעם פארטעפיאן און איז מיד אנידערגעפאלען אויף דעם בענקעל. דערנאך האט זי זיך אויפגעהויבען און ווידער זיך אני־דער געזעצט און אלץ נישט געקאנט קומען צו זיך. אם ענדע האט זי זיך פערחליפעט אין א געוויין, און אלץ מעהר און מעהר ערקענענדיג זיך פאר בעלעדיגט, האט זי פאר כעס אויסגעלאשען דאס ליכט און ערשט אויף רעכט נאך אמאל זיך צעוויינט, דער־נאך ווידער אנגעצונדען דאס ליכט און נאך אמאל געוויינט שטיל, געלאסען, אבהעשענדיג. צו׳ם סוף איז דאס אלץ איהר מאוס גע־ווארען און זי האט זיך געשטעלט הינטער דער פערמאכטער טהיר און געהארכט, דאס, וואס גראסמאן האט דערצעהלט, האט זי אזוי אינטריגיערט, אז זי האט פערגעסען איהר בעלעדיגונג און איהרע טרעהרען, און צודריקענדיג איהר אויער צו דער טהיר, האט זי געהארכט מיט א פערהאפטען אטהעם און נאר זיך געשראָ־קען, טאמער וועט זי פערהערען איין איינציג ווארט.

גאר אט האט גראסמאן געענדיגט. עס געהט דורך 10 מינוט, נאך 10 מינוט – קיינער רופט זי נישט. דער גאנצער פריהע־ריגער האס צו גראסמאנ׳ען רופט זיך ווידער אן אין איהר יונג הארץ, זי וויינט...

אם ענדע האט זי זיך מעהר נישט געקאנט איינהאלטען, גע־עפענט די טהיר און איז אריין אין צימער. אלערערשטענס האבען זי בעגעגענט גראסמאנ׳ס אויגען. די גאנצע בעלעדיגונג, דער גאנצער האס און די נאך־אלץ־איינגעהאלטענע טרעהרען האבען זיך ווי צוגאסען אין איהר גאנצען קערפער, און פיהלענדיג, אז אט־אט וועט זי זיך פערחליפען אין א געוויין, האט זי געאיילט אויס־צוגיעסען איהר כעס אויף גראסמאנ׳ען:

– איהר זייט א פאלשער – האט זי געזאגט – ערשט האט ער דערצעהלט אלערליי מאוס׳ע זאכען וועגען כווראס בערטהא, און

יעצט רעדט ער גוט. אַ פֿאַלשער, אַ מאוס׳ער... מאַראַם בערטהאַ! שפּײַט איהם אין פּנים אַרײַן! ער איז אַ שלעכטער, בעזער...

מעהר האָט זי נישט געקאָנט רעדען, פֿערחליפּענדיג זיך אין אַ געוויין.

די געסט האָבען זיך אָנגעקוקט אײנער דעם אַנדערן. די פֿרויען האָבען אַראָבגעלאָזט די קעפּ און געמאַכט זויערע מינעס; די מאַנסלײַט האָבען אויסגעגלאָצט די אויגען און געקנײטשט די שטערנס, מאַראַם בערטהאַ און איהר מאַן האָבען זיך בײדע אויפֿגעשטעלט און זיך צוריק אַנידערגעזעצט. ס׳איז געוואָרען שטיל, אומערטרעגליך שווער. און רוזשאַ איז שוין געווען אין קיך און דאָרט זיך אַנידערגעוואָרפֿען איף׳ן בעט און ערשט אויף ־עכט זיך צעוויינט.

עס איז אַרויס אַ סקאַנדאַל, וועגען וועלכען גראָסמאַן האָט געהאַט צו דערצעהלען און צו דערציהלען אין פֿערשידענע הײַזער.

די גאָלדענע פּאַנטאָפֿעל.

— איהר זאָגט, אַז עס זענען פאַרהאַן מענשען אָהן פאַנטאַזיע, וואָס לעבען אָהן האָפנונגען, אָהן אילוזיעס? לויט מיין מיינונג, איז דאָס אַ טעות. איך קאָן מיר נישט פאָרשטעלען אַ מענשליך לעבען אָהן האָפנונג, ווי למשל, אָהן לופט.

דער יונגער, ערשט-געענדיגטער דאָקטאָר, האָט געגלעט זיין שוואַרץ בערדיל, און האָט ווייטער געזאָגט:

— אויב איהר ווילט, וועל איך אייך דערצעהלען אַ געשיכטע פון אַ מענשען, וואָס געפינט זיך איצט ביי אונז אין שפּיטאָל פאַר משוגעים. דאָס איז געווען אַמאָל, פאַר 5 יאָהר צוריק, מיינ'ס אַ בעקאַנטער. איך בין דעמאָלט אַרויסגעיאָגט געוואָרען פון אוניווערזיטעט, און האָב געלעבט צווישען זעהר אַנ'אינטערעסאַנטען קרייז יונגע לייט: פערוואָגעלטע, פערשטויסענע, פערבלאָנדזשעטע אויף דער וועלט. מיר האָבען זיך געהאַלטען צוזאַמען, געלעבט ווי חברים. אונז האָט צוגעבונדען איינעם צו'ם אַנדערען די אָבגעריסענקייט פון לעבען, כאָטש לויט די כאַראַקטערען און איבערצייגונגען זענען מיר נישט געווען גלייך.

נישט פיעל זענען געבליבען פון אונז, עטליכע האָבען זיך דאָס לעבען גענומען, איינער געפינט זיך אין סיביר, איינער איז געשטאָרבען אין טורמע, טייל האָבען זיך גענומען צו אַ קאַריערע, א. ז. וו.... נאַר ענטשולדיגט: איך האָב אייך געוואָלט דערצעהלען וועגען אַ מענשען אָהן אילוזיעס, וואָס געפינט זיך איצט אין שפּיטאָל פאַר משוגעים. איהם האָב איך גוט געקענט, און דאַכט זיך,

איך האָב איהם גוט פֿערשטאַנען, האָטש אַ לאַנגע צייט איז ער פֿאַר מיר געווען אַ לעבעדיג רעטעניש. און נישט נאָר פֿאַר מיר אַליין. וועֿר עס האָט איהם געקענט — גורשטיין האָט ער געהייסען — האָט זיך נישט געקאָנט גענוג וואונדערן אויף זיין רוהיגקייט און גלייכגילטיגקייט. קיין זאך, דוכט זיך, האָט נישט געקאָנט ריהרען דאָס הארץ פֿון דעם דאָזיגען מענש, נישט ענדערן אויף אַ האָהר דעם אויסדרוק פֿון זיין גלייכגילטיג־צופֿריעדען פּנים, נישט אויסלעשען דעם שמייכעל אין זיינע פֿערלאָשענע אויגען. וואָס עס האָט נישט געוואָלט פּאַסירען, צי אויף דער ברייטער וועלט, צי אין דעם ענגען קרייז פֿון זיינע בעקאַנטע, האָט איהם נישט גע׳חרושט. אַלץ אויף דער וועלט האָט זיין בעשייד, נישטאָ קיין זאך אָהן אורזאך, אַלץ איינס, צי מיר וויסען די אורזאך, צי מיר וויסען זי נישט: וואָס־ושעו איז דאָ זיך צו וואונדערן? — אַזאַ מין פֿילאָזאָפֿיע האָט צוגעפּאַסט צו זיין נאַכלעסיגקייט און פֿוילקייט זי איז געלעגען איינגעבאַקען אין זיין קאָפּ און ער האָט זי אויך הויך געפּרעדיגט פֿאַר אַנדערע.

פֿויל איז ער געווען ביז גאָר, נישט נאָר צו אַרבייטען, עפּיס צו טהון, אַפֿילו צו טראַכטען און קאָמבאַנירען מיט זיין אייגענעם מח האָט ער פֿיינט געהאַט. סיי־ווי־סיי וועסטו דערגעהן נישט מעהר, אַז יעדע זאך האָט זיין בעשייד, און דאָס ווייס איך שוין לאַנג — אַזוי פֿלעגט ער רעדען מיט אַ שמייכעל אויף די ליפּען און האָט זיך געפֿיהלט דערביי זעהר צופֿריעדען און זעהר קלוג, קליגער פֿאַר אונז אַלע, יונגע, היציגע קעפּ מיט אונזער שטענדיגער אונצופֿריעדענקייט. עס פֿערשטעהט זיך, אַז אַליין פֿערדינען אויף חיונה האָט ער נישט. מיר אַלע האָבען זיך פֿערנומען וועֿר מיט וואָס ער האָט געקאָנט, איינער האָט געגעבען לעקציעס, דער צווייטער איז געווען אַנ׳איבערשרייבער ביי אַנ׳אַדוואָקאַט, אַ דריטער איז געווען אַ שטיקעל בוכהאַלטער אין אַ געשעפֿט, אַ פֿיערטער האָט געלערנט אין אַ קונסט־שול און האָט בעקומען שטיצע, א. ז. וו.

אַלע האָבען זיך דערביי געקאָכט, געשפּאַרט, געליטען פֿון אינערליכער אונצופֿריעדענקייט, געליבט און געהאַסט, דאָ אומעטיג, דאָ לוסטיג געוועזען, און ער איינער האָט גאָרנישט געטהון, כּלומר׳שט געזוכט עפּיס אַבעשעפֿטיגונג און געלעבט פֿון קליינע הַלְוָאוֹת ביי זיינע בעקאַנטע. דערביי אָבער איז ער געוועזען רוהיג און צופֿריעדען, אָהן ספקות, אָהן טַעֲנוֹת און אָהן זאָרג, ווי זעלטען אַגליקליכער אויף דער וועלט.

מען קאָן נישט זאָגען, אַז מיר האָבען איהם ליעב געהאַט. ער איז געוועזען איינער פֿון אונז, פֿערוואָגעלט און אָבגעשטויסען פֿון דער אַרומיגער וועלט, און אָרים דערצו, און האָט זעהר אָפֿט געהונגערט, ווי־זשע זאָל מען זיך נישט אינטערעסירען מיט איהם, נישט לייהען קיין געלד, נישט פֿערהאַלטען זיך צו איהם ווי צו אַחבר? און דאָך איז ער אונז געבליבען פֿרעמד. איהם, דוכט זיך, האָט נאָך קיין מענש נישט פֿעסט געדריקט די האַנד, נישט אַרויפֿגעלעגט קיין האַנד אויף זיינע אַקסלען. עפּיס עהנליכעס האָט זיך אויך קיינער נישט געקאָנט פֿאָרשטעלען. עס האָט איהם, מיין איך, אויך וועניג געאַרט. ער האָט דאָס נישט בעמערקט, און אויב יאָ — וואָלט ער גלאַט פֿויל געוועזען דערפֿון צו טראַכטען, און ער וואָלט אויסגעקומען מיט זיין פֿילאָזאָפֿיע, טראַכטענדיג: „געוויס זענען פֿאַראַן אורזאַכען, וואָס מאַכען מיך פֿרעמד. צי ליעגען זיי אין מיין געבורט, צי אין מיין ערציהונג, צי אין מיין בעזונדערער גייסטיגער ענטוויקלונג — דאָס איז אַלץ איינס...” מיר האָבען איהם אָבער טיילמאָל אויך פֿיינט געהאַט. זיין גלייכגילטיגקייט, זיין מאַניר אַלץ גלייך צו פֿערשטעהן און אָבצושאַצען איז פֿיעל מאָל דערגאַנגען ביז ציניזם און גראָבקייט. דעמאָלט האָט מען איהם אויך צוגעוואָרפֿען אַשטעכענדיג וואָרט. אָט זענען אַלע איבעררראַשט געוועזען מיט קאַלטבערג׳ס אַטהאַט. וואָס פֿאַר אַנ׳אינטערעסאַנטער מענש דאָס איז געוועזען! איך ווייס נישט, אויב איך וועל טרעפֿען נאָך אַזאַ איינעם אין מיין לעבען. דאָס איז געוועזען אַמענש מיט אַנ׳אונגע=

וועהנליך גוט הארץ, וואָס האָט טיעף געליטען מיט יעדען לײַדענדען, צי אַ נאָהנטען, צי אַ ווײַטען. דאָס מיטגעפיהל צו מענשען האָט איהם געבראַכט דערצו, אַז ער האָט יעדען פערשטאַנען ביז צו די פערבאָרגענע ווינקעלעך פון זײַן נשמה, און איז שטענדיג גרײַט געווען צו העלפען מיט וואָס נאָר ער האָט געקאָנט. אָט דער קאַלטבערג האָט זיך בעקענט מיט אַן׳אומגליקליך, פערשטענדיג מעדעל: אַ הויקער. איהר אומגליק האָט איהם טיעף געריהרט. ער האָט נישט אויפגעהערט צו פיהלען מיט דעם קלעמענדיגען הארץ פון דעם בעשעפעניש... און ער האָט ערקלערט, אַז ער איז גרײַט מיט איהר חתונה צו האָבען. דער פאַקט האָט געמאַכט אַן׳אונגעהויערען אײַנדרוק אויף אַלע, וואָס האָבען איהם געקענט: מען האָט נישט אויפגעהערט צו רעדען וועגען דעם מיט בעוואונדערונג, מיט בעגײַסטערונג פאַר אַזאַ העלדישער טהאַט... און שטעלט אײַך פאָר, אַז אונזער גורשטײַן האָט די מעשה אויסגעהערט גלײַכגילטיג, און מיט זײַן געוועהנליכער בעוועגונג מיט דער האַנד האָט ער אונז אויפגעקלערט: וואָס איז דאָ דער חידוש? האָט ער געזאָגט: ער איז אַזאַ מענש. פאַר איהם עקזיסטירען אויף דער וועלט נישט מעהר ווי לײַדען. דאָס איז די מאָס, מיט וועלכער ער מעסט מענשען. אַ מענש וואָס לײַדט מעהר פאַר אַנדערע, איז סימפּאַטישער פאַר איהם ווי אַנדערע, פערקעהרט: ווער עס לײַדט נישט, עקזיסטירט נישט פאַר איהם, איז אַ פּראָסטע נול. איך פערשטעה דאָס גאַנץ גענוי, איך קען איהם שוין לאַנג פאַר אַזאַ מענש...

דאָ האָט זיך אײַנער פון דער קאָמפּאַניע נישט מעהר אײַנגעהאַלטען און געזאָגט מיט כּעס: — איהר זענט אַ מענש אָהן אַ הארץ: אָט וואָס! אַלץ פערשטעהט ער!...

גורשטײַן האָט זיך ניט געריכט אויף אַזאַ אָבשניט, און האָט געצויגען די אַקסלען. נאָר די צופעליגע ווערטער האָבען געהאַט אַ פּעולה. דער דאָזיגער אויפגערעגטער חבר האָט ארויסגעזאָגט, וואָס מיר אַלע האָבען געוואָלט זאָגען, וואָס איז אונז געלעגען אויף

דער שפּיץ צונג. פֿון דעמאָלט אָן האָבען מיר איהם פֿאַר דער מינדסטער זאַך פֿאַרגעוואָרפֿען, אַז ער איז אַ מענש אָהן אַ האַרץ.

— וואָס איז דאָס אַ מענש אָהן אַ האַרץ? — האָט ער מיט מיר אַמאָל גערעדט גאַנץ פֿערטרויליך, ווען מיר זענען געווען אַליין, און מיט אַזאַ טאָן, גלייך ווי נישט ווענען איהם רעדט זיך דאָס, נאָר ווענען אַ פֿרעמדען אָהן אַ האַרץ — וואָס איז דאָס? אַ נאַרישער הוילער בעגריף אָהן אינהאַלט, לויט מיין מיינונג. צי דען קאָן איך נישט פֿיהלען וואָס אַנדערע? —

און אַז איך האָב געפּרובט איהם אָבצושפּאַרען, אַז אַ מענש אָהן אַ האַרץ איז אַ בעגריף, וואָס האָט יאָ אַן'אינהאַלט, איז ער גרייט געווען מודה צו זיין:

— איבעריגענס, האָט ער געזאָגט: — אפֿשר נישט? אפֿשר האָב איך אַזאַ גייסטיגע און קערפּערליכע קאָנסטרוקציע, אַז איך פֿיהל נישט אַזוי ווי אַנדערע, וואָס איז דער מער? איין מענש איז אַזוי בעשאַפֿען, דער צווייטער אַנדערש...

און אָט איז אַ צווייטער פֿאַקט, וואָס ווייזט, ווי ווייט דער מענש איז געווען אָהן פֿאַנטאַזיע, אָהן אילוזיעס, ווי איהר זאָגט; אַ פֿאַקט, וואָס האָט דעמאָלט געוואָרפֿען טויט־שרעק אויף אונז אַלעמען: איינער פֿון אונזערע בעקאַנטע, נאָך גאָר אַ יונגער בחור פֿון אַ יאָהר 19, דער איינענער, וואָס האָט געלערענט אין אַ קונסט־שול און בעקומען שטיצע — אַ סקולפּטאָר איז ער געווען — האָט זיך אויפֿגעהאַנגען ביי זיך אין צימער. איהם האָט מען געפֿונען ערשט אויפֿ'ן דריטען טאָג, ווען זיין פּנים איז געווען שוואַרץ און פֿער־דאָרבען, נישט מעהר צו דערקענען. אויפֿ'ן טיש האָט ער געלאָזט אַ קורצען צעטעל, אין וועלכען עס איז געשטאַנען: „איך האָב מיך איבערציינגט, אַז איך קאָן נישט שאַפֿען קיין האַרמאָנישע זאַך; אָהן האַרמאָניע איז קיין קונסט נישטאָ, און אָהן קונסט איז מיר גאָר־נישט געבליבען אין לעבען. איך האָב געלעבט נישט שען און שטאַרב נישט שען, וואָס קאָן איך טהון? אויף קיין רעוואָלווער

האָב איך נישט געהאַט קיין געלד, און וואָלט איך געווים נישט געהאַט, ווען איך וואָלט לענגער לעבען. מיינע חברים, און בעזונדער קאַלטענבערג'ן זאָג איך מיין לעצטען אדיע". דער צופאַל האָט אויף אונז געמאַכט אַ שרעקליכען איינדרוק. מיר האָבען בעדויערט דעם יונגען בלאַסען חבר, וואָס איז אַזוי שרעקליך געשטאָרבען; מיר האָבען איהם דערמאָהנט מיט טרעהרען אין די אויגען. נאָר חוץ דעם איז אָנגעפאַלען אַ שרעק אויף אַלע. מען האָט זיך געפיהלט, ווי די קראַנקע אין שפּיטאָל, ווען עס שטאַרבט פון זיי איינער. צי וועלען איהם אַנדערע נישט נאָכטהון און געהן דערמועלבען וועג? און ווער פון אונז? — דאָס אונגליק האָט יעדען געדריקט אויפ'ן האַרץ, ווי אַ שווערער שטיין. פון קיין אַנדער זאַך האָט מען נישט געקאָנט רעדען, און פון דעם איינציגען, וואָס איז שטענדיג געלעגען אין קאָפּ, איז געווען אַ האַרצרייסעניש און אַ מאַטערניש צו רעדען. און אָט האָט זיך גורשטיין ארויסגעוויזען מיט זיין גאַנצער קאַלטבלוטיגקייט.

מיך וואונדערט דאָס לגמרי גאָרנישט, אַז אַ מענש קניפּט אָן זיין גאַנץ לעבען צו איין־איינציגער זאַך, אַז אַלע זיינע געדאַנקען און געפיהלען דרעהען זיך אַרום איין פונקט, און פּלוצלינג פערשווינדט די איינציגע זאַך, דער איינציגער פונקט, איז גאָר קיין חידוש נישט, אַז ער האָט זיך דאָס לעבען גענומען. עס קאָן אָבער זיין, ער וואָלט נאָך אפשר מיט דער צייט בעשאַפען עפּיס בעסערם ווי איצט. אָט וואו דער טעות שטעקט...

מיר האָבען איהם פיינט געקריגען פאַר די רעד און מיר האָבען אויסגעגאָסען אונזער גאַנץ ביטער האַרץ אויף איהם: „אַ מענש אָהן האַרץ!" „אַכזר!" — האָט זיך געשאָטען אויף איהם פון אַלע זייטען. און איינער פון אונז האָט איהם גענומען פראָסט זידלען:

— ווי איז אייך קיין חרפּה נישט אַזוי צו רעדען! דאָס איז אונמענשליך! אַ נידערטרעכטיגקייט! אַזעלכע מענשען ווי איהר דאַרפען

ניִשט לעבען. אַדרבה, זאָגט, זאָגט שוין: צו וואָס לעבט איהר? צו וואָס?

גורשטיין האָט נאַריש געשמייכעלט, און די אויגען זיינע האָט אויפגעבלישטשעט עפּיס אַ פייערל און ער האָט געענטפערט שטיל, ציהענדיג מיט די אַקסלען:

— ניִשט מיין זאָרג... איך לעב.

אָט וואָס פאַר אַ מענש דאָס איז געווען, קאָנט איהר אייך פאָרשטעלען אַ קאַלטערן, ניכטערן מענש פאַר איהם? ער איז טייל־מאָל געווען שוין אין זיין קאַלטבלוטיגקייט, אינטערעסאַנט און טיפּיש. יאָ, מיר האָבען צייטענווייז געפיהלט אַ מין רעספּעקט פאַר איהם, פאַר זיין קלאָרען ניכטערן פערשטאַנד, וואָס קיין זאַך קאָן איהם ניִשט פערבלענדען. אָט איז אַ מענש, וואָס ווייסט קיינמאָל ניִשט דעם ביטערן טעם פון יאוש, ווייל ער נאַרט זיך ניִשט, האָט קיין „אילוזיעס" ניִשט! ניִשט וואָהר?

און דאָך, צי וועט איהר מיר גלויבען? איז דער מענש געווען אַ פאַנטאַזיאָר, וואָס האָט געלעבט אין אַ וועלט פון שפּינוועבס, און וואָס זיין פאַנטאַזיע האָט איהם אַראָבגעפיהרט פון זין! אונגלויביג, וועט איהר זאָגען, נאָר איהר קאָנט איהם זעהן אין משוגעים־הויז, און מיין חבר, דער הויפּט־דאָקטאָר אין אונזער אבטיילונג, אַ גענייטער פסיהיאַטאָר, וועט אייך בעשטעטיגען מיינע ווערטער. דער מענש האָט גענעהרט זיין גייסט מיט אַ פאַנטאַזיע, מיט אַ גאָלדענע פאַנטאַזיע. אונטער דער אויסערליכער רוה און צופריעדענקייט האָט זיך בעהאַלטען אַ טיעף בעגעהרען נאָך גליק, אַ פערלאַנג אַרויסצוקריכען פון דעם זומפּיגען, אָרימען, עקעלדיגען לעבען, צו געניסען פון דער וועלט. ער האָט געהאָפט און געוואַרט שטיל, אַ מינוט ניִשט פערגעסענדיג, אַז דאָס לעבען, וואָס ער פיהרט איצט, איז ניִשט דאָס עכטע, אַז דאָס ריכטיגע לעבען וועט זיך פאַר איהם ערשט אָנהויבען. דערין האָט ער געגלויבט, פעסט געגלויבט. ער האָט געהאָפט אויף דעם טאָג, ווען ער וועט

זײַן רײַך. עס איז לײַכט זיך פאָרצושטעלען, ווי די פאַנטאַזיע האָט זיך בײַ איהם ענטוויקעלט. אין אָנהויב איז דאָס געווען נישט קײן קלאָרע האָפנונג, זי איז אָבער געוואַקסען צוזאַמען מיט דער נויט, און איז אײַנגעוואָרצעלט געוואָרען טיעף אין זײַן נשמה. מיט דער צײַט האָט די האָפנונג אָנגענומען אַ בעשטימטע פאָרם: ער וועט געווינען אויף דער לאָטעריע. ער פלעגט שָׁעה'ן־ווײַז אַרומשפּאַצי־רען אין די גאַסען, אַ פער'חלומ'טער און אַ פערטראַכטער, און דעמאָלט האָבען זיך געטראָגען פאַר זײַנע אויגען בילדער, אײנס שענער פאַר דעם אַנדערן. ער אַלײן איז גאָר אויסגעוואַקסען אין זײַנע אויגען. ער איז רײַך, געבילדעט און אַ פײַנער מענש, אַ דזשענטעלמאַן. וואָס פאַר אַ שלעכטע, פאַלשע מײַנונג האָבען ווע־גען איהם געהאַט זײַנע חברים! דאָס זעהען זײ איצט, ווען אַלע גוטע זײַטען פון זײַן כאַראַקטער בעקומען אַ רעאַלען אויסדרוק... דערנאָך פּרויענצימער, ליעבע; רײַזען אין דער ווײַטער וועלט, אונטער דעם הײסען הימעל פון שפּאַניען, אויף די הויכע שנע־בערג אין דער שווייץ... דאָס אַלץ שטעלט זיך פאָר לעבעדיג, מיט אַלע קלײניגקײַטען. דאָס איז אַ מין שִׁכּרות, וואָס מעהר מען טרינקט, מעהר ווילט זיך. איהם איז אַ שאָד איבערצוהאַקען דעם גאָלדענעם פאָדים פון זײַנע געדאַנקען, און ער טראַכט און חלומ'ט.

מיר האָבען איהם אָפט אָבגעשטעלט אויף דער גאַס, ווען ער איז געווען שטאַרק פערטראַכט. קײנער האָט נישט געוואוסט, וואָס עס אינטערעסירט איהם אַזוי טיעף, אַז ער זוכט אַזש אויס־רעדען וואָס גיכער פּטור צו ווערען פון אונז. מיט דער צײַט זענען מיר אָבער געוואָהר געוואָרען דעם סוד, דאָס איז געווען לעכערליך, אָבער אויך טרויעריג. קאַלטבערג מיט זײַן טיעפען געפיהל צו מענשען האָט דאָס דער ערשטער בעמערקט, און פון דעמאָלט אָן האָט ער זיך מיט איהם מעהר אינטערעסירט, מעהר איהם מיטגע־פיהלט און עפטער געליהען איהם געלד.

גורשטיין האָט געוואָלט צו'ם סוף פּרובען זיין מזל און שפּיעלען אויף דער לאָטעריע און איז געקומען צו איהם באָרגען עטליכע רובל. קאַלטבערג האָט איהם געפרעגט, צו וואָס ער בעדאַרף דאָס געלד. גורשטיין האָט אין אָנהויב געפּרובט צו בעהאַלטען, נאָר צום סוף האָט ער אויסגעזאָגט, אַז ער וויל שפּיעלען אויף דער לאָטעריע. אַן'אַנדערער וואָלט איהם געענטפערט מיט אַ חוזק, נאָר קאַלטענבערג, פיהלענדיג, אַז דאָ איז נישט אַזוי גלאַט, האָט איהם מיט ווייכע רעד ערקלערט, אַז דאָס איז אַן'אומזין, ער וועט נישט געווינען און דאָ הונגערן אַרום מענשען און יעדער גוטינגט זיך אין אַ רובל אויף וויכטיגערע זאַכען.

אַזוי האָט זיך אונזער פאַנטאַזיאָר אָנגעשלאָגען אין דער ווירקליכקייט, ווען ער האָט געפּרובט מאַכען דעם ערשטען טריט צו דערגרייכען זיין האָפנונג. ער האָט זיך געשעמט פאַר קאַלטבערג'ן, און נאָך מעהר פאַר אונז, וואָס מיר זענען געוואָהר געוואָרען די געשיכטע פון קאַלטבערג'ען, וועלכער פלעגט קיין זאַך נישט בעהאַלטען. נאָר דאָס האָט איהם נישט געשטערט ווייטער צו פאַנטאַזירען וועגען דער גליקליכער צייט. די פאַנטאַזיע האָט מיט דער צייט פערנומען דאָס ערשטע אָרט אין זיין לעבען. מיט איהר איז ער אויפגעשטאַנען, מיט איהר האָט ער זיך געלעגט, מיט איהר האָט ער אַרומגעשפּאַצירט אין די גאַסען. און דאָס האָט געדויערט לאַנג ... יאָהרען.

מעגליך איז, אַז ער האָט אַליין בעמערקט, אַז זיין קאָפּ איז פערנומען אוננאָרמאַל, אַז ער לעבט אין אַ חלום, נאָר ער איז שוין נישט געווען אימשטאַנד זיך אָבצוזאָגען פון איהם. דאָס טראַכטען איז געווען אַזוי אַנגענעהם, ער האָט זיך דערביי געפיהלט אַזוי גליקליך, אַזוי פריי! צו וואָס שטערען?

אונזער קאָמפּאַניע איז דערווייל צעזעהט און צעשפּרייט געוואָרען אויף דער וועלט, יעדער האָט זיך געהאָלפען ווי ער האָט געקאָנט. אַנדערע האָבען געפונען אַרבייט, טייל זענען זיך צופאָהרען:

נאָך אײנער האָט זיך גענומען דאָס לעבען. דער בוכהאַלטער האָט געמאַכט אַ קאַריערע... און גורשטײן איז געבליבען אונפערענדערט, אַרומגעשלעפּט זיך אײנער אַלײן מיט זײן גאָלדענער פאַנטאַזיע, און דערװײל געהונגערט און געזונקען אין דער נויט. און אַט איז ער אין אײן טאָג געקומען צו׳ם גליקליכען ברעג. די האָפנונג איז געװאָרען אַ װירקליכקײט: ער האָט גענומען צעהלען און איבער־צעהלען באַנקנאָטען. דאָס זענען געװען שטיקלעך פּאַפּיער, װאָס ער האָט צוזאַמענגעקליבען אויף דער גאַס.

— איצט קאָנט איהר איהם זעהן אין שפּיטאָל — האָט דער דאָקטאָר געענדיגט.

כָּל נִדְרֵי אין אַװאַרְיֶעטֶע.

די שטאָדט צ. אין שווייץ, וואָס ליגט אין טאָל, איינגעגראָ־בען צווישען צוויי בערג, איז געווען איינגעהילט אין אַ פּייכטען נעבעל. אַ גאַנצען טאָג האָבען זיך די שפּיץ בערג געראָנערט; אָבגעריסענע, צוקראָכענע שטיקער וואָלקען האָבען זיך געשלעפּט; פאַרנאַכט האָט זיך דער נעבעל אַראָבגעלאָזט אונטען, אין טאָל אַריין, און האָט איינגעהילט די שענע שטאָדט, מיט איהרע שפּי־ציגע טורעס׳ס אין אַ בלאָהליך־מאַטאָווען קאָליר.

עס האָט צוגעבלאָזען אַ קאַלטער, אין דער נשמה אַריינקרי־כענדער ווינד. אַ טריבער און אונגעמיטליכער, וואָס דערמאָנט, אַז דער ווינטער איז נישט וויים.

די בעריהמטע צ־ער זעע, וואָס איז זיך געלעגען אַ גאַנצען זומער רוהיג אין זיינע ברעגען און זיך געשפּיגעלט צופריעדען קע־גען די שטראָמען ליכט — האָט אויסגעזעהן פערקיהלט צו זיין. זי האָט געציטערט, אונרוהיג זענען געלאָפען קליינע כוואַליעס, עפּעס איז זי אין גאַנצען געוואָרען ווי איינגעשרומפּען און דערשראָקען פון דער קאַלטקייט. אַ גאַנצען טאָג האָט די זון געבלאָנדזעט אונ־טער דיכע וואָלקען אָהן גלאַנץ, אָהן לוסט, אַזוי ווי אַ מין אָבל. איצט איז זי שוין אַרונטער אונטער׳ן באַרג, און נאָר אַ רויטליכער אָבגלאַנץ האָט זיך נאָך געזעהן דאָ און דאָרט.

די נאַכט האָט אָנגעהויבען צוצופאַלען.

אין די גאַסען, אין די שוי־פענסטער און אין די טראַמווייען האָט מען אָנגעצונדען פייער. אַ גאַנצע מענגע צופלאַסענע שוואַכע

שטראַהלען האָבען דורכגעריסען דעם נעפּעל און צעלאָפּען זיך אין אַלע זייטען.

עפּעס אַנ'אומעט האָט געשוועבט אין דער בין-השמשות'דיגע לופט. עס האָט זיך געדוכט, אַז וועמעס אַ זיפץ האָט זיך געלאָזט הערען אויף דער גרעניץ צווישען טאָג און נאַכט.

ניין! די צ-ער בירגער, וואָס האָבען שפּאַצירט אין די אַלעע ביי דער זעע, האָבען קיין שום זיפצען נישט געהערט. דאָס דאָזיגע בערג-פאָלק, געוואוינט צו פיעל אַרבייט און צו וועניג טראַכטען, האָט נישט קיין אויערען פאַר נישט געזיפצטע זיפצען. דוכט זיך, אַז די דאָזיגע קליינע נאָר פעסטע און געזונדטע שווייצער האָבען קיין זין נישט פאַר אומעט. ווי שען און פּאָעטיש זייער לאַנד איז, אַזוי אונפּאָעטיש און נישט-שען מוז זייער נשמה זיין.

געהערט האָט אָבער יאָ דעם זיפצען אין דער טיפעניש פון זיין האַרץ עפּעס אַ מענש, נישט קיין היימישער, וואָס האָט אויך שפּאַצירט אין דער אַלעע. אַ מענש אין די 40 יאָהרען איז דאָס געוועזען, אַ הויכער און אַ ברייט-פּלייציגער, מיט אַ רונדיג אויסגעפּילט פּנים. קוקט אייך בעסער צו צו איהם: אַ ברונעט, שוואַרצע האָר און — אַ יידישע נאָז.

אויפ'ן קאָפּ טראָגט ער אַ צילינדער, פון די פינגער פינקלען אַראָב דיקע גאָלדענע פינגערלעך (אפשר נאָר פערגילדעטע), די באָרד מיט די וואָנסעס אָבגעראַזירט, אַ סימן, אַז ער געהערט צו דעם מין אַקטערען.

ער איז געגאַנגען מיט פולע נאָכלעסיגע טריט, און פויל און נאָכלעסיג האָבען זיך אויך זיינע געדאַנקען געשלעפּט.

דאָס איז געוועזען דער קאָמיקער פון דעם צ-ער Variete, אַנ'אונגאַרישער ייד, וואָס קוויקט טאָג-טעגליך דאָס האַלב-יידישע פּובליקום מיט דייטשע פּע־זען און ווערטלעך, צוגעזאַלצען טייל-מאָל מיט היימיש-יידישע ווערטער.

דער קאָמיקער איז היינט טרויעריג, מיעד, פערשלאָפען, דער קאָפּ נעבעלדיג, דאָס האַרץ קלעמט.

די פאָריגע נאַכט האָט ער געשכור'ט, היינט האָט ער זיך אויפגעהויבען שפּעט נאָכמיטאָג. אזא שלעכט וועטער! און פּלוצלונג האָט ער זיך דערמאָנט, אַז היינט אַבענד'ס איז יום-כפור.

און טרויריגע, שווערע געדאַנקען טראָגען זיך אין זיין קאָפּ. אונגעבעטענע געסט! נישט ער וויל דאָס טראַכטען, און עס טראַכט זיך פאָרט.

אין פּרעסבורג האָט ער איבערגעלאָזט א ווייב און קינדער — שוין לאַנג האָט ער זיי נישט געזעהן. זיי שרייבען אירם בריעף, און ער שיקט זיי צו פון צייט צו צייט עפּעס געלד. מעהר ווייס ער נישט פון זיי... ער האָט אַרויסגענומען דאָס זייגעריל פון טאַש: נאָך א האַלבע שעה מוז ער געהן אין Variete.

טפוי! צו אַלדע שוואַרץ יאָהר! וואָס האָט זיך אַנגערוקט דער פּיאוס'ער נעבעל!

די נאַכט איז שוין אין גאַנצען צוגעפאַלען. דער רויטער אָבּגלאַנץ איז שוין פערשוואונדען געוואָרען. דער ווינד בלאָזט, און די בוימער ציטערען שטיל.

ע-ע-ע-- כל נדרי — ברומט ער אונטער און לאַכט אין האַרצען פון דעם נגון, וואָס ער האָט זיך פּלוצלונג עפּעס דערמאָנט.

דער קאָמיק דידאַני (זיין אֶמֶת'ער נאָמען איז מעלאַמעדוואָרק) איז זעהר בעליעבט ביי'ם פּיבליקום, נישט ווייל ער האָט אזא גרויסען קאָמישען טאַלענט, אָדער ווייל ער איז שאַרפזיניג, אָדער איבער זיין שטימע; בסך הכל איז דאָס א מיטעלמעסיגער אַרטיסט פון זיין פאַך, און נאָך א ביסל וועניגער ווי מיטעלמעסיג. ער ציילענט זיך נאָר אויס מיט זיין חוצפה'דיג פערהאַלטען זיך מיט'ן פּובליקום. ער רעדט אַראָב פון דער בימה, ווי איינער, וואָס ווינצעלט זיך אין א קליינער געזעלשאַפט פון בעקאַנטע, אַלץ פּאַסט,

אלץ איז שען און גוט; וואָס נאָר אויף דער צונג — אַרויס דערמיט. און דאָס פּובליקום איז צופריעדען, נאָר בעזונדער — פון די עלטער ידישע ווייבער.

„איך ווערדע איהנען איינע געשילטע ערצעהלען ווערדען זי זיך גאנץ בְּכָשֵׁר וּבְכָבוֹד אַמוזירען" — הייבט ער אָן זיינע וויצען. אָדער שבת-צו-נאַכט'ס, ווענדעט ער זיך צו'ם פובליקום און זאָגט:

„לכבוד שבת ערצעהלע איך איהנען עטוואס פיינעס, קוגעלדיגעס"... און דאָס פּובליקום איז אויסער זיך, שפרינגט פון דער הויט פאַר לאַכען, הערענדיג אַזעלכע בעקאַנטע ווערטער פון דער ביהנע אַראָב.

„אוי-אוי-אוי-אוי — — וְאָסָרֵי" — ברומט ער ווייטער אונטער דער נאָז, און איהם פאַלט איין, אַז ס'איז אַ יושר היינט אָוועגדם עפּעס צו דערמאָנען וועגען יום-כפור. געוויס וועלען היינט זיין פיעל ידען.

דער דאָזיגער געדאַנק, וואָס רירט אָן זיין פַּרְנָסָה, מאַכט איהם ערנסט, און ער פערגעסט די מָרָה-שְׁחוֹרָה.

דערוויל ברומט ער אונטער דעם כל-נדרי, און דער נאָסער ווינד זינגט אויך מיט שטיל:

„ושבועי וחרמי וקונסי א-א-א — —"

פאַר וואָס האָט ער נישט געבעטען קיין אורלאָב פון דירעקטאָר, אום צו געהן אין שול אריין? — און וואָס ועט זיין נאָכ'ן טויט? אפשר איז דאָס אַלץ אֱמֶת — דאָס גיהנם — — בֶּאֱמֶת, ער האָט שוין גאָר אין גאַנצען פערגעסען, אַז ער איז אַ ייד.

דְּאִתְגַּבַּרְנָא — ע-ע-ע—א

צו די קופּלעטען „אונד דאס איזט די לעערע טאַשע" פאַסט די מעלאָדיע צו אויסגעצייכענט, טראַכט ער, און זוכט שוין צו די בעוועגונגען, וואָס ער דאַרף מאַכען, און די מינע וואָס ער דאַרף אָנשטעלען דערביי, און ער שטעלט זיך פאָר, ווי דאָס גאַנצע

טעאַטער וועט הילכען פון בראַוואָ, אַז ער וועט זינגען „אונד דאַס איזט די לעערע טאַשע" מיט דעם נגון פון כל־נדרי.

אַ גוטער איינפאַל... לאַכט ער צו זיך אין האַרצען.

און פאָרט — וואָס איז ער עפּיס אומעטיג? וואָס נאָגט עפּיס ביי'ם האַרץ? ! — אַ קאָמיק טאָר נישט זיין טרויריג, ווי אַזוי וועט ער אַרויסטרעטען פאַר אַ פובליקום אין אַזאַ צוקראַכענער שטימונג?

„מיום כפּורים זה — ע־ע־ע־ע — ד!

ווי אַזוי בין איך דאָס געוואָרען אַ קאָמיק? טראַכט ער — מאָדנע! באַלד נאָך דער חתונה האָט ער זיך גאָר געלערנט שחיטות; אַז ער האָט אָבער נישט בעקומען קיין שטעל, איז ער געוואָרען אַ בדחן. און עפּיס אַ צופאַל האָט איהם פערוואָרפען אויף די ברעטער פון אַ Variete פון צווייטער ראַנג. וואָלט ער ערגיץ אין אַ שטעדטיל בעקומען אַנ'אָרט אַלס שוחט, וואָלט ער גאָר איצט געשטאַנען מיט אַלע יידען גלייך אין שול, אין אַ קיטעל און טלית און וואָלט געוויינט און געשלאָגען זיך „על־חטא", און אַ ריח פון גראָז וואָלט זיך געשלאָגען אַרום איהם...

„ניין! אַ טרויריגער קאָמיקער טויג צו גאָרנישט!" ער מאַטערט זיך צו פערייאָגען די טרויריגע געדאַנקען און געהט צו צו דעם Variete.

די צוויי עלעקטרישע לאַמפּען ברענען שוין מיט זייער רויט־ליכער ליכטיגקייט פאַר'ן אַריינגאַנג. ער געהט אַרונטער אונטער די קוליסען. די בעקאַנטע זאַכען, די בעקאַנטע צורות מאַכען איהם רוהיגער. דאָס נאָגעניש אין האַרץ לאָזט אָב.

דורך די עפענונג אין דער פאָרהאַנג בעקוקט ער דאָס פובּ־ליקום און בלייבּט צופריעדען: אַרום נאָר יידישע פּנים'ער. עס זענען געקומען סטודענטען, סתּם־יידען, רוסישע עמיגראַנטען; עס זענען געקומען „י ע נ ע" דאַמען — אויך יידישע קינדער.

— היינט מאַך איך אַ סיורפּריז דעם פובליקום — רוימט ער איין אַ סוד דעם דירעקטאָר אין אויער.

נאָר דער סורפריז איז נישט געראָטען.

אַז ער האָט אָנגעהויבען צו זינגען „אונד דאַס איזט די לעצטע טאַשע", אַזוי ווי ער האָט דאָס צוגעגרייט, ווי נאָר זיינע איינענע אויערען האָבען דערהערט די ערשטע טענער פון דעם טריוערינגען מאָטיוו — האָט ער ווידער דערפיהלט דאָס נאָגעניש אין האַרץ, און זיין שטימע איז געוואָרען מאַט און געבראָכען. דאָס פובליקום האָט נישט אָנגעהויבען צו לאַכען, פערקערט נאָך: דוכט זיך, עס איז געוועזען ווי אומצופריעדען און האָט איהם אָנגע־קוקט מיט מאָדנע בליקען.

געדוכט האָט זיך איהם, אַז צווישען פובליקום אין זאַל טראָגט זיך אַ שטיל מורמלען, אַזוי ווי ביי „תפלה־זכה" זאָגען.

און נאָר אַ דאַנק זיין חוצפה'דיג האַלטען זיך, איז דעם קאָ־מיקער געלונגען נישט מיאוס דורכצופאַלען. ער האָט אָבגעהאַקט אין מיטען קופלעט און האָט זיך געווענדעט צו'ם פובליקום מיט די ווערטער:

„העלפען זי מיר דאָך!"

„אוי־אוי־אוי־אוי — —

און דאָס פובליקום האָט איהם צוליעב געטהון. פון פער־שידענע זייטען האָט מען אונטערגעהאַלטען.

אוי־אוי־אוי—וְאִמְרוּ—

איינע אַ דאַמע פון „יענע" איז אַרוים מיט אַנ'אויסגעלאַסען געלעכטער, און אין זאַל האָט באַלד געהילכט פון „בראַוואָ־ביס".

פֶּערְשְׁוַואכְטֶע הֵיילְיגְקַייטֶען.

I.

אַ זוּמער־נאַכט. אַ פּלאַץ אונטער דער שטאָדט, בּעגאָסען אין גאַנצען מיט דער זילבּערנער, העלער שײַן פון דער לבנה. פון דער ווײַטען שימערען די טהורמען פון דער שטאָדט. בּײַ דער זײַט — אַ קלײנ וועלדיל.

ער ליגט אויסגעצויגען, די הענד אונטערגעשפּאַרט אונטער׳ן קאָפּ, און קוקט פערטראַכטערהייט אויפ׳ן הימעל.

זי זיצט דאַנעבּען; די אָרעמס אַראָבּגעלאָזט הילפלאָז, פערזאָרגט. די האָהר אין אונאָרדנונג; אַט־אַט צולאָזט זיך די פערקעמונג און וועט אַראָבּפאַלען אין געשטאַלט פון אַ לאַנגען צאָפּ. זי זיצט אײַנגעבויגען, קוקט אויף איהרע הענד, וואָס ליגען אײנע אויף דער אנדערער אײַנגעגראָבּען אין איהר קלייד, אַ גאָלדען פינגעריל בּלישטשעט פון אַ פינגער. זי איז אין גאַנצען — פערלאָרענהײַט — הילפלאָזיגקײַט. אַ רויט זאָקען־בּענדיל זעהט זיך אַרויס פון איהר פוס. ניט־פערבּונדען, פערוואָרלאָזט.

די לײַכטע נעפּלען שפּינען און וועבּען אַ ני א ידעע, וואָס ציטערט און פלאַטערט אַרום און דוכט זיך צו זײַן אונערגרײַפבּאַר, ווי די טיפע הימלען, ווי די אונענדליכקײַט. אַט־אָט ווערט זי געבּוירען, אַט־אָט אהנט מען זי; באַלד אָבּער ווערט זי פערלוירען, ווערט ווי אַ שאָטען, ניט אָנצורירען.

זי (איבּערײַסענדיג די שטילקײַט): שמעון...

ער (שוואַך און פער׳חלומ׳ט): וואָס?

אַ קורצע פּויזע.

זי: וואָס טהוסט דו?

ער: איך ליג אויפ׳ן רוקען מיט אָפענע אויגען; וואָס ווילסט דו דען, דו מײַן נאַרישע מעדעל?

זי (זיפֿצט אב שווער): אח!

(די אידעע איז דערוויל פֿערשוואונדען, ווי א וויט-וויט ווידער קול, געשטערט און פֿעריאגט פֿון די רעד).

זי: „נאריש מערעל"! און ערשט נישט לאנג בין איך געווען אזוי שען, אזוי קלוג. אזוי גוט... נאטירליך קלוג, ארגאניש קלוג, קלוג אין גליק אין שענהייט. נישט וואהר? האסט נישט אליין אזוי געזאגט?

ער: יא; איך האב געזאגט.

זי: און יעצט בין איך געווארען א נארישע, וויל איך בין בעגאנגען א נארישקייט — דאס האסט דו מיר געוואלט זאגען?

ער: ניין. איך האב גארנישט געוואלט זאגען.

זי (מיט טרעהרען אין דער שטימע): שמעון...

ער (דערהייבענדיג דעם קאפ): װאס וויינסט דו דען, מיין קינד?

זי (נעהמט איהם ארום און קושט איהם): שמעון! מיין טייערער שמעון! ביזט נישט מיין? בין איך נישט דיין?

ער: יא, געווים, דו ביזט מיין, איך בין דיין.

זי: וואס דען? —

ער: גארנישט. בערוהיג דיך, קינד; וואס ווילסט דו דען?

זי: פֿאר וואס שווייגסט דו, ליעגסט שטום? פֿאר וואס ווילסט דו מיט מיר יעצט נישט רעדען?

ער: וועגען וואס ריידען?

זי: ביז אהער האט דיר קיינמאל נישט געפֿעהלט וועגען וואס צו רעדען מיט מיר.

ער: וועגען דיר אפשר רעדען? ביזט שען ביזט יונג, און קלוג; נאטירליך קלוג...

זי (לעגט איהם איהר האנד אויף זיין מויל און לאזט איהם נישט ענדיגען): לאז געמאך, שווייג! דו לאכסט פֿון מיר, שפאטסט...

ער: וואס-זשע ווילסט דו?

זי: נישט וועגען מיר רעד!

ע ר: און וועגען וואָס?

ז י: (קוקט זיך ארום ווי וואַלגנדיג עפּיס): עס פעהלט וועגען וואָס צו רעדען? נו רעד... רעד וועגען די שטערען, וועגען דער לבנה...

ע ר (קוקט אויף דער לבנה, רײַבט מיט דער האַנד דעם שטערן): וועגען דער לבנה? — זי איז ווייט פון דער ערד אַנ׳ערך פופציג טויזענד מייל; ווארט... אמאָל האָבען זיך אויף איהר געפונען לעבעדיגע בעשעפעניסען; יעצט איז זי קאַלט, אָהן לופט, אָהן וואַסער...

ז י: דאָס ווײס איך אָהן דיר.

ע ר: אֶמֶת.

II.

פויזע. די שטערען שווייגען. עס דוכט זיך, אַז אויך ווי האָבען ניט געהאַט וועגען וואָס צו רעדען און האָבען זיך פערטראַכט שטיל-שווייגענדיג. רוהע. די לופט בעוועגט זיך נישט. קיין שטים צימערט נישט: עס דוכט זיך צו פיהלען, ווי די ערד לויפט איהר וועג. די אַ י ד עַ ע שפּינט זיך און וועבט זיך, אַט-אַט ווערט זי געבוירען אַט-אַט לאָזט זי זיך ווייזען.

ז י האָט אָבגעזופצט.

ע ר: דו האָסט, דוכט זיך געזיפצט, רחל — הער אויף... קום אהער, וועל איך דיר עפּעס דערצעהלען, עפּעס שענעס.

ז י (פערוואָרגט): וואָס?

ע ר: אַנ׳אידעע, אַ וואוילע אידעע. נויג דיין קאָפּ צו מיר, אַט אַזוי. מיר וועלען שמועסען. דו ביסט אַ ליעבליך קינד, רחל; דיין נשמה איז אַזוי אויפהאָרכענד...

ז י: דערצעהל מײַן גוטער שמעון דערצעהל מיר עפּעס... איך פיהל מיך אַזוי אונגליקליך

ער: ניט רעד אזא נאריש, אונזיניג ווארט. נישטא קיין אונגליקליכע! ליעג רוהיג אזוי, שטיל־שטיל און האָרך א געשיכטע, א וואוילע אידעע (דערצעהלט).

... און די אונענדליכקײט, פון מזרח ביז מערב און פון צפון ביז דרום, אונטען און אויבען, איז פול געווען אטאָמען.

טויטע אונבעוועגליכע אטאָמען זענען געלעגען אין דער אײ־ביגער רוהיגקײט און שטילקײט. אלץ איז געווען אײן־אײנציגער נעפעל, און אין דעם נעפעל איז געלעגען אויסגעשפרײט בראהמא, דער גאָט פון גאָרנישט, און איז געשלאָפען זײן אײביגען שלאָף.

בראשית — יונג איז נאָך דעמאָלט בראהמא געווען, האָט איהם א חלום גע׳חלומ׳ט.

זי: וואָס האָט איהם גע׳חלומ׳ט?

ער: ליעג רוהיג, רחל. דו שטערסט... וואָס בראהמא׳ן האָט גע׳חלומ׳ט, דאָס ווײס קײנער נישט, אויסער בראהמא אלײן.

... א יונגענד־חלום איז דאָס געווען. אין חלום האָט בראהמא געשמײכעלט, און די ליפען זײנע האָבען זיך קוים בעוועגט.

און די בעוועגונג איז איבערגעגאנגען פון זײנע ליפען אויפ׳ן נאָהענטסטען אטאָם, האָט ער א ציטער געגעבען און זיך אָנגעשלאָגען אָן א צווײטען אטאָם.

„מיר לעבען ראָך!" האָבען זײ זיך בײדע דערפרעהט און האָבען זיך גענומען דרײהען אין א ראָד.

פון די צוויי איז פיער געוואָרען: צו די פיער איז צוגעקומען נײַע פיער... און גרעסער און פלאמיגער איז געוואָרען דאָס ערשטע ראָד...

די ערשטע זון... און שטיקער האָבען זיך אָבגעריסען...

זי: אזוי ווי אין ביבעל שטעהט...

ער (אונגעדולדיג): שטער נישט...

... עס זענען וועלטען בעשאפען געוואָרען — שמײכעלדיגע

וועלטען. אלע בעשעפּעניִשען פון יענע וועלטען זענען געווען פריש און ליעבליך, ווי א יונגענד-שמייכעל. מיט א שמייכעל אויף די ליפּען זענען זיי געבוירען געוואָרען, און מיט א שמייכעל זענען זיי געשטאָרבען.

און עס צופלאַקערען זיך וועלטען און קיהלען אָב; דורות שטאַרבען, דורות ווערען געבוירען. בעשעפּעניִשען ווערען פער-שוואונדען און נייע ווערען בעשאַפען — און לאַנגע יאָהרען איז בראהמא געשלאָפען און קיין חלום האָט איהם נישט גע'חלומ'ט.

ביז דער גאָט פון גאָרנישט האָט זיין נאַטור געביטען, און איהם האָט ווידער א חלום גע'חלומ'ט: אין שלאָף האָט ער געקושט.

און נייע וועלטען זענען בעשאַפען געוואָרען, קושענדיגע וועלטען, וועלטען פול ליעבע און הייסעם בעגעהרען.

זיינע וועלטען פלאַקערען און קיהלען אָב. שאַפען און פער-ניכטען, און בראהמא שלאָפט זיין אייביגען שלאָף.

בייטענדיג זיין נאַטור, האָט ער אמאָל אין שלאָף אויסגע-דריקט זיין ווילען. געקנייטשט דעם שטערן און האָט בעפוילען — און עס זענען בעשאַפען געוואָרען נייע וועלטען, פול ווילען און ענערגיע.

נאָר — אַלט געוואָרען איז בראהמא! אין חלום האָט ער שוין געשמייכעלט, געקושט, בעפוילען, געשפּאָט, זיך געבייזערט, געריִנצעלט דעם שטערן: יעדעס נייע געפיהל, וואָס איז געבוירען געוואָרען אין בראהמא'ס האַרץ, האָט נייע וועלטען בעשאַפען, און די נייע האָבען די אַלטע צושטערט.

איצט איז ער אַלט, דער גאָט פון גאָרנישט. קיין ניי געפיהל ווערט נישט געבוירען אין זיין האַרץ, איהם חלומט קיין חלום נישט, און קיין נייע וועלט ווערט נישט בעשאַפען.

איין מאָל נאָר האָט בראהמא געגעניצט פאַר לאַנגווייליגע, איז בעשאַפען געוואָרען אונזער וועלט, אונזער לאַנגווייליגע וועלט.

נישטאָ קיין לעבעדיג, שאַפענד געפיהל, — אַלץ לעבט און שטאַרבט מיט א געניץ...

III.

אַ שווערעס דויערענדעס שווײַגען. די ליכט-וועלען ציטערען, ווי זיי וואָלטען זיך שרעקען פֿאַר עפּעס, וואָס איז געשעהן. עפּעס אַנ׳-עלענדקייט ליעגט אויף אַלעם. בשעת ער האָט דערצעהלט, איז די אידעע פֿערשוואונדען ווי אַ שאָטען.

דער שטאָדט-זייגער קלינגט עלף.

זי: (הייבט אויף דעם קאָפּ און זיפֿצט): **גאָט דו מײַנער!**

ער: **די מעשה געפֿעהלט דיר נישט?** (צו זיך) **אַזוי שען איז דער געדאַנק געווען, איידער איך האָב איהם דערצעהלט, און איך בין אַזוי גליקליך געווען מיט איהם.**

זי (שלוכצט): **גאָט דו מײַנער! אָח!**

ער (מיטפֿיהלענד): **איך בעט דיך, רחל, הער אויף... מ׳דאַרף גליקליך זיין. ערשט נישט לאַנג בין איך אַזוי גליקליך געוועזען מיט אַנ׳אידעע, וואָס האָט זיך געשפּינט אין מײַן קאָפּ...**

זי: (ווי פֿריהער): **ערשט נישט לאַנג... גאָט דו מײַנער** (וויינט).

ער: **אָח, רחל, רחל! מיר לעבען ווי נאַראָנים אַלע. גליקליך דאַרף מען זיין אַליין. נאָר אַליין. אין צווייען איז קיין גליק נישטאָ. עס ווערט פֿערשוואַכט, ווי אַ דורכגעטראַכטער געדאַנק, ווי אַנ׳אויסגעזאָגטע אידעע — —**

אַ פֿוהר פֿאָהרט דורך. די רעדער סקריפּען. אַ פֿויער שרייט אַראָב פֿון דער פֿוהר: „עֶ יונגע, געגוג! שוין שפּעט". אַנ׳אויסגעלאַסען געלעכטער פֿון פֿיעל שטימען ענטפֿערט פֿון דער פֿוהר.

שיקער און שלימזל.

I.

געטרייע חבר׳שאַפט.

אַזוי ווי ביידע העלדען מיינע עקזיסטירען נאָך אויף דער וועלט, דעריבער, כדי זיי זאָלען צו מיר קיין טענות נישט האָבען וועל איך זיי נישט אָנרופען מיט זייערע נעמען, און זיי וועלען הייסען ביי מיר דער איינער „שייקער", דער אַנדערער „שלימזל". זייער אויסזעהן וועל איך אייך אויך נישט אויסמאָהלען: איהר קאָנט זיי נאָך דערקענען גענוג, אַז ביידע זענען געווען בלאַסע אויפ׳ן פּנים, ביידע האָבען געהאַט רויטע אויגען, ווי זיי וואָלטען נעכט נישט געשלאָפען, און בלאָע צייכענס אונטער די אויגען, אַ ביסעל רויטליכע נעז; ביידע האָבען געטראָגען צעקנייטשטע קאַפּעלושען, צושמאָלע אָדער צולאַנגע אָדער צוברייטע אָדער צוקורצע—הויזען און מאַנטלען, און זענען ביידע געגאַנגען אַלע טאָג שפּאַצירען אין זאַקסישען גאָרטען.

ביידע זענען זיי אויפגעהאָדעוועט געוואָרען אין קליינע שטעדטלעך, צווישען פעלדער און פלומען-גערטנער, און האָבען שטאַרק ליעב געהאַט די נאַטור, די נאַטור אָבער—אָ, די שלעכטע קאַפּריזנע פיעלגעליעבטע!—האָט זיי נישט געשאָנקען געגענליעבע, זי האָט זיי פערטריבען פון זייערע שטעדטלעך, פערשטויסען פון זייערע עלטערען, אָוועקגערויבט זייער האַרצליכע אֶמונה און פרומקייט און האָט זיי פעריאָגט אין דער גרויסער שטאָדט וואַרשאָ, צו זוכען נייע אמונה און נייע פרומקייט און עפּיס אַ תּכלית פאַר זיך, און אויף דערווייל—דאָס איז שוין אַ מעשה פון 5 יאָהר—האָט זי

זיי פערשטופט: איינעם שווינדלער'ן דעם רושאנדרצע*), הויך-הויך אויף 4 שטאק אויף דער סמאטשע גאס, און פאר דעם צווייטען, שלימזל דעם העברעאישען לעהרער, האט זי געפונען אנ'ארט אין א פינסטערען בוידעם-צימער — אויפ'ן 3-טען שטאק אפילו — אויף דער פראנציסקאנער גאס.

וועט אייך שוין קיין וואונדער נישט זיין או זייערע הערצער האבען זיי געצויגען אין זאקסישען גארטען אריין, צו שעפען א ביסעל פרישע לופט — ווי האבען ביידע א ביסעל אונטער געהוסט — אנזועטיגען דאס אויג מיט די גרינע בלעטער אויף די ביימער, מיט דעם פרישען גראז, מיט די שענע בלומען און טאקי זיך אויך גוט צוקוקען מיט האלב-צוגעקנייטשטע אויגען — זיי זענען ביידע קורצזיכטיג געוועזען — צו די שענע, וועלטבעריהמטע ווארשעווער „פאנניס" און ארומרעדען וועגען זייער גאנג און שיק, און דערביי אויך א ביסעל פילאזאפירען — זיי זענען ביידע זעהר בעלעזען געוועזען — וועגען פערשיעדענע-פערשיעדענע זאכען, ווי למשל, וועגען קאלעקטיוויזם און אינדיווידואליזם, וועגען רעאליזם און סימבאליזם, וועגען שענהייט קונסט און נאך און נאך, מיט איין ווארט: וועגען אלעם, אויף וואס די וועלט האט א קיום און וואס בעקריינט און בעשענט דאס מענשליכע לעבען.

א זומער-טאג זייגער 5 נאכמיטאג. ווארשא קאכט און רוישט, דראשקעס קלאפען אויפ'ן ברוק, טראמוואיען קלינגען, און מענשען לויפען משוגענערהייט, פערהארעוועט און פערשוויצט. די לופט איז שווער, די פראנציסקאנער גאס איז פול א ריח פון לעדער, אזש דערשטיקט צו ווערען, אויף דער סמאטשער גאס שטינקט, במחילה, גלאט אזוי, עפעס אנ'אויסמישונג פון אלערליי נישט-ליעבליכע ריחות; פון וואליע-זייט טראגט זיך ארויף פון די פאבריקען, דער

*) „רושאנדרצע" הייסט אין ווארשא דער וואס פיהרט די ביכער פון הויז, וואו מ'ווערען איינגעשריבען אלע איינוואהנער.

הימעל איז שווארץ-חושך... דעמאלט, וואס פאר א חיות איז דאס צו דערמאהנען זיך אן דעם זאקסישען גארטען מיט זיינע 7 טויערען, וואס געהען ארויס אויף אלע זייטען פון דער וועלט, מיט זיינע הויכע ביימער און גרינע בלעטער, פריש גראז און קיהלער לופט!

און שייקער און שלימזול זענען טאקי געגאנגען, וואוהין זייערע הערצער האבען זיי געצויגען; דורכגעטרעטען אלע אלעען, אויסגעמאסטען אלע גלייכע און קרומע שטעגען, געזעצט זיך אבּרוהען אויף א באנק און געשמועסט און פערברענגט די צייט.

טיילמאל זענען זיי זיך פער'מיאוס'ט געווארען איינער דעם אנדערען, און שייקער האט זיך אנגערופען צו שלימזול'ן.

— איך בעט דיך, שלימזול, וואס וועט זיין דער סוף פון דיר? זאג מיר...

— און פון דיר, וואס וועט זיין דער סוף, שייקער? שוין 5 יאהר דא אין ווארשא, און צו גארנישט זיך נישט צוגעשלאגען. א חרפה און א שאנד ס'פאסט נישט פאר א מענש, אזוי זיך אבצולאזען...

— הייסט דאס, דו ווילסט מיר מוסר זאגען, שלימזול? און דו וואס טהוסט? גיעסט העבּרעאישע לעקציעס צו 3 רובל א חודש— א פרנסה! א תכלית! מען קאן נישט זאגען.

שלימזול האט זיך פערטראכט א ביסעל און געזאגט:

— אזוי, פערשטעהסט דו מיך, די צרה איז, וואס איך קאן מיך נישט דערשלאגען אנשטענדיג אנצוטהון. וואלט איך געגאנגען שען אנגעטהון, וואלט איך בעקומען לעקציעס צו 6 רובל און אפילו צו 10 רובל א חודש. ווי קומט אבער די קאץ איבער'ן וואסער? א פער'כישופט ראד, פערשטעהסט דו מיך: נישטא קיין געלד נישטא זיך אנצוטהון, נישטא זיך אנצוטהון, נישטא קיין געלד. איך האב אבער נישט רעזיגנירט, איך וועל מיר אן עצה געבען. אזוי אדער אזוי: איך וועל מיך ארויסדרעהען, דו אבער

ליגט אין פוילער אין דער בלאָטע, און גאָרנישט, נישט דײַן באַגאַה...

— וואָס ביסט דו מיר עפּעס פּלוצלינג אַזוי פּעסימיסטיש געוואָרען, שלימזל? דאָס פערבישופטע ראַד האַלט אונז בײַדען. אַז איך וואָלט געווען אַנשטענדיג אָנגעטהון, וואָלט איך בעקומען אַ רושאָנדצערײַ אויף 40, און אפשר אויף 50 רובל אַ חודש. וואָלט מען געלעבט, שלימזל ווי גאָט אין פראַנקרייך! וואָס טויג מיר אָבער דאָס רעדען? קײַן געלד, ברודער איז נישטאָ, און דעם קאָפּ צו ברעכען און צו באַגאַה'נען לוינט נישט. זאָט ביזט-דו און אין זאַקסישען גאָרטען זיצסטו. און די זון שײַנט — אַ פערגעניגען. וואָס פעהלט דיר, נאַר?

— אַ פּוסט לעבען... האָט שלימזל געזיפצט:

— עוזר דלים, הושיעה נא — האָט שײַקער אונטערגעזונגען.

— גנעה צו'ם טײַוועל! — האָט שלימזל געברומט בײַז

— אַלײַן!

— דו ביסט מיר דערעסען געוואָרען ווי ביטערער רעטעך.

— און דו מיר, ווי ביטערער רעטעך געמישט מיט קאַנדעל-צוקער, — האָט שײַקער זיך געוויצעלט.

— איך קאָן דײַן פּרצוף נישט לײַדען.

— און איך דײַנס אודאי און אודאי נישט.

אַזוי פלעגען זיך שײַקער מיט שלימזל טײלמאָל צוקריגען, און, פערשטעהט זיך, באַלד איבערבעטען, און געהן זיך כּסדר שפּאַצירען טאָג בײַ טאָג, סײַ יום-טוב, סײַ שבת, סײַ אַ וואָכען-טאָג, אָהן שום אונטערשיעד.

טרעפט אַמאָל, געהט שײַקער דער רושאָנדצע אײַנמאָל דורך די אַלעע, וואו זײ פלעגען זיך טרעפען, געהט אַ צווייט מאָל און אַ דריט מאָל — שלימזל. דער העברעאישער לעהרער איז נישטאָ. גײַהט ער איהם זוכען אין אַנדערע אַלעען, נעהמט רעכטס, נעהמט לינקס, קוקט זיך אוים די קורצזיכטיגע אויגען; וואו אַ צעקנײַטשטער

קאַפּעלוש ווייזט זיך פֿון דער ווייטען, שפּאַנט ער אַהין מיט גרויס אײַלעניש, קוקט יענעם אין די אויגען אַריין, און דערוויסט זיך זיין טעות. זעצט ער זיך צו אויף אַ באַנק, וואַרט און וואַרט — בְּחִנָּם! שלימזל איז נישטאָ.

„וואו איז שלימזל?" — וואונדערט ער זיך — „וואו איז ער אהינגעקומען, דער משוגענער?" —

„דער משוגענער" איז אָבער נישט געקומען אַ צווייטען און אַ דריטען טאָג. שייקער'ן ווערט לאַנגווײַליג, דער זאַקסישער גאָרטען פֿערליערט דעם גאַנצען חן אין זיינע אויגען. נישטאָ וואָס צו טהון, נישטאָ מיט וועמען אַ וואָרט צו רעדען. אומעטיג. „אַ מעשה־פֶּלֶא" — טראַכט שייקער פֿאַר זיך, זיצענדיג אויף אַ באַנק מיט אַנ־אַראָבגעלאָזטען קאָפּ, שטאַרק פֿערקלערט, — מ'קען זיך מיט אַ מענש שוין אַ צייט־לאַנג און מ'ווייס אַפילו נישט, וואו ער וואָהנט און וואו איהם צו געפינען! וואָלט איך כאָטש געוואוסט, ווי ער הייסט אויפ'ן יידישען נאָמען, וואָלט איך איהם געקאָנט געפינען אין „אַדרעסנע סטאָל". ווער ווייס וויפיעל פאַמיליעס „שלימזל" עס זענען דאָ אין דעם גרויסען תְּהום וואַרשאָ?!"

סוף כל סוף איז ער יאָ אַריינגעגאַנגען אין „אַדרעסנע סטאָל". מ'האָט איהם טאַקי אויפ'ן צעטעל אויפגעשריבען עטליכע אַדרעסען פֿון „שלימזל'ס, נאָר אַ 27 יעהריגער צווישען זיי איז געווען נאָר איינער: נתן־נטע שלימזל אויף סמאָטשע גאַס נומר 00. און דאָס, האָט ער זיך שוין אַליין מְשַׁעֵר געווען, מוז זיין טאַקי ער, זיין חבר, שלימזל. —

געגאַנגען איז ער צו איהם איינמאָל און האָט איהם נישט געטראָפֿען, נאָר אויפצומאָרגענס האָט ער זיך געפֿעדערט, און אַ זייגער 9 אין דער פֿריה האָבען זיך שוין די צוויי חברים געפֿונען צוזאַמען אין שלימזל'ס צימער. שלימזל איז געלעגען אויף זיין בעט, צוגעדעקט מיט אַ פּאַלטאָ, פֿון וועלכען די פֿיס האָבען אַרויסגעשטעקט ביז איבער די קנעכלעך, מיט צעשויבערטע האָהר, און

האָט געהאַט זעהר אַנ'אומעטיג אויסזעהן, קענטיג, עפּיס אַ גרויסער פּערדרוס האָט אָנגעפילט זיין האַרץ

— אַ זאָלסטו געשעדיגט ווערען, שלימזל! — האָט איהם שווּקער געמינטערט — וואו ביזטו פערפאַלען געוואָרען אַזעלכע לאַנגע יאָהרען?! כ'האָב שוין געמיינט דיך צו טרעפען אויף אַ שטריק אויפגעהאַנגען, אָדער אין בעט ליגען אַ פּגר'מ'טער!

— הלואי וואָלט אַזוי געוועזן... — האָט שלימזל געריעדט אונטער דער נאָז.

— געה שוין געה דו באָבע די. וואָס קרימסט דו דיך? פערציעהל בעסער: וואָס איז געשעהן?

— וואָס איז געשעהן — גאָרנישט איז געשעהן: מ'האָט מיך נישט אַריינגעלאָזט אין זאַקסישען גאָרטען אַריין.

— ווי הייסט, מ'האָט דיך נישט אַריינגעלאָזט? ווער האָט דיך נישט אַריינגעלאָזט און פאַר וואָס?

— פאַר וואָס? — פאַר גאָרנישט. מיין קאַפּעלוש איז נישט געפעלען...

— אַ־האַ... אַ־זוי...

— גאָר פּשוט. איך קום צו, בעטראַכט ער מיך, דער וואָס שטעהט ביי'ם טויער. קוקט מיך אָן פון קאָפּ ביז פיס, און פערשטעלט מיר דעם וועג — „וואָן!‟ וויל איך דאָך נישט געהן, הויב אָן צו טענ'ען „קאַק, צשטאָ‟, איך בין אַנ'אינטעליגענט, איך... איך בין אַ לעהרער... וואָס טייטש, מיך נישט אַריינלאָזען? קוקט ער מיך נאָך אַמאָל אָן מיט זיינע נאַחאַלנע אויגען: „דער קאַפּעלוש איז ביי דיר נישט אין אָרדנונג „באַרין‟, און די קאַמאַשען זענען אויסגעקרימט‟. ער „דו‟צט מיך נאָר! אַזאַ נאַחאַל!

— נו...

— נו... האָב איך בוקא געוואָלט אַריינגעהן מיט געוואַלט, האָט מען מיך אָבגעפיהרט אין צערקיל אַריין.

— נו...

— נו... ווענינ פאר דיר? דאס איז גארנישט?! געלייזט נאך גוטע קלעפ אין צערקיל! דיר שייקער, קאן מען אנשפייען אין פנים אריין. אז א מענש האט פערלארען יעדע אכטונג צו זיך!... ערגער פון א בהמה... טפו!

— וואס איז ס'געבייזער, שלימזל? ווילסט אויסלאזען דיין כעס צו מיר — מהיכא תיתי! בייזער דיך...

— וואס איז ס'געבייזער?! וואס בין איך, אנ'אויסוואורף פון דער מענשליכער געזעלשאפט? א שנארער? איך הארעווע נישט?

— מילא, געלאסען! אנאויסוואורף פון דער מענשליכער געזעלשאפט ביזטו טאקי נישט, נאר הארעווען, צווישען אונז געשמיעסט, הארעוועסטו אויך נישט, למאי גלאט רעדען? וואס האבען מיר זיך צו שעמען, שלימזל? מיר זענען ביידע זעהר ענערגישע לייט, מען קאן נישט זאגען, והא ראיה, אז א קלאג און א בראך איז צו אונזער ביידענס לעבען.

— צוואס ביזטו געקומען? — האט זיך שלימזל אנגעהויבען צו בייזערען אויף רעכט — ווער האט דיך געשיקט רופען? א מענש טשעפעט זיך צו...

שייקער האט זיך אויך שוין געפונען בעליידיגט אויף רעכט, אין די רויטע אויגען זיינע האבען זיך אזש טרעהרען געשטעלט, ער האט גענומען גלייך מאכען דעם קאפעלוש אויפ'ן קאפ, א סימן, אז ער איז גרייט צו געהן. שלימזל'ן א פנים האט זיך אויך נישט געוואלט אבּרייסען מיט שייקער'ן און ער האט גענומען רעדען מיט אנ'אנדער'ן טאן.

— קאנסטו דיר דען פארשטעלען, וואס דאס איז פאר א בעליידיגונג, וואס דאס איז פאר אנ'ערנידערונג! גאט דו מיינער, איך בין דאך עפּיס א מענש מיט געהירען, מיט געדאנקען, מיט געפיהלען, ווארפט מען מיך ארוים ווי א הונד אונטער דער טהיר! איך ברויך מיך נישט צו געפינען צווישען דער אנשטענדיגער געזעלשאפט! איך... איך וועל זיי בעשמוצען, נישט אנריהרענדיג

אפילו אין זײ! איך האב געװײנט פאר בושה, מיט טרערן גע־װײנט, װי א קלײן קינד געװײנט.

שײקערס קאפעלוש האט זיך צוריק פערדוקט אויף א זײט. א סימן, אז ער בלײבט. ער האט זיך צוגעזעצט צו זײן חבר אויפ'ן בעט, און האט איהם אויסגעמאסטען מיט א ליעבליכען, צארטען בליק.

— װײסט, שלימזל, איך האב נאך דיר געבענגט, די גאנצע צײט קײן ארט זיך נישט געקאנט געפינען עפעס האסטו מיר געפעהלט.

— טאקי? — האט שלימזל איבערגעפרעגט און האלב זיך אויפגעזעצט אין בעט. א דארע אײנגעפאלענע ברוסט האט זיך ארויסגעזעהן פון אונטער דעם ברודיגען העמד.

— װי דאר דו ביזט, שלימזל! — האט שײקער געזאגט.

— און דו, מ'שטײנס געזאגט, ביזט פון די גרויסע בריונים.

— דו הוסט נאך אלץ?

— אביסעל; און דו?

— אזוי...

שלימזל האט זיך אינגאנצען אויפגעזעצט, שײקער האט זיך נעהנטער צוגערוקט.

— גוט האטש, מ'האט א ײן נאהענטען מענש — האט שײקער געזאגט — אט האב איך נאך דיר געבענגט, האב איך דאך פארט עפים א צוזאמענהאנג מיט א לעבעדיגען מענשען.

װאס מײנסטו, שײקער? ס'איז נישט אזוי?

— הער, שלימזל לאמיר װערען גוטע־פרײנד; װאס טויג מיר דארט די נעשעפטען גיעב דײן לאפע!

שלימזל האט שמעדיג זיך װי א מערעל, דערלאנגט די האנד, שײקער האט צוגעבויגען זײן בלאס פנים צו שלימזל'ס בלאס פנים, צװײ רויטליכע נעז מיט צװײ פאר רויטע אויגען מיט בלאסע פאסען אונטער זײ, האבען זיך בענענט, און זײ האבען זיך צוקושט.

אַט אַזוי האָבען שייקער און שלימזל צווישען זיך כּוֹרת־בּרית געווען אויף גוט־פריינדשאַפט, און האָבען זיך ליעב ביז היינטיגען טאָג אַהבת־נפש, ווי אַ חתן־כּלה, ווי אַ יונג פּריש פּאָרפאָלק, וואָס שפּאַרצט מיט גליק און נחת איינער פאַר דער אַנדערער.

II.

אַ דריטע צום רימעל.

אויף צפון־זייט פון וואַרשא, באַלד אונטער די רוישענדיגע נאַלעווקיס, ציהען זיך וויטע ברייטע לאַנקעס, דאָס איז דער ראַיאָן פון פעסטונג. די שטאָדט ווערט אויף דעם אָרט אָבגעריסען פלוצלונג, ווי מיט געוואַלד, און די הויכע פיעל־גאָרענדיגע הייזער קוקען אַרוים גלייך איים די גרינע, נישט־בעבויטע און נישט בעזייהטע פלעצער. זעלטען זעהט מען דאָ אַ פוסגעהער, וואָס קעהרט אַראָב פון שאָסיי און זוכט אַ נעהנטערען וועג אין שטאָדט אַריין, אָדער אַ פערבלאָנדזשעט פערד שפּאַצירט דורך פּאַמעליך, מיט אַנ׳אַראָבגעלאָזטען קאָפּ און צופּט גראָז רוהיג און אונגעשטערט. פון מזרח־זייט זעהט מען נאָך די וואַלען פון פעסטונג, וואו זעלנער געהען אויף דער וואַך אַהין און צוריק. שטיל איז און רוהיג, און דאָס געראויש, וואָס טראָגט זיך צו פון דער שטאָדט, ציהט זיך איינטעניג אַזוי ווי דאָס גערויש פון אַ טייך.

דאָ איז אַ פערלאָזטע פרייע וועלט: אַ גרינע ערד פון אונטען און אַ וויטער ברייטער הימעל פון אויבען, אַ חיות פאַר׳ן אויג און אַ דערקוויקונג פאַר די ברוסט אין די שווערע הייסע זומער־טעג, ווען די נאַלעווקיס קאָכען און זידען און שוויצען, און דאָס איינציגע דערפרישעניש איז דאָס לימאָנאַדע־וואַסער וואָס יודינעס פערקויפען אויף די גאַסען אין ברודיגע, מיט שוואַרץ־בעפלעקטע גלעזער.

אַט דאָ האָבען זיך אונזערע העלדען, שייקער און שלימזל,

געפונען אנ'ארט צו שפאצירען און אויסצורוהען זיך אין גראז, פון קיינעם נישט געשטערט.

— וואס מיר דער זאקסישער גארטען דארט! דא זאלסט דו גיין, און דא נישט, און דאס זאלסט דו נישט אנריהרען און דא זאלסט דו נישט טרעטען, — נישט פאר אונזער ברודער! דאס איז אנ'ארט, פערשטעהסט דו מיך, פאר די געזעלשאפט, וואס האט ליעב אליין צו פערקלאפען, צו פערמאכען און ארומצוצויטען, אפילו שפאצירען קאן זי גיין נאר אין א שטייג, וואס האט טהירען און שומרים ביי די טהירען... אט דא, שלימזל, איז אנ'ארט פאר אזעלכע פארשוינען ווי מיר. ליג און זיץ און פליק גראז און מאך קאזשעלקעס, אויב דו ווילסט, מיין ליעבער, א פרייע וועלט! ווי מיינסט דו?

אזוי האט פילאזאפירט שייקער, ליגענדיג נעבען זיין חבר אויסגעצויגען אויפ'ן גראז און קוקענדיג אויף מערב־זייט, וואו די פלאמיגע זון האט זיך אראבגעלאזט, און וואו קליינע וואלקען, בעציהרט מיט פורפור, האבען זיך פאמעליך געצויגען.

שלימזל אבער האט געקנייטשט דעם שטערן און געזאגט:

— זאג וואס דו ווילסט, אז איך דערמאהן מיך אן זאקסישען גארטען, קאכט אין מיר דאס בלוט. נישט דעם זאקסישען גארטען מיין איך, נאר די הרפה, די חרפה! ווייסט דו, וואס דאס איז טמש א מענש ארויסצווארפען!

און רעדענדיג אזוי האט ער געקוקט אויף זיין קאפעליוש, וואס איז געלעגען אויף דער ערד, דער זעלבער צוקנייטשטער, אויסגעריבענער קאפעליוש, וואס איז דעם פאליציאנט אזוי נישט געפעלען, אז ער האט איהם דעריבער נישט אריינגעלאזט אין גארטען.

— א נארישער צופאל, זאגסט דו? ניין! דאס איז געווען א לעקציע פאר מיך, א בעלעהרונג. נישט דער פאליציאנט האט מיך ארויסגעווארפען, נאר די געזעלשאפט, זי האט מיר געשיקט זאגען:

דו ביזט אַנ׳אָרימער יודישער יונגערמאַן, אַ שלעפּער, וואָס טויג צו גאָר נישט; נישט אונזער גלייכען ביזט דו, און מיט אונז געהערסט דו נישט שפּאַצירען צוזאַמען.

נו, שלימזל, הער אויף מיט דיינע רייד און שפּיי, פאָלג מיר, אויף די געזעלשאַפט און אויף די אַלע טרויערינע פילאָזאָפיעס! אָט זעהסט דו, דאָס מיידעל איז היינט אויך געקומען...

פון שאַסיי האָט טאַקי אין דער וועלבער צייט זיך אַראָבגעדרעהט אויף דער לאָנקע און דערנעהנטערט זיך צו אונזערע חברים אַ פרויען־געשטאַלט, דיזעלבע, קענטיג, וואָס זיי האָבען זי שוין עטליכע מאָל בעמערקט דאָ שפּאַצירען פאַרנאַכט, פון דער חייטען האָט געבלישטשעט אַ פעדער פון איהר הוט, און די בלוזע איז געווען ווייס, די פיגור הויך, און אַ שווארצער פּאַס האָט אַרומגעגאַרטעלט איהר טאַליע, און געגאַנגען איז זי פּאַמעליך, בעגאַסען אין גאַנצען מיט די שיעפּע שטראַהלען פון דער זון, — פון דער וויימען גאָר אַ שען בילד, וואָס לאַסקעט דאָס אויג. זי איז אָבער אָנגעקומען נעהנטער. און די אָרימקייט האָט גענומען פון איהר אַראָבקוקען, דער הוט — אַלט, די בלוזע נישט זעהר געפּאַסט און נישט אזוי ריין ווייס ווי פריהער, און דער שווארצער פּאַס ערטערווייס אָבגעריבען, דאָס יונגע פּנים — מאַט, מיעד און קרענקליך, און דער בליק — דערשראָקען, אַ מיידעל איז זי געווען גראָד אַ שענע, פון אַ יאָהר 20, מיט אַ שלאַנקער פיגור, אַ דינער טאַליע און העלע האָר און העלע גרויסע אויגען, נאָר, ווי עס זעהט אויס, פון דער נויט דערשלאָגען, פעראָרימט און פערזאָרגט... מיט איין וואָרט, אַ רעטענייש פאַר אונזערע חברים און אַ פּאַסיגע געזעלשאַפט דערצו.

שייקער האָט זיך טאַקע אָנגערופען צו שלימזל׳ן און געזאָגט.

— ווייסט וואָס? מיר וועלען מיט איהר מאַכען אַ בעקאַנטשאַפט.

— פאַר וואָס נישט? — האָט שלימזול געברומט אונטער דעם נאָז.

— טאָ שטעה אויף, דערהויבישע דיך.

שלימזול אָבער, אַ שעמענדיגער און אַ צוריקגעהאַלטענער פון דער נאַטור, איז געבליבען ליגען אויפ׳ן אָרט, שוייקער איז אַליין אויפגעשפּרונגען פון אָרט, צוגעגאַנגען צו׳ם מיידעל און פערפיהרט מיט איהר אַ געשפּרעך אויפ׳ן וואַרשעווער אַרט:

— ערלויבען זי, פרײַלין, איהן צו פרעגען: זי וואוינען דאָ? איך זעה איהן אָפט שפּאַצירען.

דאָס מיידעל, און אָנהייב אַביסעל דערשראָקען האָט זיך אײַנגעקוקט אין שוייקער׳ן, דערנאָך זיך בערוהיגט און געענטפערט:

— ניין, איך וואוין נישט דאָ. איך געה דאָ שפּאַצירען, שעפּען פרישע לופט.

— און איך געה אויך דאָ שפּאַצירען, איך און מײַן חבר, דאָ איז אַנ׳עכט פערגעניגען, מיר שפּאַצירען דאָ יעדען טאָג עטליכע שעה.

— איך בעט איהן — האָט דאָס מיידעל געפרעגט — דאָ איז פרישע לופט? זי געהען אויך דאָ אויף פרישע לופט?

— ניין, — האָט שוייקער געענטפערט מיט אַ שמייכעל — מיר שפּאַצירען, פרײַלין; איך האָב זעהר זעהר־ליב צו שפּאַצירען, און מײַן חבר אויך.

— גלאַט אזוי שפּאַצירען... האָט זיך דאָס מיידעל געוואונדערט. עס האָט זיך אויסגעוויזען פון איהרע רייד, אז זי איז ערשט נישט לאַנג אויפגעשטאַנען פון אַ קרענק און אז דער דאָקטאָר האָט זי געהייסען שעפּען פרישע לופט, שוייקער האָט זי טאַקי געפרעגט:

— אזוי, פרײַלין, זי זענען קראַנק געוועזען. און יעצט זענען זי שוין געזונד?

— יאָ, איך בין שוין באַלד אינגאַנצען געזונד.

נאָר איהר קורצעד אָטהעם און אַ הוסט, וואָס האָט פּלוצלונג איבערגעהאַקט איהר די רייד, האָט עדות געזאָגט, אַז זי איז נישט אינגאַנצען געזונד.

— איך אַרבייט אין אַ ניאַבאַק־פֿאַבריק — האָט זי זיך פֿער־ענטפֿערט פֿאַר איהר הוסטען — דער טאַבאַק שטיקט מיך. דער דאָקטאָר האָט מיר געהייסען אויפֿהערען דאָרט צו אַרבייטען. נאָר וויים איך? איך מיין, דאָס וועט דורכגעהן.

שייקער האָט אויף זי געקוקט מיט גרויס רחמנות, אָנשטאָט צו מאַכען אַ בעקאַנטשאַפֿט מיט אַ מיידעל און צו פֿערווײַלען זיך האָט ער זיך אָנגעשלאָגען, ווי געוועהנליך אין לעבען, אויף אומ־גליק און נויט. ער האָט בעטראַכט מיט אַ טרויערינגען בליק איהר שען בלאַסליך פּנים, איהר שלאַנקע פיגור, וואָס די אָרימקייט האָט בעשמוצט און די קרענק האָט גענאַגט, און געטראַכט האָט ער: אַך, שוועסטער, דו ביסט געפֿעהרליך קראַנק, און דו ווייסט אַליין נישט, און די טאַבאַק־פֿאַבריק וועט דיין רעשט לעבען אויס־נאָגען; אָט איז אַ פֿערווײַלונג אין אַ געזעלשאַפֿט פֿאַר אַזעלכע מענשען ווי איך, און טראַכטענדיג אַזוי, איז ער אַנטשוויגען געוואָרען.

דערווײַל איז אַנטקעגען געקומען שלימזמול מיט אַ צושויבער־טען קאָפּ (דעם קאַבעלוש האָט ער זיך געשעמט אָנצוטהון און האָט איהם געהאַלטען אין דער האַנד) שייקער האָט איהם פֿאָרגעשטעלט מיט אַלע צערמאָניעס:

— מיין פֿריינד, גתן נטע שלימזמול; פֿרייליין... ווי איז איהר ווערטער נאָמען?

איך הייס פֿיינגאָלד, און אויפֿ'ן יודישע נאָמען — מאַניע.

שלימזמול'ס פיגור, זיין גאַנג און זיין צושויבערטער קאָפּ האָבען דאָס מיידעל אויף דאָס ניי געשראָקען, נאָר שייקער, וואָס איז געווען אַ געשיקטער יונג צו פֿערשטעהן אַ בליק, האָט דאָס באַלד בעמערקט און האָט געזאָגט מיט אַ געלעכטער:

— שרעקען זי זיך נישט פֿאַר אונז, פֿרייליין מאַניע, מיר

װעלען איהן, חלילה, קײן שום שלעכטס נישט טהון, מיר זענען ארענטליכע מענשען, װי זי זעהען אונז...

— גאנץ ארענטליכע מענשען, — האט שלימזל מסכים געװעזן און דערלאנגט דעם מײדעל די האנד.

און מען האט שפּאַצירט אין דרײען.

אין מיטען איז געגאנגען פרײלין מאניע, פון דער רעכטער זײט שײקער, פון דער לינקער — שלימזל, האלטענדיג דעם קאפּעלוש אין דער האנד און פאכענדיג מיט איהם אין דער לופט גאר װאױלער־יונגעריש, כדי צוגעבען זיך מוט.

די זון איז אונטערגעגאנגען, און אויף מערב זײט האט זיך אויסגעמאלט א בילד מיט אלערלײ קאלירען, מיט רויט בעשפּריצט, מיט בלאסע אײדעלע גאלד־פארבען געציערט, דורכגעװעבט מיט ראזע און טונקעל־בלאהע שנירען און געפלעקט מיט שװארצע שטיקער װאלקען... שײקער איז געגאנגען טרויעריג, מיט א שװער געמיטה, דערפאר איז שלימזל געװען פרעהליך, אמוזירענדיג זיך װי אם בעסטען מיט דער נײער בעקאנטער.

אט אזוי האבען אונזערע חברים געמאכט א בעקאנטשאפט מיט א מײדעל פון א טאבאק־פאבריק, א בעקאנטשאפט, װאס האט זײ ארויפגעפיהרט אויף נײע געדאנקען װי דאס װעט שפּעטער װערען בעשריבען.

ערשט װען די שטאדט װארשע האט שױן אין גאנצען געבלישצעט מיט לאמטערען און אויפ'ן פעלד איז שױן געװען פינסטער, האבען זײ דאס מײדעל אבגעפיהרט א היים, אויף די באגניפראטען, װאו זי האט געװאױנט אין א קעלער־שטוב, געזעגענענדיג זיך מיט איהר װי מיט אנ'אלטען גוטען פרײנד, דערנאך האט שײקער אהײם געבעטען שלימזל'ן צו זיך אויף טײ און מען האט גערעדט װעגען דער נײער בעקאנטשאפט, דא האט זיך ארויסגעװיזען, אז שלימזל איז גאר אין גאנצען ענטציקט פון מאניע'ן, פערליעבט, קאן מען זאגען, אין אײן מאל.

— אָבער וואָס זאָגסט דו צו דעם מיידעל! — האָט ער גע־טענה'ט — דאָס איז דאָך אַ שענהייט, אַ שענהייט! ביזט אַ מבין אויף איהרע אויגען! — און אַזאַ פּראָסטע און אַזאַ הארציגע! זי איז מיר טויזענד מאָל ליעבער ווי די אַלע בורזשואַקעס מיט די פערקעמטע האָהר, און קלוג איז זי, איך זאָג דיר, זי איז גאַנץ קלוג. אַז דו פערשטעהסט נישט...

פאַר וואָס פערשטעה איך נישט, שלימזל? איך פערשטעה, אוי, גוטער ברודער, פערשטעה איך, איך פערשטעה נאָך צו פיעל, — האָט זיך שייקער געוויצעלט.

— און איך קאָן דיינע חכמות נים ליידען, — האָט זיך שלימזל אָנגעהויבען צו בייזערן. אַ וואָרט צו אַ וואָרט און ער איז שוין גרייט געווען צו לאָזען שטעהן דעם טיי אויפ'ן טיש, צו־האַקען די טהיר און צו אַנטלויפען, ווען נישט שייקער זאָל בייצייטענס שטילען זיין כעס מיט גוטע רעד און מיט פּראָיעקטען וועגען דער צוקונפט:

— ווינטער — האָט ער געזאָגט — וועט זיין נאָר אַנ'אַנדער לעבען. דו וועסט בעקומען לעקציעס און איך וועל מיר נעהמען אויף פעסט צום עקזאַמען. נישט קשה, מיר וועלען נאָך ווערען מענשען און מען וועט זכען אַ תכלית, נאָר נישט געזאָרגט, מיין ליעבער, און נישט בייזערן זיך. צו וואָס זאָרגען, אַז מען קאָן פרעהליך זיין און צו וואָס בייזערן זיך, אַז מען קאָן גוט זיין?

אַזוי האָט מען זיך דורכגעשמועסט און פילאָזאָפירט אַ גאַנצע נאַכט ביי שייקערן אין צימער. ערשט ווען דער פריהמאָרגען איז אויפגעגאַנגען, און אַ העלקייט האָט געפלאָסען פון מזרח־זייט און צוגאָסען זיך איבער'ן הימעל — האָבען זיך די חברים דערלאַנגט די העגד און געוואונשען איינער דעם אַנדערען אַ גוטע נאַכט. שלימזל איז אַהיים געגאַנגען שלאָפען אויף זיין וואוינונג אויף שמאָטשע גאַס, ברומענדיג לוסטיג אַ ליעדעל און פול מיט שענע האָפנונגען, ווי דער אויפגעהענדיגער טאָג!

פערקעהרט, שייקער איז געבליבען אליין אין זיין צימער, און איהם איז געוועזען טרויעריג אויף דער נשמה.

III.

נעהנטערע בעקאנטשאפט מיט א שכן.

עטליכע טעג נאכאנאנד זענען געוועזען חמורנע וועטערן. אדער עס האט געגאסען א שלאקס־רעגען מיט דונערן און בליצען, אדער עס האט געקאפעט און געטריפט אהן אנ׳אויפהער, אדער גאר די וואלקען האבען זיך גלאט אזוי צולעגט איבער׳ן הימעל, ניט געריהרט זיך פון ארט, אפנים זיי זענען איינגעשלאפען. אין מיטען בעסטען זומער איז געווארען קאלטליך און נאס און טרויעריג. אונזערע חברים זענען דעריבער געזעסען אין דער היים.

שייקער האט זיך אויפגעהויבען אין דער פריה, אבגעטהון א שטיקעל ארבייט פון זשאנדצעריי, איינגעשריבען אין די ביכער, ווער עס האט זיך אריינגעצויגען אין הויז און ווער — ארויס; דערנאך עפעס געלייענט, דערנאך געקאכט טיי, אראב אויף דער גאס און באלד ווידער צוריקגעקומען, ארומגעדרעהט זיך אין צימער ארויף און אראב און ווידער געלייענט... און צום סוף האט ער זיך אויסגעצויגען אויף זיין בעט אין דער גאנצער לענג, אונטערגעלעגט ביידע הענד אונטער׳ן קאפ און געלעגען־זיך רוהיג מיט א מינע פון א מענשען, וואס האט דאס זייניגע שוין אבגעטהון אויף דער וועלט, וואס האט קיין איינציגע זארג ניט אין קאפ, קיין איינציגען פלעק ניט אויפ׳ן געוויסען.

שטיל און רוהיג. די צייט געהט. עפעס טראגען זיך געדאנקען אין זיין קאפ, עפיס פליסט בלוט אין זיינע אדערן, עפעס בעוועגט זיך זיין הארץ, — אלין דאס טהוט זיך אליין. ניט ער, שייקע.

טראַכט, פונקט ווי נישט ער הייסט זיין בלוט פליסען און זיין הארץ שלאָגען. זיין דאגה!

נאָר אָט האָט זיך אין צימער דערהערט אַ דראַפּעריי פון מײַזעלעך פּיסלעך, — אַ בעקאַנט געריוש. וואָס האָט גאַנץ אָפּט געשטערט שייקער'ן דעם שלאָף ביי נאַכט. מיט האַלב־פערמאַכטע אויגען האָט ער געקוקט צום טיש, וואָס איז געווען בעלעגט מיט ביכער און וואו נישט־דערעסענע שטיקלעך ברויט, ברעקלעך צוקער האָבען זיך געפונען. ער האָט טאַקי באַלד דערזעהן די בריאה, וואָס איז איהם גוט בעקאַנט געווען פון איהר געריוש, צו וועלכען ער האָט אין הארצען געטראָגען געפיהלען, אמת, נישט זעהר סימפּאַטישע, און וואָס ער האָט אַלץ נישט געקאָנט זעהן. אַ קליין שווארץ געשיקט בעשעפעניש מיט גלאַנצענדיגע אויגען, מיט אַ רונטער געפאַלענע איבערגעשראָקענע אויערן איז געשטאַנען אונטער אַ בוך און דאָרט עפּיס געמייסטערעוועט מיט אַ שטיקעל ברויט. אין אָנהויב האָט זי דאָס געמאַכט נישט דרייסט, דאָס מייזעל האָט זיך אָבגערוהט, גוט אויפגעהאָרכט, די פינקעלדיגע אויגען האָבען געקוקט אהין צו שייקער'ן, פאָרשענדיג צי ער איז וואַך, אָדער ער שלאָפט גאָר, קענטיג, האָט זיך אין זיין קליינעם מוח'ל אויסגעארבייט אַנ'איבערצייגונג, אַז דער שונא שלאָפט, און עס האָט זיך גענומען גריזען דאָס ברויט גאַנץ רוהיג, דרעהענדיג מיט דעם לאַנגען עק פאַר תענוג. די סעודה האָט איהם געשמעקט.

שייקער איז געלעגען רוהיג, און זיינע האַלבע־פערמאַכטע אויגען האָבען זיך גוט־גוט איינגעקוקט. ער איז צופרידען געווען זיך צו בעקענען מיט אַזאַ נאָהענטען שכן. בחנם איז ער אויף איהם אַזוי בייז געווען! פונקט טאַקי ווי דאָס קליינע בעשעפעניש וואָלט נישט האָבען מעהר צו טהון אויף דער וועלט, ווי נאָר צו שטערען איהם זיין שלאָף!

„נו, ליבע מיינע, האָט ער געטראַכט — דו ביזט גאָר נישט אַזוי מאוס, ווי מען זאָגט; און לעבען ווילסט דו און עסען

עסט דו גאנץ רוהיג און מיך ווילסט דו אויסנארען. ווארט, מיר וועלען מאכען א נעהנטערע בעקאנטשאפט. דאך בין איך עפּיס א מענש, און דו — א קליין דערשראָקען חיה'לע...

אזוי טראכטענדיג, האט ער אראָבגעצויגען פון דער האנד, אויסען ארבעל ארויס, א מאנזשעט — צווישען אונז גערעדט, נישט קיין שפּאָגעל ווײַסען — געזעצט זיך אויפ'ן בעט שטיל ווי נאָר מעגליך, און מיט איין מאך איז דאס מײַזעל געווען געפאנגען, ארומגערינגעלט פון אלע זײַטען מיט א ווײַסער מויער, בעדעקט פון אויבען מיט א מענשליכער האנד, און קיין איין שפּארע צו אנטלויפען, קיין איין לאך, וואו זיך צו ראטעווען!

צוטומעלט פון דעם אומגעריכטען אומגליק, האט דאס מײַזעל אנגעהויבען צו לויפען אינוועניג, אין מאנזשעט, ארום און ארום, דערנאך גענומען קלעטערן אויף דער וואנד פון איהר געפענגעניש. נאָר צוקומענדיג צו דער האנד, קוים האט עס דערשפּירט די ווארימקײַט פון מענשליך לעבעדיג, פליישׂ-און-בײנער איז אויף איהר אנגעפאלען אנ'אונגעהויער שרעק, און איז מיעד צוריק אראָבגעפאלען און ווידער זיך גענומען דרעהען ארום און ארום, דעמאָלט האט שײקער אָבגערוקט אביסעל די האנד און אנגעקוקט זײַן געפאנגענעם שכן. דעם מײַזעל האט דער בליק נאָך מעהר געשראָקען ווי אלץ, אהן מוט האט עס נאָך געפּרובט צו דערקלעטערן ביז צו'ם אָפענעם אָרט, נאָר איין ריהר פון שײקער'ס מענשליכען פינגער איז גענוג געווען אײַנצוהאלטען עס אין געפענגעניש.

ערשט א גליקליכער צופאל האט בעפרײַט דאס אָרימע בעשעפעניש פון זײַן נויט. שלימזל איז אנגעקומען צו זײַן חבר, האט אנגעקלאפּט אן דער טהיר, און אז שײקער האט זיך אויסגערעדט, האט דאס מײַזעל דערווײַל איבערגעקערט דעם מאנזשעט און געמאכט פליטה.

— וואס ביזט דו אזוי צוטראָגען? — האט שלימזל גע-

פרעגט, דערקענענדיג אָן זיין חבר'ס פּנים, אַז דאָ איז עפּיס געשעהן.

— איך... איך האָב שטודירט זאָאָלאָגיע, זאָאָלאָגיע האָב איך שטודירט — האָט שייקער גיך געענטפערט — און פונקט מוזט דו דאָ אַריינקומען און דערמיט אַלץ קאַליע מאַכען!

שלימזל האָט אויסגעגלאָצט אַ פּאָר פערוואונדערטע אויגען.

— איך פערשטעה נישט — האָט ער גערעדט ערנסט — דו ווערסט טאַקי משוגע? איך האָב דיר שוין לאַנג געזאָגט; אַז אַ מענש דרעהט זיך אַרום ליידיג, פוסט און פּאַס, און האָט אין קאָפּ אַנאַרכיע, און גאָר נישט געהט איהם אָן...

— נו נו — מוסר!... האָט שייקער געשאָקעלט מיט ביידע הענד — לאָז געמאַך! משוגע בין איך נישט. און זאָאָלאָגיע האָב איך שטודירט, און ווי דו ווילסט.

און ער האָט איהם דערצעהלט די מעשה מיט'ן מייזעל.

אויף מיין עהרען וואָרט — האָט שלימזל מיט איהם געטענה'ט אין גוטען, אויף מיין עהרען וואָרט, איך פערשטעה דיך נישט. ווי איז אַ מענש אַזוי לייכטזיניג! זיצט אין דער היים, כאַפּט מייזלעך, אינטערעסירט זיך מיט גאָרנישט!

שייקער האָט געוואָרפען אויף זיין חבר אַ פאַרשענדיגען בליק און געפרעגט:

— אַ שטייגער, מיט וואָס זאָל איך מיך דען פעראינטערעסירען?

— פאַר וואָס, למשל אינטערעסירט דיך גאָרנישט אַזאַ מיידעל ווי מאַניע, למשל? זי איז אַן אָרים מיידעל, אַרבייט אַ גאַנצען טאָג אין דער פאַבריק, מוטשעט זיך נעביך שרעקליך, און איז אַ שוואַכע, דאַרף זיך אויסרוהען...

— אמת — האָט שייקער געענטפערט ערנסט — זי איז קראַנק.

— קראַנק... האָט שלימזל אונטערגעברומט שטיל, און אין זײַן טאָן איז נישט געװען צו דערקענען, צי פֿרעגט ער דאָס, אָדער זאָגט ער עס מיט אַ פּרעטענזיע, אָדער צי איז דאָס גלאַט אַזוי אַ זיפֿץ און אַן אױסדרוק פֿון זײַן בעדױערן.

— נו זײַ אַלײן — האָט ער גערעדט מיט צוטרױ צו זײַן חבר — איז זי נישט קײן װאױל מײדעל? אַ שײנע און אַ ליבע, און אַ גאָלדען האַרץ האָט זי — טרױעריג! פֿאַר װאָס זאָל זיך אַזאַ מײדעל מוזען מוטשען אַ גאַנצען טאָג אָהן אױפֿהער און אַװעקגעבען איהר שײנקײט, איהר יוגענד...

— דאָס בײַזט די גראָד גערעכט. נישט נאָר איהר שײנקײט און יוגענד, נאָר אױך איהר געזונד און איהר לעבען פּטר'ט זי דאָרט אין פֿאַבריק. איך האָב װעגען דעם געטראַכט.

— געטראַכט און יוצא געװען! האָט שלימזל געשריען — װײסט װאָס איך װעל טהון: איך װעל זי הײסען אױפֿהערען דאָרט צו אַרבײטען.

— נאָר זי מוז דאָך פֿערדיענען אױף'ן לעבען.

— זאָרג נישט, איך װעל מיר שױן אַן'עצה געבען. װעסט זעהן. און אױב עס װעט נישט זײַן קײן געלד, װעל איך אַלײן געהן אין פֿאַבריק אַרבײטען. װאָס מײנסט דו: איך קאָן נישט, איך טױג נישט צו אַרבײטען אין אַ פֿאַבריק! װאָס איז?

— גאָרנישט איז — האָט שײקער געענטפֿערט רוהיג — נישט ערגער װי געבען לעקציעס אָדער פֿיהרען אַ װשאָנדצערײַ, און פֿיעל אינטערעסאַנטער איז עס, מען איז צװישען מענשען, מען פֿיהלט זיך אײנער פֿון פֿיעל... איך האָב שױן װעגען דעם געטראַכט.

— װעגען אַלעם האָט ער געטראַכט! װאָס קומט אַרױס פֿון טראַכטען?

— הערסט דו! דאָס איז דאָך די מעשה, שלימזל! איך זאָג דיר, איך בין אַ געבױרענער פֿילאָזאָף, אָט דאָס בין איך! אַ פֿילאָזאָף, און הײַנט בין איך געװאָרען אַ נאַטור־פֿאָרשער אױך, אַ זאָאָלאָג.

— הער אויף מיט דיינע וויצען, איך בעט דיך — האָט שלימזל געזאָגט.

— נו גוט, וואס האָסט דו דען בדעה צו טהון? צו אַלדע שווארץ יאָהר, עס רעגענט און רעגענט אָהן אויפהער!

דאָך, נישט קוקענדיג אויפ'ן רעגען, זענען די חברים אַרויס אויף דער גאַס.

.IV

אויבען, אויף דעם שמאָלען פאַס הימעל איבער דער פראַנציסקאַנער גאַס, איז וואָלקענדיג און אומעטיג. ס'ליגט אָנגעוואָרפען עפּעס אַ געגליווערטע מאַסע פון אַנ'אָבגעניצטער פאַרב, וואָס וויל גאָר נישט זאָגען און לאָזט מיך גאָר נישט הערען, סיידען נאָר די אַלטע חכמה פון קהלת, אַז הכל הבל: די זון געהט אויף און געהט אונטער און געהט אויף דרום און פערקערעוועט אויף צפון, און אַזוי יעדען טאָג, יעדעם יאָהר, אָהן אַ סוף און אָהן אַנ'עק. לאַנגווייליגע, נאַרישע טראָפּען-רעגען פאַלען און פאַלען, די לופט איז נעבעלדיג. אַפּנים דער זומער האָט זיך פערקיהלט און ליגט אין אָהנמאַכט. אונטען אָבער, אויף דער פראַנציסקאַנער גאַס, סיי אויף די טראָטואַרען, סיי אין מיטען גאַס, איז אַ רעש און אַ געפּילדער און אַ געלויפעריי, און יידען ווישען מיט רויטע פאַטשיילעס די געקנייטשטע שטערנס, וואָס שוויצען אין אַ רעגען-וועטער פונקט אַזוי ווי אין דער גרעסטער היץ. דער שאַרפער ריח פון לעדער זעצט אַרויס פון טהירען און טהויערען, קריכט אַריין דעם מענש אין אלע זיינע חושים, און איז אַזוי ווי די פינסטערניש פון מצרים, וואָס מען האָט געקענט אָנטאַפּען מיט די הענד. דאָרט וואו ס'שניידט זיך וואָלעווער-גאַס, מישט זיך נאָך צו אַ ריח פון אַלטוואַרג און פון דער באַניפּראַטען-גאַס

טראָגט דער ווינד אַ העך ריחות פון טאַבאַק, שווערע לאַסט־וועגען, מיט לעדער געפאַקט, קלאַפּען אין מיטען גאַס. יידען אין לאַנגע ציצענע כאַלאַטלעך, מיט בעוואַקסענע, האָהריגע פנים׳ער און מיט אַרויסגעזעצטע אויגען, האַנדלען און וואַנדלען און לויפען, לויפען; אָט האָבען זיך צוויי אָנגעשטויסען איינער אָן אַנדערען און זיך אָנגעקוקט מיט שטומפּזיניגע בליקען, ווי אַ פּאָר משוגעים, און געמאַכט עפּעס אַ מאָדנע תנועה מיט דער האַנד, יעדער אין זיין זייט, און זיך געלאָזט ווייטער לויפען. און אָט איז אַ יונגערמאַן, אַ בלאָסער, מיט פערשאָרענע פאות, אין אַ סאַמעטען היטעל, דאָס בערדעל הויבט ערשט אָן צו שפּראָצען, — קענטיג, נישט לאַנג אַראָב פון קעסט און געקומען דאָס ערשטע מאָל קיין וואַרשאָ זוכען אַ מסחר. ער געהט פּאַמעליך און זיינע פערטראַכטע, האַלב־מיסטישע אויגען בלאָנזשען אין זוכען עפּעס. און די גאַס רוישט, שטופּט איהם פון רעכטס אויף לינקס און צוריק, אַזוי ווי אַ טייך אַ שפּענדל, דער הימעל קאַפּעט און קאַפּעט, און ס׳דוכט זיך, אַז ערגיץ אויף אַ בוידעם ליגט בעהאַלטען קהלת, שטעקט אַרויס דורך אַ לאָך זיין אַלט געריינצעלט פנים מיט די קאַלטע שמייכעלדיגע אויגען, און קוקט אַראָב אויף דער פראַנציסקאַנער גאַס, און לאַכט און שטעקט אַרויס די צונג און זאָגט זיין אַלטען שפּרוך: הבל הבל.

שייקער מיט שלימזל׳ן געהען זיך דורך איבער דער גאַס, שייקער פיהרט שלימזל׳ן אונטער׳ן אָרעם, און זיי שפּאַצירען פּאַמעליך, און שמועסען, און רעדען פערטרויעטע רעד און פערשטעהען זיך אויף׳ן וואונק, אַזוי ווי אַ פערליעבט פּאָר־פאָלק. די גאַס רוישט און קלאַפּט — זאָל זי רוישען און קלאַפּען! האָט שייקער פערהערט אַ וואָרט, שאַדט אויך ניט; גענוג, ער זאָל זיך איינקוקען אין שלימזל׳ס פנים און ער זאָל בעטראַכטען, ווי עס ריהרען זיך זיינע ליפּען, און ער האָט שוין אַלץ אַזוי גוט ווי געהערט און גאָר גוט פערשטאַנען; האָט שלימזל נישט דערהערט אַ פראַגע, קוקט ער זיין חבר אין די אויגען אַריין, און פערשטעהט שוין גענוי. נאָר די פערקאַכטע יידען,

וואָס שטויסען זיי אַלע ווײַלע פֿון פֿאָרענט און פֿון הינטען ברענגען שלימזל אַריין אין כּעס, און ער בייזערט זיך.

— ווילדע מענשען, פֿאַנאַטישע ברואים! ווי זיי לויפֿען דאָס!

— בייזער דיך נישט שלימזל. די דאָזיגע ווילדע ברואים טהוען עפּעס אַזאַך, ווי דו זעהסט זיי: פֿערזאָרגען די וועלט מיט לעדער. און קאַמאַשען, ברודער, ווילסטו דאָך טראָגען, און דוקא גאַנצע — ענטפֿערט דערויף שייקער.

און ער רעדט ווייטער:

— ווייסט דו, וואָס איך וועל דיר זאָגען: איך בין זיי מְקַנֵא, די דאָזיגע ווילדע בעשעפֿעניִשען. זיי האַנדלען מיט אַזאַ חשק, מיט לייב און לעבען, אַ שטייגער, ווי אין די לעדער זאָל ליגען דער זין פֿון לעבען בעהאַלטען. וואָס נאָך דאַרף אַ מענש צום גליק, ווי צו טהון עפּעס מיט לייב און לעבען? בין איך גערעכט שלימזל?

אַזאַטען זענען דאָס. איך קען זיי ניט ליידען. טפֿוי!

— שפּייען דאַרף מען נישט, שלימזל. דאָס, זעהסט דו, געפֿעלט מיר גראַד נישט. דאָס זענען מענשען, און אַ מענש, מיין ליעבער, איז די שענסטע און קליגסטע חַיָה אויף דער וועלט, דאָס געפֿיינגסטע און ליידענטסטע פֿון אַלע בעשעפֿעניִשען. דאָס זאָג איך דיר, שייקער..

אַזוי פֿילאָזאָפֿירען זיך דורך אונזערע חברים און פֿערקערעווען זיך אין אַ געסיל אַריין.

וואו אַהין געהען מיר אייגענטליך? — פֿרעגט שייקער.

— מיר געהען... פֿערשטעהסט דו מיך, דאָ איז פֿאַראַן אַ קאַוויאַרניע, קען מען דאָרט אַריינגעהן.

— צו וואָס?

— פֿערשטעהסט דו... אַזוי זיצען... איך דאַרף דאָרט גאָר נישט... מ אַ נ י ע קומט דאָרט אַהין.

אַ—זוי! — זאָגט שייקער — און איך האָב נישט געוואוסט, וואו דו פֿיהרסט מיך! וואָס איז זיך דאָ צו שעהמען? פֿערליעבט איז

פערליעבט. אפשר וועל איך דיר שטערען, און דו וועסט אפשר אליין אריינגעהן אהן מיר?

— דו הויבסט שוין אן מיט דיינע וויצען! איך קען דיר בע־וויזען, אז דו האסט א טעות. מ׳קען נישט אריינגעהן. אויב דו ווילסט נישט, נישט מעהר, מיר זענען שוין דא, לאמיר אריינגעהן.

— לאמיר אריינגעהן.

ארויפהויבענדיג זיך אויף דריי טרעפלעך, האבען אונזערע חברים געעפענט א שויבען־טהיר, וואס איהרע שויבען זענען נישט געוועזען פיעל דורכזיכטיגער און קלארער פון דעם הימעל, וואס איבער דער פראנציסקאנער־גאס; דערנאך איז אויסגעקומען אראפ־צושפרינגען פון איין טרעפעל, און מיט איינמאל האט דער שארפער ריח פון לעדער אבגעטראטען, און אנשטאט איהם האט זיי ארומ־גענומען דער ווארימער און וויכליכער ריח פון פארע און פון שוויציגע ווענד. א האלב פון דעם צימער איז געוועזען אבגעצוימט מיט א שפאניש ווענדל. דארט האט געקאכט דער קעסעל און פון דארט האט זיך געטראגען די פארע איבער דער גאנצער שטוב. אין דער אנדערער העלפט זענען געשטאנען קליינע טישלעך און בענ־קלעך, א בופעט מיט אלערליי זיסע געבעקס, וואס האבען געקענט דערקוויקען נישט בלויז מענשען, נאר — און אפשר טאקי נאך מעהר — די גאנצע מחנות פליעגען, וואס האבען זיי בעלייגט און ארומגעפלויגען איבער זיי מיט א פרעהליכען געראויש. א חוץ דער ערשטער שטוב איז געוועזען נאך א צווייטע, א קליינע און א פינס־טערע, וואו ביי טאג האט געברענט א לאמפ. דארט זענען טיילוויז געשטאנען, טיילוויז געזעסען ביי טישלעך, יונגע לייט, יונגע מיידלעך און האבען גערעדט פערקאלט. ס׳איז באלד קענטיג גע־וועזען, אז זיי אלע געהערען צו איין קאמפאניע. שוינקער מיט שלימזל׳ן האבען זיך געזעצט ביי א טישעל און געהייסען זיך גע־בען טהיי.

אין אנהויב האבען די יונגע לייט און די מיידלעך נישט

בעמערקט נאָר די אַריינגעקומענע. אונזערע חברים האָבען זיך אויך ווייניג געקימערט, ווער דאָ געפינט זיך, און וואָס מען רעדט דאָ אַזוי היציג. שלימזל, וואָס האָט זיך נישט געקענט דערוואַרטען אויף מאַניע׳ס קומען, איז געזעסען פערטראַכט. שייקער ווידער האָט אַרומגעקוקט צום ערשטען די ווענד און האָט געפונען אויפגעהאַנגען אַ בילד, אויף וועלכען דער גאַנצער גורל פון מענשליכען זינדיגען לעבען איז געוועזען אויסגעריסעוועט: פון איין זייט, גאָר נידריג, איז געוועזען אויסגעמאָהלט אַ קינד, העכער—אַ יידיש יינגעל, געזונד און פריש, נאָך העכער — אַ יונגערמאַן, אין סאַמען מיטען, העכער פאַר אַלע, אַ מאַן פון אַ יאָהר פערציג, שטייף און שטאַרק; פון דער צווייטער זייט האָט זיך אָנגעהויבען דער אַראָבגאַנג: די זעלבע פיגור איז געוואָרען גראָער און עלטער און איינגעבויגענער, און גאָר אונטען איז געשטאַנען אַ גרייז-גראָער נייַנציגער, איינגעהויקערט, אַ שוואַכינקער, אָנגעלעהנט אויף אַ שטעקען. דאָס דאָזיגע בילד, מיט שלעכטע פאַרבען געדרוקט, און איצט נאָך דערצו שטאַרק בעשעדיגט פון די פליעגען, וואָס האָבען עס צוגעריסעוועט מיט פיעל שוואַרצע פינטעלעך, האָט, זינט עס הענגט דאָ, שוין פיעל זיפצען אַרויסגעריסען פון יידישע הערצער. אַ ייד, למשל, לויפט אַזוי אַרום אַ גאַנצען זומער-טאָג אויף דער גאַס, מאַכט נישט קיין געשעפט, אויף אַ וועקסעלע קען מען נישט קריגען, און די פיס ברעכען, דאָס הארץ חלש׳ט, — לויפט ער אַריין אין דער קאַוויאַרניע, הייסט זיך געבען אַ גלאָז טהיי, וואַשט זיך די הענד צו אַ פּאָר זעמיל און עסט און קוקט אויף דעם בילד און כאַפּט זיך, אַז ער האָט שוין גראָע האָהר, און דערמאָהנט זיך, וויפיעל יאָהרען ס׳איז שוין נאָך זיין חתונה, וויפיעל ער האָט שוין אָבגעהאָרעוועט אויף דער וועלט און וויפיעל, משטיינס געזאָגט, ער האָט נאָך צו האָרעווען... זיפצט ער אָב טיעף, ווי יום-כפור ביי׳ם דאַווענען. אַ יונגער מאַן איז געוועזען ביי רבי׳ן פון גער צוויי וואָכען און פאָהרט אַהיים, און בעקומט הרהורי-תשובה, קוקענדיג אויף

דעם בילד... און דער לעצטער צײַט אָבער, נאָך נישט קיין גאַנץ יאָהר אַריבער, האָט דאָס בילד פֿערלאָרען זײַן מאַכט. אַנדערע געסט האָבען זיך גענומען דאָ װײַזען, װאָס זײַ איז פֿרעמד אי קהלת־שפּרוך, אי די הרהורי־תשובה. געסט, װאָס פֿערשטעהען נישט קײן זיפֿצען פֿון אַ צובראָכען האַרץ, און נישט דאָס הויך געלעכטער פֿון אַ דערשלאָגען געמיטה. אַ נײַ דור איז אויפֿגעשטאַנען מיט מאָדנע פֿײַערדיגע, בײַזע בליקען... דאָס בילד איז זיך געהאַנגען אויף דער וואַנד, און די פֿליעגען האָבען עס בעפּינטעלט, און קײנער האָט עס נישט בעמערקט. אַ מציאה. שנײַקער איז איצט אַרײַנגעקומען און האָט געשאָנקען דעם אַלטען מיוחס אַ ביסעל אויפֿמערקזאַמקײט.

דערנאָך האָט שנײַקער גענומען בעטראַכטען די מענשען אַרום. און אַ נאַטור האָט שנײַקער געהאַט, אַז װען ער האָט אויפֿגעהויבען די אויגען אויף עמיצען, האָט ער זײַ אַזוי גיך נישט אַראָבגעלאָזט, ער האָט הנאה געהאַט צו קוקען אויף אַ מענשען און בעטראַכטען איהם פּאַמעליך, װי עפּעס אַן׳אויסלענדישע זאַך, װאָס מ׳האַלט אין דער האַנד און מ׳בעקוקט זי פֿון אַלע זײַטען. אַזוי האָט ער אויסגעמאָסטען מיט זײַנע בליקען אַלע אַנװעזענדע, אײנעם נאָכ׳ן אַנדערען, ביז מ׳האָט גענומען קוקען אויף איהם מיט שלימזל׳ן מיט פֿערדאַכט, און דער עולם האָט זיך גענומען סוד׳ען אין דער שטיל.

„אַ שפּיאָן!“

און אײנער פֿון די אַרבײַטער, אַ געזונדטער יונג מיט פֿיעל בלעזלעך אויפֿ׳ן פּנים, װאָס האָט בטבע נישט געקענט רעדען שטיל, האָט געפֿרעגט מיט אַ באַס־שטימע, װעלכע שנײַקער האָט דערהערט בײַ זײַן טישעל:

— חברים! צי האָט װער אַ „שפּײַער“?

— שלימזל! דו װײסט, װאָס זײַ זענען אונז חושד, אַט די אַרבײַטער דײַנע!

— װאָס עפּעס מײַנע? איך בין פּונקט אַזאַ מחותן מיט זײַ, װי דו.

— אָבער וואָס זאָגסט דו צו דעם! זיי האַלטען דאָך אונז פֿאַר שפּיאָנען. האַ? געטראָפען דאָס אָרט. וואָס ווייסט דו אַ שטיינער אַזוי טהון, אַז מ'וועט דיר אַריינלאָזען אַ קויל אין האַרצען. אַ יושר, ברודער, אָבצוזאָגען וידוי און געזעגענען זיך מיט דער נאַרישער וועלט.

און ווי זיי האָבען אַזוי גערעדט, האָט מען זיך פון יענער זייט אַלץ מעהר גע'סודעט און געוואָרפען בליקען. שלימזל האָט זיך נישט אויף קאַטאָוועס גענומען שרעקען.

וואו איז דיין מאַניע? — האָט איהם שייקער נאָך געגעסען די גאַל.

— איך האָב מורא, זי וועט ניט קומען היינט. ווייסט וואָס שייקער, מיר וועלען געהן.

— ניין! דאָס — נישט! איינמאָל, מיר וועלען נאָך ערגער אָבשניידען; צווייטענס לאָמיך אָקאָרשט זעהן, וואָס פון דעם וועט אַרויסקומען. אַריינגעפאַלען, ברודער, טאָ ליג און האַלט אויס ביז צום סוף.

דערווייל איז אָנגעקומען אַ מיידעל, אַ שוואַרץ=חנ'עוודיג בעשעפעניש מיט געשיקטע, קלוגע אויגען, אַ פלינקע און אַ ריהרעווידיגע, מ'האָט איהר דערצעהלט דעם סוד. זי האָט נישט לאַנג געקלעהרט, האָט מיט=גענומען מיט זיך איינעם פון די יונגעלייט און צו געגאַנגען צו אונזערע חברים.

— דו האַלט דיך שטיל, שלימזל — האָט שייקער געזאָגט — איך וועל זיי ווייזען, ווער און וואָס מיר זענען.

— דו לאָז מיך צורוה! — האָט זיך שלימזל געבייזערט.

— וואָס טהוט איהר דאָ ר' ייד? — האָט דער בחור געפרעגט, ווענדענדיג זיך צו שייקער'ן.

שייקער האָט אויף איהם אויסגעגלאָצט אַ פּאָר לאַבעדיגע, גיינירינגע אויגען און האָט געענטפערט:

— איך טרינק טהע.

— דאָס זעה איך, נאָר איך וויל וויסען, וואָס איהר טהוט דאָ. פערשטעהט איהר צי ניין? ווער זענט איהר דאָס אַזעלכער?

— איך בין אַ מענש, וואָס הייסט שייקער. און איהר ווער

זענט אַזעלכער? מיט וועמען האָב איך די עהרע צו רעדען?

דאָס מיידעל האָט דערווייל גענומען טענה'ן מיט שלימזל'ן, זי האָט געהאַט אַ האַרציגע, מיט־לײַדען־דורכגעזאַפּטע שטימע, און ווי שטרענג זי האָט נישט גערעדט, איז עס אַלץ אַרויסגעקומען ווייך. זי האָט אַזוי געזאָגט:

— אָהן צערעמאָניעס! דאָס איז אַ פּשוט'ע זאַך, פערשטעהט איהר, און איהר מוזט אונז ענטשולדיגען. קורץ: אויף אייך איז געפאַלען אַ חשד, איהר זייט שפּיאָנען, זאָגט ווער איהר זייט, און לאָזט אייך בעזוכען.

— בעזוכען? מיט'ן גרעסטען פערגניגען — האָט שלימזל געזאָגט — פאַר וואָס נישט? נאַ, זוכט — און ער האָט זיך אַליין אויפגעקנעפּעלט די מאַרינאַרקע.

— און איך וועל מיך נישט לאָזען בעזוכען! — האָט שווינדלער געזאָגט פעסט — איך בין נישט קיין גנב, און איהר נישט קיין זשאַנדאַרמען. וואָס האָט איהר צו מיר, פרעג איך.

— ערלויבט יונגערמאַן — האָט זיך דאָס מיידעל צו איהם געווענדעט. זעהר מעגליך, אַז מיר האָבען אַ טעות. נאָר אויב איהר זייט אַנ'אָרענטליכער מענש, דאַרפט איהר אַליין פערשטעהן, אַז קוים איז אויף אייך געפאַלען אַ חשד, מוזט איהר אייך ריין מאַכען פון איהם. פערפאַלען! דאָס קען מיט יעדען טרעפען אין די היינטיגע צייטען. אויסער דעם מוז איך אייך זאָגען, אַז אייערע רעד איבערצייגען מיך נישט אין אייער אונשולד, נאָר פערקעהרט, מאַכען נאָך גרעסער דעם פערדאַכט.

— אַז איך בין אַ שפּיאָן?

— איך זאָג נישט אויף זיכער, אויף יעדען פאַל, איז מען אייך חושד דערין.

— איך — אַ שפּיאָן! ווי שעהמט איהר אייך נישט אַזוי לייכטזיניג אומצוגעהן מיט אַ מענשען! צי ווייסט איהר, וואָס אַט דער קאָפּ האָט שוין דורכגעקלערט! צי ווייסט איהר, וואָס אַט דאָס האַרץ

האָט שוין דורכגעפּיהלט און דורכגעליטען! איך — אַ שפּיאָן! ע! וואָס פאַרא אויגען איהר האָט! שעהמט אייך!

— אפשר זייט איהר געדעכט, און אפשר נישט, איהר זייט טאקי אַנ'אינטעליגענט — דאָס זעה איך. סיי־ווי־סיי וועט אייך אייער ווידערשטאַנד גאַר נישט העלפען. אויב איהר וועט אייך נישט לאָזען בעזוכען, וועט מען דאָס טהון איבערגעוואלד. און איך מוז אייך וואָרענען, אז אייך קאָן אויסקומען בעצאָהלען מיט'ן לעבען...

און ווען זי האָט די ווערטער גערעדט, האָט זיך איינער פון דער חברה איינגעבויגען און ארויסגעצויגען פון דער כאַלעוועס אַ רעוואָלווער. ס'איז געוואָרען אַ רגע שטיל.

שלימזול האָט זיך אָנגערופען און געזאָגט:

— לאָז דיך בעזוכען, נאַר... וואָס טהוסט דו משוגע'נער?

דאָ האָט זיך שייקער דערהויבען פון אָרט, און פול גרימצאָרן האָט ער אויסגעשריען.

— ניין. אין נומען וועל איך מיר נישט לאָזען אָנטהון די חרפה! מיט'ן טויט ווילען זיי מיך סטראַשען?! פון וואַנען ווייסט איהר דען, פרייליין, ערלויבט אייך צו פרעגען, אז מיין לעבען האָט ביי מיר אַ ווערט! און אפשר האָב איך שוין צוואַנציג מאָל געשפּיגען אויפ'ן לעבען...

— ווייסט דו וואָס — איז שלימזול געפאַלען אויף אַ פּלאַן — ווילסט ניט, זיי זאָלען דיך בעזוכען, גוט — וועל איך דיך בעזוכען פאַר זיי אין די אויגען און אַ סוף מיט אַנ'עק. זיי וועלען מיר געטרויען און פאַר דיר וועט קיין חרפה נישט זיין.

— הער דו, גומער פריינד מיינער — האָט שייקער מיט כעס און שפּאָט געענטפערט — איך האָב דיך אפילו ליעב, און פונדעסטוועגען זאָג איך דיר טרעט אָב...

דאָ האָט זיך דער ארבייטער מיט דער באַס־שטימע ארויסגעריקט און געזאָגט:

— זעה נאַר דעם יאָלד! לאָוט!

אַפּאָר געזונדטע הענד האָבען אָנגענומען שייקער'ן פאַר'ן קאָלנער, ביי'ם האַלז, און ער איז אַנשוויגען געוואָרען. עטליכע אַנדערע הענד האָבען זיך גענומען שאַרען אין זיינע טאַשען.

און אין מיטען דער סצענע האָט זיך געעפענט די טהיר, און מ אַ נ י ע, מיט די העלע האָהר און מיט די העלע גרויסע אויגען, איז אַריינגעקומען. פאַר איבערראַשונג האָט זי נאָך ברייטער געעפענט איהרע שענע אויגען. און שלימזל האָט אויסגעשריען מיט אַ שטימע פון אַ געראַטעוועטען:

— מאַניע!

און זי האָט איהם געגעבען די האַנד און איז נאָך אַלץ געשטאַנען פערוואונדערט:

— מאַניע, דאָס זענען דאָך דיינע בעקאַנטע, זיי האָבען אונז רוישד גערוען... זאָג... און זיינע אויגען זענען פול געוואָרען מיט טרעהרען.

דער טעות איז באַלד קלאָר געוואָרען. אין עטליכע מינוטען אַרום זענען אַלע שוין געוואָרען גוטע פריינד. דאָס מיידעל האָט געבעטען ענטשולדיגונג ביי שייקער'ן און האָט צוגעשמייכעלט צו איהם מיט קלוגע אויגען. שלימזל מיט מאַניע'ן זענען געזעסען ביי'ם טישעל, און זיין פנים האָט געשיינט פאַר נחת און מיט פערליבעטע אויגען האָט ער געקוקט אויף דעם שענעם פראַסטען און קראַנקען בעשעפעניש, וואָס אַנטקעגען איהם, און נישטדרייסט האָט ער אַלע ווייַלע בעריהרט איהרע הענד.

— אַ שאָד, קאַלט געוואָרען דערווייל דאָס גלאָז טהעע — האָט שייקער רוהיג געזאָגט. בעל-הבית, ניט, זייט מוחל, אַ הייס גלאָז טהעע. ער האָט אַ ווייַלע געשוויגען, נאָכהער האָט ער ווייטער גערעדט: איז וואָס זאָגסט דו שלימזל, הייסט עס, ווידער לעבען? נו, זאָל זיין אַזוי. דאָס האַרץ וועל איך מיר ניט אָבעסען — לעבען איז לעבען. ווייסט דו, וואָס איך וועל דיר זאָגען שלימזל, זאָל זיך דאַרטען זיין, ווי די פילאָזאָפען וועלען שוי

אָבפּסק'ען, צי איז דער טויט בעסער פֿאַר'ן לעבען, אָדער דאָס לעבען פֿאַר'ן טויט — איינס איז קלאָר: מורא האָבען דאַרף אַ מענש פֿאַר ביידע ניט, ניט פֿאַר'ן לעבען און ניט פֿאַר'ן טויט...

שייקער איז ענטשוויגען געוואָרען און האָט זיך, פֿערגאַפֿט אויף דעם בילד, וואָס איז געהאַנגען אויפ'ן וואַנד.

ער האָט אַזוי געטראַכט:

דער דאָזיגער מאָלער האָט פֿערפֿעהלט אויפצוריסעווען נאָך דעם נײַנציג־יעהריגען אַלטען, אַ טויטען מיט אַ קבר. אַ שלעכטער קינסטלער! צוקומענדיג צום סוף, האָט ער זיך דערשראָקען פֿאַר זיין אייגענעם געדאַנק און האָט אָבגעהאַקט... — אַה, מענשען, מענשען!...

V.

שייקער אַליין.

אַליין איז שייקער געבליבען אויף דער וועלט. זיין איינציגער גוטער פֿריינד שלימזל האָט זיך אויך אָנגעהויבען פֿון איהם צו דערווייטערען, און וואָס אַ טאָג אַלץ מעהר. אַמאָל טרעפֿט ער איהם אַמאָל אויף דער גאַס און שטעלט איהם אָב און האָט בדעה מיט איהם צו פֿערברענגען ווי געוועהנליך, נאָר שלימזל דרייט זיך איהם אַרוים פֿון אונטער דער האַנד, מאַכט אַן ערנסט פּנים און זאָגט, אַז ער האָט קיין צייט נישט.

— וואָס ביזטו אַזוי פֿערטאָן? וועלכע נייע עסקים? — פֿרעגט שייקער.

נאָר שלימזל שווייגט אויף דער פֿראַגע מיט דער מינע פֿון אַ מענשען, וואָס בעהאַלט עפּעס אַ וויכטיגען סוד.

— וואָס שווייגסטו, נאַר? — טענה'ט שייקער ווייטער — קאָנס־פּיראַציע? פּאָליטיק? רעד אַ וואָרט, אפשר וויל איך אויך ווערען...

ביי די־דאָזיגע ווערטער בעוויזט זיך אויף שלימזל'ס ליפּען

אַ דינער אײַנגעהאַלטענער שמײכעל. ער קוקט אויף זײַן חבר פֿון אויבען אַראָב, מיט אַ בליק, וואָס איז פֿול בטול, און זאָגט שטיל, בנעימות'דיג:

— מ'קען זיך אָהן דיר בעגעהן, בעלי־טובות דאַרפֿען מיר נישט.

— נאָר ווער „מיר"? צו וועלכער פּאַרטײַ געהערסטו? דער־צעהל, שלימזל...

— נו, לאָמיר געהן. איך האָב נישט קײן צײַט מיט דיר צו פֿלוידערן.

און ער לאָזט זײַן חבר שטעהן אין מיטען דער גאַס, און אַלײן שפּאַנט ער ווײַטער מיט גרויסע טריט,

אַ צווייט מאָל, פֿאַרנאַכט איז עס געווען, דרײט זיך שײַקער אַרום אויף דער פֿראַנציסקאַנער גאַס, און אומעטיג, איז איהם געווען, אַז האָטש נעהם, מאַך צו די אויגען און שלאָף אײַן אויף אײביג. און ווי ער געהט אַזוי דערזעהט ער פֿון דער ווײַטען שלימ־מזל'ן מיט מאַגיען קומען אָן; ער האַלט זי אונטער'ן אָרעם, ווי אַ בראַווער קאַוואַלער, און רעדט עפּעס אין איהר אַרײַן, רעדט און רעדט מיט אַ ברען, און זײַן פּנים באָדט זיך אַזש אין נחת, דאָס שוואַכע ווײַבערשע בעשעפֿעניש ווידער איז אַ פּנים נישט זעהר פֿעראינטערעסירט געווען אין דעם געשפּרעך, און איהרע אויגען האָבען פֿון דער ווײַטען צוגעשמײכעלט שײַקער'ן, שײַקער'ן, פֿער־שטעהט זיך, איז מיט אײנמאָל לײַכטער געוואָרען אויף'ן האַרץ, אַז ער האָט דערזעהן אַזעלכע צווי בעקאַנטע. ער האָט אָבגעזיפֿצט ווי אַ מענש, וואָס האָט אַראָבגעפּטר'ט אַ שווערע משא פֿון זיך, און אין זײַ פֿרעהליך אַנטקעגען געלאָפֿען, גרײַט זײַ צו פֿאַלען אויף'ן האַרץ פֿאַר פֿרײד. נאָר דאַ — אָח און וועה! — איז געקומען די ביטערע ענטוישונג, אַן'אָפֿטער גאַסט בײַ אַזאַ לײַכט־בעוועגליך האַרץ, ווי שײַקער'ס איז געווען. שלימזל האָט אָנגעשטעלט אַ זויער פּנים און אַ קרומען בליק און האָט איהם אַרײַנגערוקט זײַן

ווייך הענטיל מיט אַ קאַלטקייט און פערפרעמדקייט, אז מאניע, קוקענדיג אויף איהר קאַוואַליער, האט נעבּיך נישט געוואוסט, וואס צו טאָן און ווי זיך צו האַלטען, און איהרע קלאָרע אויגען זענען פערלאָפען געוואָרען מיט אַ טריבקייט. אַנשטאָט פרייד, האָט זיך אין שייקער׳ס אויגען אָנגעצונדען אַ פייעריל פון כעס.

— בחור מיינער! קענסט מיך שוין גאָר נישט? הא? אוי ווי מיר ווילט זיך געבען ... ד. אַ שנעל אויף דעם סאַמען שפּיץ פון דיין רויט נעזיל! און ווען נישט, גלויב מיר, וואָס איך שוין די גע־גע־וואַרט פון דיין דאַמע, וואָלט איך דאָס געטהון, שלימזל יהי רצון, עס זאָל זיין אָנגענומען, אַזוי ווי איך וואָלט דאָס געטהון און זייט מיר געזונד, און איך וויל דיך מעהר נישט קענען...

אַזוי האָט ער אויסגעגאָסען זיין כעס און פערביטערטקייט, און געמאַכט מיט איינמאָל אַן עק פון דער לאַנג־יעהריגער גוטער־פריינדשאַפט.

שוין שפּעט אין דער נאַכט איז ער אַהיים געקומען צו! אין צימער אַריין מיט אויגען, אין וועלכע טרערען זענען געשטאַנען און האָבען נישט געהאַט דעם מוט זיך אַרויסצוקייקלען, און מיט אַ האַרץ פול וויטאָקייט, וואָס אויב מען זאָל זי צוטיילען אויף קליינינקע טיילען וואָלטען זיי געקלעקט אויף צו בעטריבען גאַנצע יאָהרען פון לעבען און גליק. ער איז צוגעגאַנגען צו׳ם שפּיגעל און האָט זיך איינגעקוקט אין דעם פנים פון אָט דעם שייקער, וואָס איז יעצט געבליבען אַליין, איינער אַליין אויף דער וועלט, און קיין איינציגע לעבעדיגע נשמה וויל איהם נישט קענען, און האָט בעוואונדערט דעם דאָזיגען מענש אין שפּיגעל, און נאָכגעזוכט און געפאָרשט דעם סוד פון זיין איינזאַמקייט, און צו׳ם סוף האָט ער אַרויסגעשטעקט אַ צונג אויף זיך. געמיינט דערמיט די וועלט און גאַנצען מיט איהרע מענשען, און שלימזל מיט מאַניע׳ן צווישען זיי, אויסגעטהון זיך און צוגערייט דורכצוליגען אַ לאַנגע, מאַטערדיגע, שלאָפלאָזע נאַכט...

און וואָס האָב איך אויסגעפֿיהרט? — האָט ער געטראַכט מיט פֿערביסענע ליפּען, דרייענדיג זיך פֿון איין זייט אויף דער צווייטער אין בעט — געטויט אין הארצען ביי מיר יעדעס געפֿיהל. יאָהרען־לאַנג געשטודירט די קונסט פֿון נישט־וועלען, פֿון גלייכגילטיגקייט, און איך האָב געמיינט, אַז איך בין אַ גרויסער תּקיף, ווייל איך האָב שוין נישט וואָס צו פֿערלירען — וואָס האָב איך אויסגעפֿיהרט. אַז אַזאַ צרה'דיג מענשיל מיט אַזאַ קליין קעפּיל קאָן אַנשטעלען אַ זויערע מינע און מיך דערמיט מאַכען צו נישט, אויפֿהויבען אַלץ אין מיר קעגען מיר?! אַ פּנים, נאָך נישט אַלץ האָב איך פֿערזוכט, עס וועט נאָך קומען, קומען, קומען... און כאַפּט עס דער טייוועל! זאָלען זיי קומען, די נייע מאַטערנישען... וואָס? קראַנק בין איך צו ליידען? — היידאַ! פֿערמאַכט די אויגען און ווייטער, ווייטער, וואו אהין דער שטראָם וועט טראָגען!...

און אין דער זעלבער צייט, ווען אונזער שייקער איז געבליבען אַזוי פֿעראייניזאַמט, איז עפּעס וואָך געוואָרען אויף די בוידימער און אין די קעלער־שטובען, צווישען די קליענטען פֿון האַראָוואַניע און נויט, פֿאַרנאַכט זענען די גאַסען אין יודישען קוואַרטאַל פֿול געווען יונגע לייט און מיידלעך, בלאַסע, נערוועזע, פֿערטהוענע; מחנות, מחנות האָט מען זיי אָנגעפֿיהרט אין די צירקלען און אין די טורמעס, נאָר ווי דער ים, אַזוי האָט זיך די גאַס נישט אויסגעשעפּט, און איהר אויפֿרעגונג איז נישט מינדער געוואָרען, נאָר האָט זיך געשטאַרקט פֿון טאָג צו טאָג, צוגרייטענדיג זיך צו אַ שטורעם. עפּעס אַן אַנדערע נשמה און אַן אַנדער אויסזעהן האָבען די מענשען בעקומען, און נו, אַ שאָטען האָט זיך שייקער אַרומגעטראָגען צווישען זיי, פֿרעמד און אָבגעריסען פֿון אַלע און פֿון אַלץ, נישט וויסענדיג אפֿילו גענוי, וואָס דאָ נרייט זיך צו, וואָס דערפֿון וועט אַרויסקומען.

„דער פּאָדעס פֿון מיין לעבען האָט זיך איבערגעריסען" —

האָט ער געטראַכט פאַר זיך אין די טעג — וואָס וועט דאָס זיין? וואָס וועט דאָס זיין?

און שרעקליכער פאַר אַלעס איז געוועזען דער געדאַנק אַז זיין גרויס איינזאַמקייט איצט שטאַמט פון אַזאַ צרה׳דיג מענש׳ל מיט אַזאַ קעפּיל ווי שלימזול איז.

און איינמאָל פאַר נאַכט האָט ער זיך אַזוי אַרומגעשלעפּט אויף דער גאַס. פון אַ קווער-גאַס, וואָס האָט זיך אַראָבגעלאָזט צו מערב צו, האָט אַרויסגעקוקט דאָס קיילעכדיגע פייערדיגע ראָד פון דער זון, וואָס האָט געהאַלטען נאָהנט צום אונטערגעהן, שטיל איז זי געשטאַנען דאָרט ווייט, ווי אַ קלוג קלאָר אויג פון דער וועלט, ביי׳ם סאַמע ראַנד פון הימעל; פייערדיגע ריטער האָבען זיך געטראָגען איבער די היטלעך פון די יונגע לייט, און געפינקעלט אין די האָר פון די מיידלעך, וואָס האָבען שפּאַצירט ווי געוועהנליך, און געסוד׳ט זיך ווילטיג. ערנסט און אויפגערעגט, און שיקער׳ן האָט זיך געדוכט, אַז די גאַנצע מענגע קוקט אויף איהם מיט פערדראָס. די אַנגעווענדטע בליקען אויף איהם האָבען אויסגעוועהן צו זאָגען: „היט זיך, היט זיך! אַ שפּיאָן געהט!״ איהם האָט זיך געדוכט, אַז ווי נאָר ער געהט פאַרביי ווערט די פראַזע איבערגעהאַקט, און דאָס געשפּרעך פערשטומט, און ער איז אַנטלאָפען אַהיים, אין דעם ענגען צימער׳ל אַריין, וואו צוזאַמען מיט די פאַרנאַכטיגע שאָטענס, האָט אַ ווימטע אומעט מיט אַ פּייניגענדע שרעק גענומען אַרומשפּאַצירען.

אַ האַק אויף דער וואַנד און אַ שטריקעל וועגען שוין עטליכע טאָג איהם נישט אַרויס פון מוח.

און אַזוי איז ער געזעסען אין דער פענסטער, ביידע הענד אויף די קניען, דער קאָפּ אַראָבגעלאָזט, די האָר צושויבערט, מיט אַ ווילטיגען ערנסטען געדאַנק אין קאָפּ. אַ העלער שטערן האָט אַריינגעקוקט צו איהם אין פענסטער אַריין און האָט געוואונקען פון ווייטע וועלטען אַראָב... אַזוי שטיל און ליבליך איז דער רינער

שטארהל געווען, אַ שאַד וואָס מען קען איהם נישט מיטנעמען אַהין, דאָרט, וואו די פינסטערניש איז אַזוי אונענדליך!...

לאַנג איז ער געזעסען אין אַזאַ פּאָזע, ביז צו׳ם סוף האָט אַ סקריפּ פון דער טהיר איהם אויפגעוועקט פון זיינע געדאַנקען.

עס זענען אַריינגעקומען שלימזל מיט מאַניען, ביידע שווער אָטעמענדיג. עס איז קענטיג געווען, אַז זיי זענען געלאָפען און זענען זעהר דערשראָקען.

שלימזל האָט זיך אויסגעלאַכט, געשטעלט זיך אַ פּאָזע און געזאָגט מיט אַן׳אָפּיציעלען טאָן:

— איך נוץ אוים אונזער אַלטע בעקאַנטשאַפט אום צו רעטען מיך און מאַניע׳ן און אַט דאָס (זי האָט אַנידער געלעגט אַ פּעקיל „ליטעראַטור" אויפ׳ן טיש) פון געפאַהר. פּאָליציי האָט אונז דער־שפּירט און נאָכגעיאָגט. איך האָף, אַז דו וועסט האָבען גענוג גרויס־מוטה אונז דאָ צו לאָזען איבערוואַרטען.

— אונגעריכט — האָט שיכּער גערעדט ווי צו זיך — נו, גוט, גוט, וועלען מיר ווידער ווערען חבר. וואָס איז אייך, פריילין מאַניע? וואָס זייט איהר אַזוי בלאַס? —

אין שטורעם.

(פון ציקעל בילדער „אויף א זומער־וואוינונג״)

דער הימעל איז ריין, נאָר מאַט אָהן גלאַנץ. די לופט איז געדיכט און שווער און דורכגעברענט, קיין ווינט'ל בעוועגט זי נישט; אז איך עטהעם איין אַט די לופט, האָב איך דאָס געפיהל, ווי איך וואָלט שלינגען עפּעס א צולאָזטע וואַרימע מאַסע. דער קאָפּ איז שווער און אזא מידקייט ליגט אויף'ן מענש.

א גאָס־רעגען מיט דונער'ען און בליצען קומט אָן!

איך געה אַרויס פון וועלדיל אויפ'ן פעלד און קוק צו מערב צו; צי דערהייבט זיך שוין פון אָרט די שוואַרצע חמאַרע, וואָס לויערט דאָרטען שטום און בייז?

די זון האָט שוין דורכגעמאַכט דעם גרעסערען טייל פון איהר לאַנגען וועג; זי זעהט אויך אויס מאַט און מיעד, און האָט עפּעס א מאָדנעם געלבליכען גלאַנץ, אַזוי ווי פון אַנ' אויסגעפוצטען סאַמאָוואַר. און דאָרטען אויף מערב־זייט וואַרט אויף איהר די שוואַרצע חמאַרע, נישט זי ריהרט זיך פון אָרט, נישט זי איילט זיך. ווי א ווילדע משונה'דיגע חיה זעהט זי אויס, וואָס וואַרט רוהיג אויף דעם רויב, וואָס זאָל איהר קומען גלייך אין מויל אַריין.

איך קעהר צוריק אין וועלדיל אַריין און פאַל אַנידער מיעד און דערשלאָגען אויף דער ערד. איך פערשטעק מיין געזיכט אין גראָז, און דער קאָפּ איז שווער, שווער, ווי פערגליווערט זענען אַלע געדאַנקען אין מיר געוואָרען.

און אַזוי בין איך געלעגען א היבשע צייט. אַרום איז געזען

שטיל. אַ טויב־שטומע וועלט, וואָס וואַרט אויף עפּעס אַ גרויס געשעהעניש.

נאָר אָט האָב איך דערהערט אַ גערודער צווישען די צווייגען. עפּעס איז די שיין פון דער זון פערשוואונדען געוואָרען, אַ פּנים. דאָס געוויטער רוקט זיך אָן.

און אַז איך בין צוריק אַרויס אויף'ן פעלד, איז דער הימעל האַלב שוין געווען בעצויגען מיט דער חמאַרע; פאַראויס האָבען זיך געטראָגען, לייכט און פלינק, ווי ריימער פאַר אַ שווערער מחנה, קליינע גראָע און העלע וואָלקענדלעך. נאָך זיי – האָט זיך שווער און לאַנגזאַם גערוקט די חמאַרע.

און פון דער ווייטען האָט זיך געהערט אַ שטילער דונער, ווי מען וואָלט ערגיץ אויף אַ בוידעם געקאָלערט קליינע שטיינער.

די לופט איז געוואָרען נאָך שווערער. אין דעם דערבייאיגען וועלדיל איז אַלץ נאָך שטיל, די צווייגען ריהרען זיך נישט, נאָר אַ געזוומעריי פון פייגעל מאַכט פול די לופט, אַלע ווילע שפּאַלט אַזאַ פויגעל דורך די שווערע לופט מיט זיינע פליגעל און איילט, איילט צו דער נעסט, בעהאַלטען זיך פון שטורעם.

ציים אויך צו זוכען ערגיץ אַנ'אָרט, וואו זיך צו בעהאַלטען, איך לויף אין דעם שטעדטיל אַריין.

און די חמאַרע רוקט זיך, רוקט זיך שוואַרץ און געדיכט. בליצען שלענגלען זיך אין איהר, און פּלוצלונג האָט אַ ווינד אַ בלאָז געטוהן העפטיג און בייז, דער וואַלד האָט אָנגעהויבען רוישען, די בוימער בייגען די קעפּ; פאַר מיר, אויף'ן וועג, דער־הויבט דער ווינד מאַסען זאַמד און יאָגט זיי אין דער לופט.

און ווידער איז אַ רגע אַלץ שטיל געבליבען, אין ערוואַרטונג. נאָר די חמאַרע רוקט זיך אַלץ, און די פייערדיגע שלאַנגען טאַנ־צען אויבען.

און מיט איין מאָל איז מיר ליכטיג געוואָרען אין די אויגען, אַ שטאַרקער דונער האָט זיך געלאָזט הערען, און באַלד האָט

די חמאַרע אייסגעבראָכען, אַ גאָס־רעגען האָט גענומען געהן.

דורכגעווייקט אין גאַנצען בין איך אָנגעקומען אין בית־המדרש אַריין, און געטראָפען צו מנחה.

איך בין דעמאָלט גראָד אַזוי ווייט געווען פון יידישקייט, פון בית־המדרש, פון מנחה, עס איז געווען גראָד די צייט, ווען איך האָב געהאַלטען אין איין לויפען פון דעם אַלטען שימעל פון דורות...

דאָ דאַווענען יידען די שטילע שמונה־עשרה.

און דרויסען גיסט דער הימעל ווי מיט עמערס, און דער חזן הויבט אָן:

„ברוך אתה ה' אלהינו"...:

אַלטע בעקאַנטע ווערטער.

אין דרויסען יאָגט אַ בליץ דעם צווייטען, און די דונערען שלאָגען געוואַלדיג... דאָס גאַנצע קליינע בית־המדרש'ל ציטערט. און דער חזן דאַוועגט זיך די שמונה עשרה מיט זיין אומעטיגער שטימע, וואָס לאָזט זיך אַרום הערן אַזוי גלייך און זיכער, ווי קיינמאָל גאָרנישט.

און עפּעס בעהאַלטענע געפיהלען דערוועקען זיך אין מיר׃ מיר דוכט זיך, אַז אָט די גלייכע, רוהיגע און טיעף־אומעטיגע שטימע ציהט זיך אַזוי דורך דורות שוין טויזענדער יאָהרען. אַרום — בליצט און דונערט און שטורעמט, אַלץ ציטערט, בעהאַלט זיך, זוכט ערגיץ אַ נעסט, און ער, דער „ברוך אתה", געהט זיך רוהיג זיין וועג דורך זיי, ציהט זיך און ציהט אָהן אויפהער...

„מלך עוזר ומושיע ומגן"...

זאָגט זיך דאָרט פאַר, באַלעמער אַ קליין יידעל, אָנגעטהון אין אַ שמוציגען טלית, און ער זאָגט די ווערטער אַרויס פּאַמעליך, איינס נאָך'ן צווייטען, אַזוי ווי ער וואָלט ציילען גאָלד־שטיק.

טר! טררר!

אַ קנאַל האָט געגעבען, און דער דונער האָט פערטויבט

דעם חזנ'ס קול, א בייזיטערניש איז דורכגעלאפען אלעמען, די אויגען האבען א סעקונדע געגלאצט מיט שרעק.

און נאך קייקעלט זיך דער דונער, און פון געוויש שווימט שוין ארויס די שטימע פון דעם קליינעם ייד'ל אין שמוציגען טלית:

„אתה גבור לעולם ה׳..

און אנ'אומעט, אנ'אונבעשרייבליכער, איז אנגעפאלען אויף מיר, און איך האב מיך טיעף פערטראכט.

„קדושה!" האט מיך איד געריהרט כאר'ן, אקסעל. און ער האט געקוקט אויף מיר בייז. ווי אויף א שונא עפעס, וואס האט זיך אריינגערוקט אין זיין רשות.

היילינ, היילינ, היילינ איז דער גאט צבאות, די גאנצע וועלט איז פול זיין כבוד — האבען מיינע ליפען מיטגעלויבט גאט.

און אין דרויסען האבען דונערען געקנאלט, און דער גאס־רעגען האט געשלאגען אויף'ן דאך און אויף די שויבען.